

Univerzita Karlova v Praze
Filosofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práce

Noemi Adamcová

Nová pravidla portugalského pravopisu a jejich používání v praxi.

(New rules of portuguese ortography and their application in
practice.)

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslava Jindrová
Rok: 2010

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny využitě prameny a literaturu.“

V Praze, dne 21.4. 2010

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat PhDr. Jaroslavě Jindrové, která se podílela na vzniku této práce svými cennými podněty. Užitečnými radami mi přispěli též Dr.ª Graziela Zanin Kronka a Dr. Joaquim Ramos, kterým také patří můj dík. Dále chci poděkovat Julii Drobné za pomoc při shánění materiálů z portugalské beletrie.

Obsah

Obsah	1
1. Úvod.....	3
2. Vznik odlišných variant portugalštiny a varianty v dnešním světě	6
2.1. Historický vývoj – vliv kolonizace	6
2.2. Portugalština ve světě dnes	9
2.2.1. Situace v Brazílii.....	10
2.2.2. Situace v Africe.....	17
2.2.3. Situace v Asii	23
3. Jazykový vývoj portugalštiny: od latiny k reformám ve 20. století.....	24
3.1. Historický vývoj portugalštiny do roku 1911	24
3.2. První reforma portugalského pravopisu (1911)	26
3.3. Snahy o sjednocení evropské a brazilské varianty portugalštiny.....	29
3.3.1. První pokus o sjednocení – vývoj do roku 1938.....	29
3.3.2. 40. léta – vývoj směřující k pravopisné reformě z roku 1945 ...	30
3.3.3. Znovuotevření otázky sjednocení obou jazykových variant – 70. a 80.léta	32
3.3.4. Dohoda o sjednocení portugalského pravopisu z roku 1990 – aktuálně živý pokus.....	33
3.4. Dohoda o reformě portugalského pravopisu z roku 1990 - navrhované pravopisné změny	34
3.4.1. Abeceda (článek I)	34
3.4.2. Konsonantické skupiny (článek IV).....	35
3.4.3. Nepřízvučné vokály (článek V)	36
3.4.4. Diftongy (článek VII)	37
3.4.5. Grafický přízvuk u oxyton (článek VIII).....	37
3.4.6. Grafický přízvuk u paroxyton (článek IX).....	38
3.4.7. Grafický přízvuk u oxyton i paroxyton (článek X).....	40
3.4.8. Grafický přízvuk u proparoxyton (článek XI)	41
3.4.9. Rozlučník (článek XIV).....	41
3.4.10. Rozdělovník (články XV, XVI, XVII)	42
3.4.11. Apostrof (článek XVIII)	44
3.4.12. Velká a malá písmena (článek XIX).....	44
3.4.13. Argumenty pro a proti Nové reformě	45
4. Analytická část: výzkum využívání Nové dohody z roku 1990 v praxi	54
4.1. Rozbor beletristických textů	54
4.1.1. Analýza textů románu „Zločin pátera Amara“ portugalského spisovatele Eça de Queiroz	54
4.1.2. Závěr z rozboru beletristických textů	66
4.2. Rozbor novinových textů.....	67
4.2.1. Noviny nepoužívající Novou dohodu	68
4.2.2. Noviny, které již Nová pravidla používají.....	73
4.2.3. Noviny, které používají obě pravopisné normy	75
4.2.4. Závěr z rozboru novinových článků	77
5. Závěr	80
6. Bibliografie:	83
6.1.1. Odborné články a knihy	83
6.1.2. Internetové stránky:	83

6.1.3.	Beletristické texty:	84
6.1.4.	Novinové články:	84
Resumé.....		87
	O Novo Acordo ortográfico e a sua aplicação na prática.	87
Resumé.....		90
	Nová pravidla portugalského pravopisu a jejich používání v praxi.....	90
Summary.....		92
	New Rules of Portuguese Orthography and their usage in practice	92
	Příloha 1: Novinové články analyzované v praktické části	94
	Příloha 2: Beletristické texty analyzované v praktické části	125

1. Úvod

Dne 1. 1. 2009 vstoupila v Portugalsku do šestiletého ratifikačního období Nová dohoda o portugalském pravopisu. Navázala tak na řadu pokusů o sjednocení portugalského pravopisu, kterých jsme svědky již od počátku 20. století. V této práci se pokusím nastínit průběh těchto pokusů o sjednocení, přičemž se detailněji zaměřím právě na aktuální Novou dohodu o portugalském pravopisu z roku 1990.

V první části se zaměřím na popis procesu šíření portugalské kultury, na období námořní expanze a „export“ portugalštiny, neboť tento fakt měl značný vliv na utváření dnešní podoby jazykových variant portugalštiny. Je třeba si uvědomit, co všechno vzniku tohoto jazyka předcházelo, protože právě zasazení do širších souvislostí nám pomůže alespoň částečně pochopit, co současný pokus o sjednocenou podobu pravopisu portugalštiny znamená.

V další kapitole se zaměřím na popis situace v jednotlivých lusofonních zemích s důrazem na jazykové realie. Pro větší přehlednost použiji rozdělení na základě geografického členění, tedy popíši nejprve největší portugalsky mluvící zemi, Brazílii. Brazílie a brazilská varianta portugalštiny má v této práci stěžejní postavení, protože v současných unifikačních pokusech se jedná především o sjednocení evropské a brazilské varianty. Právě na poli odlišností mezi těmito dvěma variantami nacházíme totiž největší množství rozdílů, navíc se jedná o dvě nejvýznamnější portugalsky mluvící země (co se týče např. mezinárodní politiky, obchodu, kulturního vlivu apod.). Dále se budu věnovat popisu situace v Africe, a to především v Angole, která je podle zdrojů mně dostupných nejdetailněji popsána. Stručně se budu také věnovat situaci v Asii.

V následující kapitole se již zaměřím na konkrétnější popis vývoje portugalštiny s ohledem na různé fáze jejího vzniku z vulgární latiny až po současnost. S tímto vývojem samozřejmě souvisí první pokusy o

sjednocení pravopisné normy ve 20. století. Proto se zaměřím zejména na popis pravopisných reforem, které proběhly v minulém století. Poukáži na problémy, které se pokoušely tyto reformy řešit. Pro cíl této práce je klíčová Nová dohoda o portugalském pravopisu z roku 1990, kterou rozeberu nejpodrobněji.

Pro pochopení situace související se zaváděním těchto nových pravopisných pravidel z roku 1990 poslouží kapitola zabývající se argumenty pro a proti reformě. Uvedu postoj několika renomovaných lingvistů a zamyslím se nad možnými dopady zavedení, respektive odmítnutí reformy.

V praktické části práce se zaměřím na aplikovaný výzkum. Budu analyzovat, jak se projevila či neprojevila Nová dohoda z roku 1990 v praxi, tj. nakolik je již reforma akceptována. Toto zkoumání bude realizováno na základě rozboru konkrétních textů, a to jak beletristických, tak žurnalistických.

Nejprve rozeberu románový text portugalského spisovatele Eça de Queiroz „Zločin pátera Amara“. V tomto ohledu se nezaměřím jen na dopad aktuální reformy portugalského pravopisu, ale budu sledovat i to, jak se reformy odráží v beletrii obecně (tj. v dlouhém časovém horizontu). V práci popíši proměny textu románu na co největším možném počtu vydání v průběhu celého dvacátého století. Na analýze textu se pokusím poukázat na to, jak rychle portugalská nakladatelství reagovala na zaváděné pravopisné změny, a vyvodím z toho patřičné závěry pro aktuální pokus o sjednocení portugalštiny. Podstatnou součástí této subkapitoly bude samozřejmě i situace týkající se nejnovějších edicí, tj. otázka, nakolik tyto edice reflektují či nereflektují Novou dohodu z roku 1990.

V poslední části zmapuji aktuální situaci v portugalských novinách. Zde se již soustředím nikoliv na pohled chronologický (vertikální), ale na pohled jednoho časového okamžiku (stav ke konci roku 2009, případně na začátku roku 2010), na široké škále novin. Z toho

vyplývá, že zaměření na výzkum aplikace Nové dohody o portugalském pravopise bude hlavním a jediným posláním této subkapitoly. Plně se zaměřím na otázku, zda vydavatelé dávají přednost původní pravopisné normě, anebo jestli jdou takzvaně s dobou a pružně reagují na zaváděná pravidla.

Cílem této práce tedy nebude jen popsat vývoj pravopisné kodifikace portugalštiny a rozebrat změny obsažené v nových pravidlech portugalského pravopisu, ale také v praktické části prokázat, zda se po prvním roce ratifikačního období již podařilo alespoň částečně zavést tuto normu do praxe, případně zvážit vyhlídky reformy na brzkou aplikaci. Samotná reforma nemá valného významu, pokud by se jednalo jen o dokument v praxi neaplikovaný, či dokonce neaplikovatelný. Šedá je teorie, zelený je strom praxe...

2. Vznik odlišných variant portugalštiny a varianty v dnešním světě

V této kapitole se zaměřím na rozbor, z jakých důvodů historicky vzniklo více variant portugalštiny. Důraz bude kladen na vliv kolonizace, která se na dnešní nejednotnosti variant portugalštiny podepsala rozhodujícím způsobem. V druhé části této kapitoly podrobně rozvedu, jaká je situace v jednotlivých lusofonních zemích (s důrazem na typické rysy varianty portugalštiny v tom kterém státě).

2.1. Historický vývoj – vliv kolonizace

Pro pochopení problematiky snahy o reformu portugalského pravopisu je potřeba si nejprve uvědomit, co předcházelo dnešní jazykové situaci v portugalsky mluvících zemích. Proto v této první kapitole popíši, jak se portugalština rozšiřovala do světa a proč došlo ke vzniku několika variant.

Hlavní období portugalských námořních objevů proběhlo v letech 1415 až 1543. Rok 1415 můžeme považovat za počátek portugalských námořních objevů, protože v tomto roce byla dobytá Ceuta na území dnešního Maroka a portugalská koruna řešila, zda pokračovat v conquistě a pronikat dál na jih Afriky, anebo se radši vzdát dobytého území a soustředit se na upevnění moci na území Portugalska. Expanze zvítězila, a tak se portugalská koruna dále rozšiřovala na africká území pod vedením Jindřicha Mořeplavce. Portugalci postupovali směrem na jih afrického pobřeží kolem mysu Dobré naděje, až pronikli do Indického oceánu a plavili se dále na východ. V roce 1498 takto dorazili do Indie, v roce 1513 následovala Čína a potom roku 1543 Japonsko.

Důležitým mezníkem při zámořských objevech na západ od Evropy bylo objevení Madeiry v roce 1418 a poté roku 1428 Azorských ostrovů. Azorské ostrovy dobře sloužily jako záchytný bod při plavbách k jihoamerickému pobřeží. To Portugalcům ulehčilo prozkoumávání jižních

vod Atlantiku, a portugalští objevitelé se tak dostali v roce 1500 do Brazílie.

Portugalské námořní objevy měly za následek šíření nejen katolické víry, což byl jeden z jejich hlavních původních poslán¹, ale měly samozřejmě za následek i šíření portugalského vlivu jako takového. Objevení námořní cesty do Asie mělo velký vliv na obchod. Karavany tzn. dovoz po pevnině byly totiž pomalé, riskantní a hlavně byly schopné přepravit jen menší množství zboží. Po vodě se dalo přivést daleko větší množství zboží a za lepších podmínek. Tak se pro portugalské království staly zámořské državy hlavním zdrojem ekonomických příjmů. Ovšem vliv námořních cest neskončil pouze u obchodních záležitostí.²

Tím se dostáváme k tomu, co nás zde nejvíce zajímá a sice, že docházelo ke střetům odlišných kultur a národností. Portugalské „šíření víry“ nebyla pouhá mírumilovná evangelizace, ale po ustanovení jezuitského řádu v roce 1545 byla často velmi násilná a nekompromisní. To se promítlo i do roviny jazykové.

Za dobrý příklad nám může posloužit situace v Brazílii. Po jejím objevení na počátku 16. století se vedle portugalštiny jakožto jazyka kolonizátorů používal mimo jiné i domorodý jazyk tupí-guarani. Sami jezuité se mu velmi věnovali, což vedlo i ke vzniku prvních tupijských gramatik a slovníků. Ovšem toto soužití obou jazyků nemělo dlouhé trvání. V roce 1757 bylo používání jazyka tupí portugalskou korunou zakázáno. V té době již na brazilském území bylo mnoho evropských imigrantů a bylo třeba jasně stanovit pravidla a model správy tohoto území (včetně používaného jazyka).

Takto probíhala portugalská kolonizace i na jiných územích po celém světě. Mezi hlavní kolonie patřila tato území:

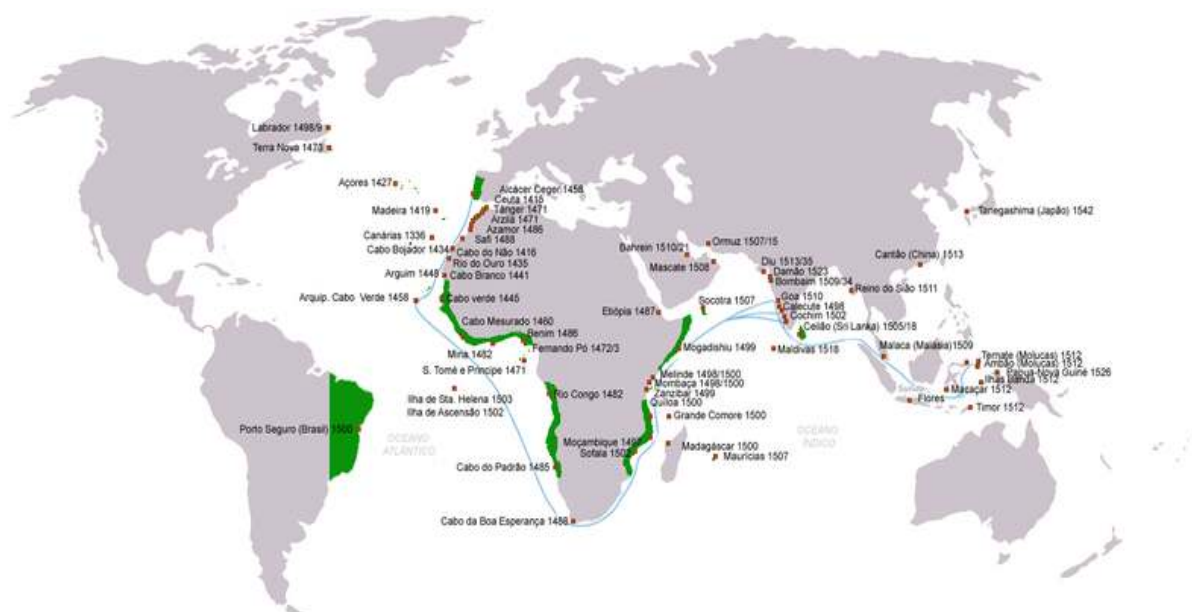
¹ Zdroj: Stručná historie států: Portugalsko, Simona Binková, Libri, Praha 2004; Stručná historie států: Brazílie, Ivan Klíma, Libri 2003

² Zájmu na námořních objevech bylo více (ideologické, mocenské, ekonomické...), přičemž z dnešního pohledu je těžké rozeznat, který aspekt byl tím primárním. Není však smyslem této práce rozebírat, zda byl např. obchod tím nejdůležitějším, nebo dokonce jediným motivem objevných cest. Pro nás je důležité, že jednoznačným efektem byl i „export“ portugalštiny.

- Asie: hlavně Východní Timor, Indonésie, území Goa, Diu a Damau v Indii a Provincie Macao v Číně.
- Afrika: území Kapverdských ostrovů, Guinea-Bissau, Ostrov svatého Tomáše a Princův ostrov, Angola a Mosambik
- Jižní Amerika: Brazílie

Postup portugalské kolonizace do roku 1543 znázorňuje následující mapa.

Obrázek 1: Portugalská kolonizace a námořní plavby do roku 1543

Zdroj: http://pt.wikipedia.org/wiki/Descobrimentos_portugueses

Během kolonizačního procesu se stala portugalština pro místní obyvatele jazykem na nejvyšší společenské úrovni. Byl to jazyk portugalských kolonizátorů, jazyk administrativy i jazyk dorozumívací. Postupem času se portugalština stala nejen prostředkem dorozumívání mezi Portugalci, ale i mezi domorodci a Portugalci a nakonec se domorodci portugalsky dorozumívali i mezi sebou. Portugalština se tak pomalu dostala do povědomí obyvatel na všech obsazených územích a pro mnohé z nich se v dalších generacích již stala mateřským jazykem.

2.2. Portugalština ve světě dnes

Díky výše popsanému vývoji se portugalština v současné době řadí mezi nejčastěji užívané mateřské jazyky na světě. Co do počtu mluvčích se portugalština řadí na 6. až 7. místo.³ Odhadem ji používá 190-230 miliónů mluvčích: Angola (10,9 mil.obyv.), Brazílie (185 mil.obyv.), Kapverdské ostrovy (415 tis. obyv.), Guinea-Bissau (1,4 mil. obyv.), Mosambik (18,8 mil. obyv.), Portugalsko (10,5 mil.obyv.), Ostrov svatého Tomáše a Princův ostrov (182 tis. obyv.) a Východní Timor (cca 60 tis.obyv.)⁴. Od roku 1986 je v souvislosti se vstupem Portugalska do EHS portugalština i oficiálním jazykem dnešní Evropské unie, podobně jako i mateřské jazyky ostatních členských států.

Obrázek 2: Portugalsky mluvící země, resp. území v dnešním světě

Zdroj: http://2.bp.blogspot.com/_vHfhEO08cCE/SHz0y-aUIII/AAAAAAAAIJM/ZUcL7wFKBKY/s400/MAPA+DA+LUSOFONIA.png (vlastní úprava)

³ Zdroj: www.linguaportuguesa.ufrn.br

⁴ Jazyková situace na Východním Timoru je komplikovaná – existuje velké množství domorodých jazyků (až 35). Nejrozšířenější se nazývá tetum. Portugalštinou mluví minimálně 5% obyvatel, tj. v textu uvedených. Jiné zdroje však uvádí i vyšší počet portugalských mluvčích (JSMP, The Impact of the Language Directive on the Courts in East Timor, 2004, on line přístup [http://www.jsmp.minihub.org/Reports/jsmpreports/Language%20Report/LanguageReport\(english\).pdf](http://www.jsmp.minihub.org/Reports/jsmpreports/Language%20Report/LanguageReport(english).pdf))

Vedle portugalštiny se hlavně v afrických zemích používá řada domorodých jazyků a různých typů kreolštin, které ovšem vznikly na bázi portugalštiny⁵.

V následující kapitole popíšu situaci v jednotlivých zemích Lusofonie (tak se označuje území, kde je portugalština oficiálním jazykem).

2.2.1. Situace v Brazílii

2.2.1.1. Historický vývoj

Námořní flotila pod vedením Pedra Álvarese Cabrala přirazila k brazilským břehům 22. dubna 1500, čímž započalo kolonizační období brazilských dějin. Jak už jsem výše zmínila, vedle portugalštiny se v kolonii Svatého kříže⁶ používal i domorodý jazyk tupí-guarani. Postupem času ale docházelo k tomu, že se portugalština dostávala i na místo běžně používaného jazyka mezi obyčejnými lidmi a neplnila tak již jen svou prvotní funkci, tedy funkci oficiálního jazyka.

Pro cíl této práce je důležité popsat současný stav brazilské varianty portugalštiny. U brazilské varianty portugalštiny můžeme pozorovat značný vliv domorodých jazyků, jako je jazyk tupí-guarani, případně další. Brazilská portugalština je však ovlivněna i velkým množstvím afrických otroků, kteří sem byli dováženi v období kolonizace. Proto zde nacházíme odraz řady jazyků afrických.

Převážně se toto obohacení týká lexikální stránky jazyka. Co se týče indiánských jazyků, z těch brazilská varianta převzala množství slov označujících především představitele fauny a flóry například slova *abacaxi* (ananas), *caju* (kešu oříšek), *tatu* (pásovec), *piranha* (piraňa) aj. Zajímavé je, že některé tyto výrazy se dostaly i do evropské varianty, jako je například kešu oříšek a piraňa. Oproti tomu se v evropské portugalštině

⁵ Jako kreolština je označován jazyk, který vznikl na území bývalých kolonií míšením domorodých jazyků s jazykem kolonizátora. Šlo především o proces zjednodušování. Existují tak jazyky se základem nejen v portugalštině, ale i ve francouzštině nebo španělštině.

⁶ Někdejší název pro Brazílii používaný v době kolonizace

místo *abacaxi* používá *ananás*. Dále jde přirozeně o řadu toponym a antroponym (např. toponyma *Cuiabá*, *Corumbá*, *Amapá*).

Z afrických jazyků nám může sloužit za příklad vlivu na brazilskou portugalštinu jazyk iorubá z území dnešní Nigerie, odkud pochází řada slov z tematického okruhu náboženství a kuchyně. Řada slov pochází také z angolského quimbundo: *caçula* (nejmladší dítě v rodině), *moleque* (kluk) nebo *samba* (dříve typ břišního tance).

K rozcházení varianty evropské a brazilské docházelo zejména v 18. století, kdy evropská varianta byla pod velkým vlivem francouzštiny, zatímco ve variantě brazilské se konzervoval stav z dob objevení, resp. kolonizace. Brazílie byla v jistém kulturním časovém skluzu. K jistému přiblížení však došlo v letech 1808-1821, kdy na brazilském území pobýval portugalský královský dvůr kvůli napoleonským válkám v Evropě⁷. Pobyt portugalského krále měl samozřejmě za následek příchod řady umělců, spisovatelů a intelektuálů, kteří s sebou přinesli i své jazykové vybavení. Tato intelektuální elita měla značný vliv i na národní brazilskou literární tvorbu, což se zpětně projevilo i v jazyce zde používaném.

V roce 1822 byla v Brazílii vyhlášena nezávislost, což mělo mimo jiné za následek imigrantské vlny z Evropy odkud přicházeli Portugalci, Italové, Španělé, Němci aj. Země byla lákavá pro těžbu zlata i pro možnosti rychlého výdělku na zemědělských usedlostech. Dále bylo potřeba kvalifikované práce ve městech, kterou již nemohli vykonávat afričtí otroci. Tyto imigrantské vlny opět ovlivnily místní jazyk. Imigranti s sebou přinášeli své jazykové vybavení, což se odráželo v lexiku i

⁷ K této situaci došlo po Napoleonově vyhlášení kontinentální blokády Velké Británie, jejímž smyslem byl hospodářský tlak na britskou korunu. Portugalsko mělo s Británií tradičně dobré vztahy a nechťelo se blokády účastnit. Proto bylo vyhlášeno Portugalsku ultimátum: buď vyhlásí Británii válku anebo bude napadeno francouzskými vojsky. Portugalská koruna ale tajně podepsala smlouvu s Británií, která jí zaručila bezpečný únik do Brazílie výměnou za otevření brazilských a madeirských obchodních přístavů Británii. A skutečně po odchodu portugalské královské rodiny do Brazílie v roce 1808 bylo Portugalsko napadeno francouzskými vojsky. Rozhodnutí odejít do Brazílie bývá někdy interpretováno jako útěk a nechání portugalských občanů na pospas Francii, ale na druhou stranu je pravda, že díky tomu se podařilo zachránit kontinuitu portugalské monarchie. Zdroj: Stručná historie států: Portugalsko, Simona Binková, Libri, Praha 2004

výslovnosti brazilské varianty portugalštiny. Projevy tohoto vlivu však nacházíme především na dialektální rovině.

Odlišnosti v lexiku nastávaly také z důvodů rozdílného technického vývoje během 20. století. Systém zařazování slov do jazyka nebyl harmonizován. Proto dochází k odlišnostem mezi variantou evropskou a brazilskou: *autocarro* x *ônibus* (autobus), *portagem* x *pedágio* (nástupiště), *comboio* x *trem* (vlak).

Vliv na podobu jazyka měla nepochybně také literární tvorba a její tendence. Za příklad nám může sloužit období romantismu, kdy byl kladen důraz na nacionalismus a individualismus, což mělo samozřejmě za následek upřednostňování tzv. brazilismů. V jistém smyslu na jejich tradici navázali modernisté, z jejichž řad vyšel požadavek absolutní brazilskosti. To se týkalo z velké části i jazyka. Modernističtí básníci využívali všech možných prostředků lidového jazyka. Chyby a slova přejatá z domorodých jazyků přijímali jako národní jazykové dědictví. Vše evropské se pro ně stalo nepřijatelným. Ovšem byl to obrat celkem násilný, bez koncepce a systému.

Téměř automatický odpor ke všemu, co pocházelo z Portugalska, českému pozorovateli může lehce připomenout období z českých dějin. Naši obrozenci se v na konci 18. a v první polovině 19. století pokusili o něco podobného, když mnohdy poněkud křečovitě hledali, resp. vytvářeli, ryze „české“ výrazy, kterými nahrazovali ty cizí („nosočistoplena“ namísto „šnuptychlu“ či „klapkobřinkostroj“ namísto piana nám mohou být příkladem).

2.2.1.2. Hlavní rysy dnešní brazilské portugalštiny

V souvislosti s dnešní pravopisnou reformou je důležité si uvědomit, k jakým odlišnostem mezi variantou evropskou a brazilskou dochází, neboť obě tyto země patří ke stěžejním zemím, které se do reformy zapojily. Proto zde uvedu hlavní rysy brazilské varianty portugalštiny. Cílem této práce není do detailu popsat všechny odlišnosti, ale pouze čtenáře uvést do problematiky, kterou se budeme dále zabývat.

Předpokládám dále čtenářovu alespoň částečnou znalost portugalštiny, a proto nepovažuji za nutné popisovat zde i normu portugalskou.

Rozdíly mezi variantou evropskou a brazilskou můžeme rozdělit do tří hlavních částí: fonetické rozdíly, lexikální rozdíly a morfologicko-syntaktické rozdíly.

Fonetické rozdíly

Souhlásky v této variantě nevykazují velké odlišnosti, k některým však přesto dochází. V brazilské variantě se například vyskytují palatály /dʲ/, /tʲ/, /ɲ/, které vznikají vlivem následujícího /i/, zatímco v evropské portugalštině dochází k realizaci tvrdé /d/, /t/, /n/. Proto se např. třetí osoba singuláru indikativu prézenta od slovesa *responder*, *responde* v evropské variantě vyslovuje [rrəʃpond'y], zatímco v brazilské variantě [rrəʃpond'i]. Nebo např. u substantiva *dia* (den) se v evropské variantě vyslovuje [d'ya] a v brazilské variantě [d'i:a]. Dalším rysem brazilské portugalštiny je rozdílné vyslovování písmena r. V evropské portugalštině dochází především k opozici apikoalveolární /r/ a uvulární /R/ ve slovech jako *caro* a *carro*. Oproti tomu v brazilské variantě apikoalveolární [r] existuje především v intervokálním postavení, v ostatních případech dochází k výslovnosti implosivního /x/ ve slovech jako *forte* ['fɔxtʃi]. I v brazilské portugalštině dochází k realizaci /R/, nicméně jde o její oslabenou podobu *rio* ['hiu].⁸

V evropské variantě dále dochází k realizaci méně znělého intervokálního /s/ i k odlišné výslovnosti /s/ před znělou souhláskou.

U samohlásek dochází k více odlišnostem. V evropské variantě je nepřízvučné /a/ temnější a také se zde oproti brazilské variantě vyskytuje foném /α/ jak samostatně, tak ve dvojhláskách. U /e/ dochází k hlavní odlišnosti díky tzv. iotacismu. Za iotacismus se označuje jev, kdy se v evropské variantě objevuje nemá samohláska. Zatímco v brazilské

⁸ zdroj: VOLKER, Noll. *Das brasilianische Portugiesisch: Herausbildung und Kontraste*. přel.do portugaštiny:VIARO, Mário, Eduardo. *O português brasileiro: formação e contrastes*. São Paulo: Globo, 2008.

variantě němé /e/ přechází v /i/, v portugalské variantě se němé /e/ nevyslovuje (např. *pequeno* se v Portugalsku vyslovuje jako [p`kenu] oproti brazilskému [pikenu]). Némé /e/ má také společně s /i/ vliv na tvorbu palátál /dʲ/, /tʲ/, /ɲ/ u brazilské varianty. U /o/ v některých případech dochází k odlišnostem v tónu (např. portugalská verze António versus braz. Antônio). K další odlišnosti dochází při realizaci diftongu *oi*, který často bývá v brazilské variantě nahrazován diftongem *ou*. Vznikají tak protiklady na příklad *coisa* v evropské variantě a *cousa* v brazilské variantě (dále třeba *loiro*→*louro*).

Fonetické rozdíly se dále projevují v používání dieréze (tedy mezislovního předělu). Brazilské variantě portugalštiny je proto lépe rozumět. Je srozumitelnější jak pro Portugalce, tak pro cizince.

Lexikální rozdíly

Jak už bylo výše řečeno, dochází mezi oběma variantami k jistým významovým posunům. Existují slova, která najdeme v evropské variantě portugalštiny, zatímco v brazilské variantě nejsou, a obráceně. K významovým rozdílům dochází i v toponymech, což je logické, protože ke vzniku docházelo na dvou geograficky odlišných místech. Do procesu slovo tvorby také vstupovaly místní realie a skutečnosti.

K odlišnostem dochází v různé frekvenci použití slov. Například pro vyjádření přídavného jména *hnědý* se v evropské variantě ve většině případů použije výraz *castanho*, zatímco brazilský mluvčí většinou použije výraz *marrom* (přestože oba výrazy jsou v obou variantách srozumitelné).

Pro některé jevy se používají jiné výrazy, byť by portugalský mluvčí brazilskému rozuměl. Jedná se např. o výše zmíněné termíny z oblasti techniky: *o caminho de ferro* (evropská port.) x *a estrada de ferro* (brazilská port.) – železnice, *o comboio* (evropská port.) x *o trem* (brazilská port.) – vlak.

Morfologicko-syntaktické rozdíly

Obecně můžeme říci, že drtivá většina morfologicko-syntaktického plánu se v obou variantách shoduje. Avšak i zde můžeme pozorovat některé odlišnosti. Pro cíl této práce nám postačí zmínit ty nejdůležitější. V řadě slovních druhů nedochází k žádným výrazným odlišnostem ani ve tvoření, ani v použití daných slov. Do této skupiny patří:

- člen – kde jsou tvary i použití shodné, můžeme v brazilské variantě pozorovat častěji přivlastňovací zájmena bez členu (např. *Meu pai amou muito minha mãe*)
- přídavná jména – většina je v obou variantách identická, dochází i ke shodnému stupňování a postavení ve větě. Pouze u brazilské varianty pozorujeme častější používání deminutiv.
- číslovky – obě varianty mají identické tvary pro základní i řadové číslovky, shodně vyjadřují procenta, desetinná čísla i zlomky. Rozdíly jsou jen nepatrné. Např. Henn (1974) uvádí častější použití v evropské portugalštině *dobro*, zatímco v brazilské variantě *duplo* (tj. dvojitý).
- příslovce, spojky – stupňování i tvary jsou v drtivé většině shodné.
- podstatná jména - tvary podstatných jmen jsou až na menší a ojedinělé hláskové obměny shodné. Stejně tvoří i plurál a používají člen. Složená podstatná jména i vlastní jména jsou shodná, pouze můžeme pozorovat v brazilské portugalštině častější používání přezdívek.

U ostatních slovních druhů již dochází k větším odlišnostem, a proto jim zde věnuji větší prostor.

Slovesa

V obou variantách dělíme slovesa na tři typy podle způsobu zakončení. Slovesa končí na koncovku –AR, -ER, -IR. Tvary pravidelných i nepravidelných sloves jsou shodné, až na pár vesměs hláskových obměn. Koncovky jednotlivých slovesných tvarů jsou také shodné, ovšem brazilská portugalština téměř nepoužívá 2. osobu. Místo

nich používá pro vyjádření 2. osoby tvar slovesa v osobě třetí (např. *Pode fechar a janela, faz favor?*).

Použití jednotlivých časů je shodné. Brazilská varianta méně používá infinitiv osobní. K odlišnostem dochází v grafické podobě u sloves 1. třídy ve tvaru 1. osoby plurálu jednoduchého minulého času. Grafický přízvuk se píše pouze ve variantě evropské, tudíž máme tvary v portugalské variantě *amámos* x v brazilské variantě *amamos* (milovali jsme).

K dalšímu rozdílu dochází při používání rozkazu. Tvary jsou sice shodné, ale v brazilské variantě se projevuje nepoužívání 2. osob. V evropské variantě máme dva tvary v kladném rozkazovacím způsobu: *ama* = miluj (2.os.,sg) a *ama* milujte (3.os.sg), zatímco v brazilské variantě máme pro obě osoby jeden tvar *ame*. Obdobná situace nastává i v záporném rozkazu.

Zájmena

Tvary zájmen jsou shodné. Dochází však k odlišnému používání osobních zájmen, což je spojené s již výše zmíněným nepoužíváním druhých osob v brazilské variantě. Tento rozdíl se projevuje hlavně na poli vykání a tykání. Každá varianta totiž používá jiné osobní zájmeno. Evropská varianta používá pro tykání zájmena *tu* a *vós* se slovesem ve tvaru druhé osoby singuláru nebo plurálu. Pro vykání používá sloveso ve třetí osobě singuláru nebo plurálu a podstatná jména *o senhor* nebo *os senhores*.

Brazilská varianta oproti tomu používá pro tykání i vykání stejné osobní zájmeno spojené vždy se třetí osobou: *você* pro singulár a *vocês* pro plurál. Pokud ale chce vyjádřit zdvořilejší formu vykání, použije, stejně jako ve variantě evropské, substantivum *o senhor* nebo *os senhores* a sloveso ve třetí osobě. Je třeba si ale uvědomit, že i přes absenci 2. slovesné osoby tato zájmena brazilská portugalština v běžném jazyce používá. Například ve větě: „*Digo-te a verdade.*“.

Předložky

Tvary, funkce i postavení ve větě jsou shodné. Použití se však liší při pojení předložky se členem nebo zájmenem. Pojení předložky *a* se členem je shodné v obou variantách. U předložky *em* existují v Brazílii i nestažené tvary, což je však považováno za hovorový tvar. V textu tak můžeme najít nestažený tvar *em* + *outro*, *em* + *aquele*, *em* + neurčitý člen. Oproti tomu evropská varianta nestažené tvary víceméně nepoužívá.

Stejná situace nastává u předložky *de*. V evropské variantě je běžnější stahování této předložky s neurčitým členem. V brazilské variantě tato předložka často stojí samostatně. Shodné stahování pozorujeme i u předložky *por*”.

Stejně tvoří spojené tvary i předložka *com* (*contigo*, *convosco*), ovšem v brazilské variantě se opět z výše zmíněných důvodů mnoho nepoužívají.

2.2.2. Situace v Africe

Vzhledem ke zde špatně dostupným zdrojům nastíním jazykovou situaci v afrických portugalsky mluvících zemích pouze v hrubých rysech. Detailněji popíši pouze situaci v Angole, ke které bylo možné získat podrobnější materiály.

Portugalština je oficiálním jazykem v pěti afrických zemích, a to sice: v Guinea-Bissau, na Kapverdských ostrovech, na Ostrovech svatého Tomáše a Princově ostrově, v Angole a v Mosambiku. Nutno dodat, že ani v jedné zemi se nemluví portugalštinou jakožto jediným mateřským jazykem. Kapverdy a Ostrovy svatého Tomáše a Princův ostrov jsou považovány za země bilingvní, to znamená, že používají dva jazyky, v těchto případech portugalštinu a kreolštinu. Zbylé tři země považujeme za země multilingvní, kde vedle portugalštiny a kreolštiny používají ještě řadu domorodých jazyků. Je ale třeba vzít na vědomí, že část populace v Mosambiku i Angole má portugalštinu opravdu jako jazyk mateřský a jiný jazyk neovládá.

Africké lusofonní země po osamostatnění⁹ řešily otázku, co s jazykem kolonizátora. Vlády jednotlivých zemí nakonec přijaly portugalštinu jako oficiální jazyk. Důvod, proč ta situace nastala, spočíval ve faktu, že během kolonizace došlo ke geografickým posunům, hranice mezi jednotlivými územími se měnily.¹⁰ Po získání nezávislosti již nebylo možné obnovit původní hranice, které by se shodovaly s těmi jazykovými. Bylo proto potřeba stanovit oficiální řeč, ale pokud by se přistoupilo k tomu, že by byl určen za oficiální jazyk jeden z jazyků domorodých, mohlo by to způsobit či znásobit velké mezikmenové rozpěře (viz poznámka o složité postkoloniální situaci v Angole). Proto se vlády těchto pěti zemí rozhodly pro portugalštinu jako oficiální jazyk. Za následek to také samozřejmě mělo usnadnění mezinárodní komunikace a obchodu, protože vazby na původní mateřskou zemi se dají považovat za stále významné.

Jeden z velkých problémů afrických zemí je značné procento negramotného obyvatelstva. Nedostatek škol, adekvátně vzdělaných učitelů i učebních materiálů k tomu jen přispívá. To má za následek diglosii (tj. existence dvou jazyků vedle sebe), s čímž je spojeno lexikální obohacování portugalštiny o nové prvky z jiných místních jazyků. Africké země nemají dobře rozvinuté školství, které by pomáhalo udržovat a upevňovat portugalštinu v její spisovné podobě.

Podívejme se nyní stručně na situaci v jednotlivých afrických zemích.

⁹ Bývalé portugalské kolonie se osamostatnily relativně pozdě (po pádu autoritářského Salazarova režimu v Portugalsku) a osamostatnění proběhlo v některých případech poněkud chaoticky či bolestně (viz 14 let guerillové války v Angole, kde ani po získání samostatnosti nedošlo k uklidnění situace, ale guerillová válka se změnila ve válku občanskou). Portugalsko, na rozdíl např. od Velké Británie, patřilo k zemím, u nichž dekolonizace proběhla ve stylu „zbavit se problému, nehledě na lokální důsledky.“ Angola získala oficiálně samostatnost v roce 1975, Guinea-Bissau v roce 1974, Kapverdské ostrovy v roce 1975, Sv. Tomáš a Princův ostrov v roce 1975 a Mosambik v roce 1975.

¹⁰ Obecně platilo, že hranice mezi jednotlivými koloniemi (koloniálními velmocemi) nerespektovaly místní etnické či jiné podmínky, ale byly závislé čistě na mocenském postavení a dohodách kolonizátorů. Mnohde proto hranice byly „geometrické“, narýsované politickým pravítkem. To se týkalo např. i Angoly a jejích hranic s někdejšími britskými državami (např. dnešní Zambie, někdejší Severní Rhodesie, resp. Federace Rhodesie a Nasko).

2.2.2.1. Angola

Jazyková otázka se začala v Angole řešit po získání nezávislosti 11.11.1975. Důležitou otázkou byla otázka jazyka, ve kterém se bude vyučovat ve školách. Nejprve výuka probíhala v afrických jazycích, ale postupem času se z praktických důvodů přešlo na portugalsčinu. Důvod toho přechodu spočíval především v nedostatku učebních materiálů, zatímco v portugalsčině byla situace výrazně lepší. Bylo možné používat učebnice dovezené z Portugalska a nebylo tak nutné vytvářet učebnice nové, psané v místních jazycích. Vzhledem k jazykové pestrosti na území Angoly se portugalsština stala jazykem dorozumívacím, a tak získala přední postavení. Dnes už není portugalsština chápána jako nenáviděný jazyk kolonizátora, ale naopak její prestiž z praktických důvodů vzrostla. Většina obyvatel Angoly ji považuje za svůj mateřský jazyk a africké jazyky bývají především mladou generací považovány za něco jakoby zastaralého. Mladá generace obyvatel Angoly již ani nezná domorodé jazyky. Především na půdě hlavního města už je k ničemu nepotřebují. Bilingvismus je typický spíše na vesnickém prostředí, kde lidé více cítí a ctí své kořeny.¹¹

Angolská varianta portugalstiny je typická množstvím slov přejatých z domorodých jazyků, specifickými vazbami i fonetickou podobou. Hlavní vliv na podobu jazyka zde mají domorodé jazyky, které jsou převážně z jazykové rodiny bantu. Tyto vlivy nemůžeme vždy pokládat za chyby mluvčích, jde o logický výsledek soužití více jazyků na jednom území.

Fonetické rysy

Angolská varianta portugalstiny je bližší variantě evropské než brazilské. Můžeme zde pozorovat tvrdou výslovnost jako v Portugalsku. Nedochází tedy ke změkčování jako v Brazílii. Na druhou stranu

¹¹ Když odhlédneme od faktu oblíbenosti jazyka a náhledu na jeho „zastaralost“, situace v některých ohledech připomíná tu naši z konce 18. století, kdy zejména ve městech a mladší generací byla používána němčina a čeština přežívala spíše na konzervativnějším venkově.

nedochází k redukci koncových hlásek jako v evropské variantě (redukce koncových hlásek vede k dojmu větší sevřenosti a nesrozumitelnosti evropské varianty). Angolská varianta může tudíž působit jasněji a je lépe srozumitelná jak pro rodilé mluvčí, tak i pro cizince.

U některých slov ale dochází k odlišné výslovnosti než v evropské variantě. Například intervokální /s/ se v angolské variantě čte [s] vlivem afrických jazyků, tedy substantivum *casa* (dům) se v angolské variantě vyslovuje [kasa], a ne jako v evropské variantě ['kazɐ]. Dalším podobným jevem je angolská výslovnost /g/, která se nerealizuje jako [ʒ] používané v Portugalsku, ale vyslovuje se jako [z]. Například u slovesa *fugir* (utéct) dochází k výslovnosti v angolské variantě [fuzir], zatímco v evropské variantě [fuʒir].

Lexikální rysy

Angolská varianta portugalštiny je z lexikálního hlediska hodně pod vlivem domorodých jazyků, které můžeme dělit do jedenácti skupin. Zde pro přehlednost uvedu pouze ty nejdůležitější. Jedná se o umbundo v centru území, kikongo na severu země, chokwe-lunda a kioko-lunda na severovýchodě území a nejvlivnější jazyk kimbundo, který se používá v pobřežních oblastech a v hlavním městě Luanda.

Do angolské varianty se řadí lexikum afrického původu, kde má největší vliv již zmíněný jazyk kimbundo. Do jazyka se také promítají dobré vztahy s Brazílií, které se projevují na poli obchodu, literatury, učebních materiálů i v oblibě brazilských telenovel. Proto dochází k určitým podobnostem. Angolská varianta dává také přednost používání oslovení *você* pro druhou osobu singuláru. Často ale dochází k chybám - můžeme často slyšet chybný tvar *você ganhaste* namísto správného *você ganhou* (vydělal jsi). Použití zájmena *você* se ale od toho brazilského mírně liší. V Angole se používá i výraz *tu*, ale bývá považován za projev nadřazenosti mluvčího.

Morfologicko-syntaktické rysy

Na poli morfologie a syntaxe dochází k odlišnostem opět především z důvodu vlivu domorodých jazyků. Často se tyto jevy dají považovat za chyby, ovšem je třeba brát v úvahu i charakteristickou povahu místní varianty.

Mezi jeden z těchto případů můžeme řadit i jev chybného tvoření plurálu u substantiv. Setkáváme se s tvary *os pai*, *as casa* (otec,dům). Vysvětlení nacházíme u jazyků z rodiny bantu, kde morfologické kategorie neodpovídají těm portugalským. V jazycích bantu existují prefixy, které označují číslo nebo třeba slovní druh. V jazyce kikongo se např. „práce“ v singuláru řekne *salu* a v plurálu *bisalu*, což způsobuje v angolské variantě časté chyby v rámci morfologické analogie a má to za následek výše zmíněné tvary.

Podobný rys vidíme u přivlastňovacích zájmen. V jazycích bantu nemají přivlastňovací zájmena flexi označující rod: „můj otec“ se řekne *same* a má matka *ngwame*, proto dochází v angolské portugalštině ke tvarům *meu mãe* nebo *minha pai* (nesprávný tvar pro: můj otec, má matka).

K jednomu ze specifíků angolské portugalštiny patří také stavění zájmen před sloveso, proto vidíme tvary *Lhe digo* oproti evropskému *Digo-lhe* (říkám mu).

Na závěr subkapitoly o Angole můžeme říci, že řada výše zmíněných rysů může platit i v jiných afrických variantách portugalštiny. Jak už bylo výše řečeno, jazykové hranice nejsou shodné s těmi geografickými a například jazyky z rodiny bantu se používají nejen v Angole, ale i například v Mosambiku (viz níže).

2.2.2.2. Kapverdské ostrovy

Portugalština je tu jedním ze dvou oficiálních jazyků, spolu s kapverdskou kreolštinou. Portugalština se používá v administrativě, v médiích (televize, rádio, tisk) i ve vzdělávání. Ale v běžném životě místní populace používá kapverdskou kreolštinu. V roce 1979 ve městě

Mindelo proběhl “První jazykový seminář o kreolštině”, kde byla kapverdská kreolština označena za primární jazyk Kapverdských ostrovů. Je tedy zřejmé, že zde dochází k odsunu portugalštiny do pozadí. Ovšem portugalština se zde hojně používá při mezinárodním obchodním i jiném styku, především s Brazílií.

2.2.2.3. *Guinea - Bissau*

Portugalština je zde oficiálním jazykem, ale co do počtu mluvčích nepatří v zemi k nejsilnějším. Z průzkumu z roku 1983 vyplynulo, že 44% populace mluví kreolštinou, 11% portugalsky a zbylých 55% mluví různými domorodými jazyky.¹² Přítomnost portugalštiny není ustálená, jen malá část populace ji považuje za svůj mateřský jazyk a jen 15% jí obstojně hovoří. Hlavní lusofonní zóna odpovídá území kolem hlavního města Bissau, která se také shoduje s obchodním centrem země. Situaci neulehčuje ani fakt, že Guinea-Bissau sousedí s frankofonními zeměmi, Senegalem a Guineou. To vede k tomu, že díky imigrantům i obchodním stykům mezi zeměmi získává vliv i francouzština, která se tak velmi lehce dostává na místo portugalštiny jako jazyka obchodu.

2.2.2.4. *Mosambik*

Portugalština je zde oficiálním jazykem a je používána hlavně v obchodních záležitostech a v průmyslových oblastech. Portugalsky mluví zhruba 25% populace. Většina obyvatel patří k mluvčím ze skupiny místních jazyků bantu, jako jsou například emakhuwa, xichangana nebo elomwe.

2.2.2.5. *Ostrov svatého Tomáše a Princův ostrov*

Vedle portugalštiny se tu používají i další lokální jazyky a kreolštiny různých základů. V 16. století plula kolem ostrovů loď s otroky původem z Mosambiku, kterým se na ostrovy podařilo utéct. Proto zde existuje menšina, která používá kreolštinu založenou na jazycích bantu.

¹² zdroj: www.linguaportuguesa.ufrn.br

Portugalština, která se na těchto ostrovech používá, je archaická. Používá archaické větné konstrukce, výslovnost i lexikum. Dříve byla jazykem středních vrstev, vzdělané populace a velkostatkářů. Dnes je používána všeobecnou populací, vliv na její použití má i fakt, že řada politiků a společensky vysoce postavených lidí studovalo v Portugalsku.

2.2.3. Situace v Asii

Vzhledem k menšímu významu portugalštiny v Asii a tomu odpovídajícímu množství dostupných materiálů se na tomto místě omezím jen na velmi stručný souhrn. Ve 20. století se portugalský vliv omezoval na území Goa, Diu a Damau v Indii, Východní Timor v Indonésii a na území Macao na čínském pobřeží. Šlo o někdejší portugalské državy, které se od Portugalska odtrhly v letech 1621 (Goa, Diu, Damau), 2002 (Východní Timor) a 1999 (Macao). Zajímavé je, že v případě asijských držav nedošlo k osamostatnění, ale k připojení k jinému silnému asijskému státu. Stalo se tak jednak proto, že asijské portugalské državy byly relativně malé, ve srovnání např. s těmi africkými, jednak v důsledku jevu, který se nazývá „neokolonizace“ (Glassner, Wiley, New York, 1996).¹³

Portugalsky se dnes vedle místních jazyků mluví už jen v Macau a Východním Timoru, v „indických“ državách Goa, Diu, Damau nikoliv. Rozsahem užití portugalštiny se však situace ani v případě Macaa a Východního Timoru nedá s těmi ostatními lusofonními zeměmi příliš srovnávat, portugalština zde patří jen k minoritním jazykům. Proto i v našem případě zůstane na okraji zájmu.

¹³ Jde o jev, kdy někdejší kolonie se po získání samostatnosti samy staly kolonizátory, čímž se pokouší utvrdit či získat mocenské postavení v místní postkoloniální politické geografii, a zaplnit tak jisté vakuum, které vzniklo po odchodu evropských mocností. Právě Indonésie a její anexe Východního Timoru může sloužit jako dobrý příklad.

3. Jazykový vývoj portugalštiny: od latiny k reformám ve 20. století

V této kapitole se budu věnovat detailnějšímu rozboru vývoje jazyka od nejstarších dob (tj. od dob lidové latiny) po reformní úsilí, kterého jsme byli svědky ve 20. století. Popisu jednotlivých reforem věnuji větší prostor (v závislosti na dostupných materiálech), protože rozdíly mezi jednotlivými reformami (resp. mezi jednotlivými obdobími platnosti pravopisných norem) budou základem pro analytickou (závěrečnou) část této diplomové práce, kde budu zkoumat projevy reforem v praxi (beletrie, noviny). Je proto klíčové zmapovat, jaká pravidla měla konkrétní norma platná v daném období. Dále se koncentruji na pokusy o sjednocení dvou variant portugalštiny, tj. portugalštiny evropské a brazilské.

3.1. Historický vývoj portugalštiny do roku 1911

Portugalština patří do skupiny románských jazyků, to znamená, že se vyvíjela především z lidové latiny. Lidová latina (nazývána také vulgární latina) byl mluvený jazyk vrstev obyvatel málo nebo vůbec ovlivněných školskými nebo literárními modely. Z toho tedy logicky plynula její nejednotnost a neuspořádanost. Existovala společně s latinou klasickou, tedy latinou vzdělaných vrstev obyvatelstva.¹⁴ Později byla lidová latina uznána za jazyk, v němž mohly být čteny homilie (výklady Bible).

Pro vznik románských jazyků neexistuje přesné datum (nový jazyk nevzniká z hodiny na hodinu), ale máme časové rozpětí, kdy docházelo k prvním náznakům a ustálení nových jazyků, a sice v 7. až 9. století.

¹⁴ Klasickou latinu můžeme datovat do let 100 př. n. l. až 14 n. l. (v roce 14 n.l. zemřel císař Augustus, což je považováno za konec období klasické latiny). Toto období bývá považováno za Zlatý věk latiny, byla to latina Cicerova a Vergiliova.

Pro rozčlenění vývoje portugalštiny do časových období existuje několik možných dělení, podle různých kritérií. Vývoj portugalštiny můžeme dělit podle kritéria lingvistických změn, podle filologických textů, historických událostí, podle kulturně- literárních kritérií a podobně. Nejčastější dělení je filologicko-lingvistické:

- Do roku 476 (rozpad západořímské říše) - období lidové latiny
- V období 476 – 1170 - ibero-románské období
- 12.-16. století - stará portugalština. Toto období může mít ještě dvě subfáze: do roku 1350 (konec galicijsko-portugalské lyriky) jde o období staré portugalštiny a poté o období střední portugalštiny
- Od roku 1536 (vznik první portugalské gramatiky: Fernão de Oliveira, Gramática da Linguagem Portuguesa) do počátku 19. století - období klasické portugalštiny
- Od počátku 19. století až do dnešních dnů – období moderní portugalštiny

Nutno podotknout, že toto dělení do období je víceméně konvenční záležitostí, a má tudíž hlavně sloužit pro lepší orientaci ve vývoji. Přesná data totiž nelze exaktně určit z důvodů zmíněných již výše. Pro mou práci je ale také přínosné dělení vývoje portugalštiny tak, jak jej zmiňuje lingvistka Alfredina Nery. Ta vývoj dělí na tři období z hlediska pravopisu:

- Fonografické období – od 13. do 16. století, kdy měl být pravopis co nejbližší výslovnosti a ještě nebyl ustálen.
- Pseudo-etymologické období – 16. až 18. století, kdy byla snaha slova psát podle jejich původu, přičemž v portugalštině převážily latinské a řecké tvary (theatro, phosphoro...).
- Historicko-vědecké období – od 19. století až dodnes, to je období, kdy se začaly vytvářet první jazykové pravopisné reformy a

dohody. Docházelo ke zjednodušování a sjednocování pravopisu.¹⁵

V této práci se budu zabývat právě tímto posledním obdobím, ve kterém proběhlo několik reforem portugalského pravopisu a také několik pokusů o sjednocení pravopisu existujících variant portugalštiny. Pro cíl této práce bude dostatečný popis situace od počátku 20. století, kdy proběhla první jazyková pravopisná reforma.

3.2. První reforma portugalského pravopisu (1911)

První zásadní reforma portugalského pravopisu proběhla v roce 1911. Je ovšem důležité vědět, za jakých okolností vznikala a proč. Na začátku 20. století došlo v Portugalsku k zásadním změnám. V roce 1908 nastoupil na portugalský trůn teprve osmnáctiletý Manuel II., ale jeho pozice nebyla záviděníhodná. V Portugalsku již delší dobu byla konstituční monarchie pod tlakem svých odpůrců a schylovalo se k povstání, které proběhlo v Lisabonu v říjnu 1910 a vedlo ke svržení monarchistického režimu a nastolení republiky.

Nové politické zřízení sebou neslo řadu změn. Byly zavedeny nové symboly státnosti (vlajka, hymna, měna), došlo k přípravě autonomie kolonií, a především bylo potřeba reformovat portugalské školství. V té době byl v Portugalsku 75% analfabetismus¹⁶. Portugalsko, jehož rozkvět v minulosti byl závislý do velké míry na extenzivních zdrojích (bohatství z kolonií), potřebovalo projít reformami ve více oblastech, pokud se nechtělo pohybovat na chvostu evropských civilizovaných zemí. V zemi byla zavedena povinná školní docházka mezi 7.-10. rokem věku dítěte, byly organizovány vzdělávací kurzy pro dospělé a v Lisabonu vznikly nové univerzity.

¹⁵ Gonçalves Viana, *Ortografia nacional*, (vydáno 1904) – základní teze:
eliminace řeckých symbolů (th, ph, ch=/k/, rh, y)
eliminace nevyslovovaných souhlásek (sancto→santo)
upravení grafických přízvuků

¹⁶ zdroj: *Stručná historie států, Portugalsko*, S.Binková, Libri, Praha 2004

Je zřejmé, že pro reformu školství je třeba dostatečně propracovaný jazykový systém. Vzhledem k nejednotnosti portugalského pravopisu, který do té doby ještě neprošel žádnou komplexní jednotící reformou, bylo potřeba takovou reformu provést.

Stavem portugalského pravopisu se již nějakou dobu zabývali významní portugalští lingvisté. Již v roce 1885 vyšla publikace „*Bases para a ortografia portuguesa*“, v níž její autoři Gonçalves Viana a G. de Vasconcelos de Abreu zveřejnili několik návrhů na změny v portugalském pravopise.

Další dílo, které předcházelo a ovlivnilo reformu z roku 1911, byla již zmíněná publikace z pera Gonçalves Viany „*Ortografia nacional*“ z roku 1904. Viana k tématu přistupoval ze tří hledisek: zjednodušování, pravidelnost a kontinuita. Tyto zásady se pak projeví i v práci komise, která byla povolána k vypracování nových pravidel pravopisu. Mezi hlavní představitele komise patřili Leite de Vasconcelos, Gonçalves Viana, Carolina Michaelis de Vasconcelos, Adolfo Coelho, José Joaquim Nunes, Epifânio Dias a Júlio Moreira. Byla vypracována reforma, která obsahovala s určitými úpravami Vianův návrh z roku 1904.

Vzhledem k dostupným materiálům zde uvedu pouze její hlavní změny.

- Eliminace řeckých konsonantických skupin a jejich nahrazování jedním grafickým znakem: th→t, ph→f, ch (při výslovnosti /k/)→c/qu, rh→r/rr. Proto se například *theatro* (divadlo) začalo psát jako *teatro*.
- Eliminace /y/ a jeho nahrazení /i/: *lagryma*→*lagrima* (slza)
- Zjednodušení většiny geminát neboli zdvojených konsonant: *prometter*→*prometer* (slíbit). K výjimce dochází u geminát *rr* a *ss*, které zůstaly zachovány podle latinského vzoru a odlišují výslovnost od jednoduchých *r* a *s*. Proto máme protiklady: *caro* – [karo] (drahý) oproti *carro* [kaRo] (vůz). Dalším příkladem je

opozice *cassar* [kasar] (odejmout) a *casar* [kazar] (oženit se, vdát se).

- Eliminace některých hlásek na konci slabiky. K eliminaci nedochází, pokud by kvůli ní došlo k posunu výslovnosti předchozího vokálu. Již zmíněný příklad: *sancto*→*santo* (svatý).
- Úpravy použití grafického přízvuku a jeho zavedení u proparoxyton.

Nová reforma vstoupila v Portugalsku v platnost 1. 9. 1911, ovšem následovalo ještě tříleté přechodné období. Reforma vyvolala řadu reakcí jak z řad laického obyvatelstva, tak z řad odborníků. Pro příklad zde uvedu několik reakcí z řad portugalských literátů a lingvistů:

„Na palavra lagryma, (...) a forma da y é lacrymal; estabelece (...) a harmonia entre a sua expressão gráfica ou plástica e a sua expressão psicológica; substituindo-lhe o y pelo i é ofender as regras da Estética. Na palavra abysmo, é a forma do y que lhe dá profundidade, escuridão, mistério... Escrevê-la com i latino é fechar a boca do abysmo, é transformá-lo numa superfície banal.“¹⁷

Na tomto kouzelném příkladu můžeme jasně vidět, že i estetické pohnutky byly ve vybraných případech pro řadu literátů podstatné a jen neochotně proto přijali nová pravidla. Dělat výjimky při komplexní reformě není možné, pokud se nemá rozdrobit v řadu partikulárních změn, které celý systém jen zkomplikují.

K tématu se také vyjádřil jeden z nejvýraznějších portugalských modernistických básníků Fernando Pessoa:

„Não tenho sentimento nenhum politico ou social. Tenho, porém, num sentido, um alto sentimento patriótico. Minha patria é a lingua portuguesa. Nada me pesaria que invadissem ou tomassem Portugal, desde que não me incomodassem

¹⁷Teixeira de Pascoaes, in A Águia, citované Franciscem Álvarem Gomesem, v *O Acordo Ortográfico*. Porto, Edições Flumen e Porto Editora, 2008, p. 10.

(Vlastní překlad: Ve slově *lagryma* (slza), (...) grafická podoba y zde slzy připomíná; stanovuje (...) harmonii mezi svou grafickou nebo plastickou podobou a svým psychologickým výrazem; pokud nahradíme y za i, je to jako porušit pravidla estetiky. Ve slově *abysmo* (propast) je to právě tvar y, který jí dává její hloubku, temnotu, tajemství...Psát ji s měkkým i by znamenalo popřít hloubku propasti a přetvořit ji na mělký prostor.)

pessoalmente, Mas odeio, com odio verdadeiro, com o unico odio que sinto, não quem escreve mal portuguez, não quem não sabe syntaxe, não quem escreve em orthographia simplificada, mas a pagina mal escripta, como pessoa própria, a syntaxe errada, como gente em que se bata, a orthographia sem ípsilon, como escarro directo que me enoja independentemente de quem o cuspiisse. Sim, porque a orthographia também é gente. A palavra é completa vista e ouvida. E a gala da transliteração greco-romana veste-m'a do seu vero manto régio, pelo qual é senhora e rainha. ”¹⁸

Jak je zřejmé, reforma v Portugalsku vzbudila nemalý rozruch a diskusi, nicméně byla přijata a nakonec dodržována.

Jiná situace nastala v Brazílii, kde se otázkou pravopisu místní lingvisté již nějakou dobu zabývali. Portugalská reforma ale měla na Brazilce opačný vliv, nevedla k jejímu přijetí, ale naopak vzbudila vlnu opozice tradicionalistů a reforma nebyla přijata. Zde je tedy paradoxně kořen odlišností, o jejichž eliminaci následně usilovalo několik znovu sjednocovacích pokusů. V roce 1924 *Academia das Ciências de Lisboa* a *Academia Brasileira de Letras* začaly společnou práci na reformě pravopisu, která by došla platnosti v obou zemích. Nikdo však netušil, jak bude jejich cesta za společným pravopisem dlouhá a složitá.

3.3. Snahy o sjednocení evropské a brazilské varianty portugalštiny

3.3.1. První pokus o sjednocení – vývoj do roku 1938

Jak již bylo výše řečeno, portugalská pravopisná reforma z roku 1911 vyvolala diskusi nejen v Portugalsku, ale i v Brazílii. Nebyla sice v Brazílii přijata, nicméně měla za následek v roce 1924 již zmíněnou

¹⁸A minha pátria é a língua portuguesa, Livro do Desassossego, Bernardo Soares (heterónimo de Fernando Pessoa); ed. de Jacinto do Prado Coelho, Lisboa, Ática, 1982 vol. I, p. 16-17. Text zachován v dobové pravopisné podobě.

(český překlad podle: Fernando Pessoa, Kniha neklidu, překlad Pavla Lidmilová, Odeon, 1992, str.:95: „Nemám žádné politické nebo sociální citění. V jistém smyslu však mám silné citění vlastenecké. Mou vlastí je portugalský jazyk. Vůbec by mi nevadilo, kdyby někdo napadl nebo obsadil Portugalsko, pokud by neobtěžovali mne osobně. Nenávídím však opravdovou nenávistí, jedinou nenávistí, jaké jsem schopen, nikoli toho, kdo píše špatně portugalsky, nikoli toho, kdo nezná syntax, nikoli toho, kdo píše zjednodušeným pravopisem, ale špatně napsanou stránku jako nějakou osobu, nesprávnou syntax jako člověka, kterého chceme zbít, pravopis bez tvrdého y jako neomalený chrchel, který se mi hnusí nezávisle na tom, kdo ho vyplivne. Ano, protože pravopis jsme také my. Slovo je úplné, je-li viděno a slyšeno. A slavnostní šat řeckořímské transliterace mi je odívá tím pravým královským hávem, v němž se představuje jako pán a vládce.“)

spolupráci obou akademií. Spolupráce měla za cíl sjednocení rozdílných pravopisných systémů obou variant portugalštiny. Dohoda o pravopise byla podepsána 30. 4. 1931 velvyslanci obou zemí i prezidenty obou akademií. V Portugalsku vešla v platnost 27. 5. 1931 a v Brazílii byla potvrzena dekrety z 27. 6. 1931 a z 2. 8. 1933. Přestože byla tato dohoda na brazilském území již v platnosti a používala se ve školách, v roce 1934 podle článku 26 brazilské ústavy byla otázka pravopisu znovu otevřena. Konečně byla dohoda uzákoněna vládním nařízením č.292/1938 dne 23. 2. 1938. Pro portugalsko-brazilské vztahy to byl první a zatím jediný krok k přiblížení obou jazykových variant.

3.3.2. 40. léta – vývoj směřující k pravopisné reformě z roku 1945

Vládním nařízením z roku 1938 však práce na sjednocení obou variant nemohly skončit. V důsledku nových pravidel pravopisu bylo potřeba nové pravopisné normy potvrdit také nově vydaným slovníkem v obou zemích. V roce 1940 na půdě *Academia das Ciências de Lisboa* vyšel slovník *Vocabulário Ortográfico da Língua Portuguesa*, jehož přijetí v Brazílii propagoval i brazilský ministr školství a zdravotnictví, nicméně brazilská akademie dala přednost slovníku vlastnímu, který vyšel v roce 1943 na základě dokumentu „*Formulário Ortográfico de 1943*“. Tento dokument kromě požadavků na budoucí slovník obsahuje i dodnes platnou normu brazilské portugalštiny.

Vydání brazilského pravopisného slovníku doprovázela také řada jednání zástupců obou vlád, které se chtěly shodnout na tzv. *Convenção* (Úmluvě). Mezi oběma variantami i slovníkovými verzemi byla ještě řada odlišností, které bylo potřeba odstranit a dojít ke společnému řešení pro obranu společného jazykového dědictví. Proto ve vzájemném diplomatickém styku práce na pravopisném sjednocení neustávaly a do Portugalska byla vypravěna brazilská filologická delegace, již byla dána důvěra a která byla pověřena konat konkrétní kroky ve prospěch sjednocování.

V červnu až říjnu roku 1944 proběhla v Lisabonu konference, na níž delegáti obou zemí zkompletovali Dohodu o portugalském pravopise a naplnili tak své několikaleté snažení. Dohoda byla podepsána 10. srpna, ale 25. září proběhla ještě dodatečná jednání, která schválila vývoj 51 článků a závěrečný protokol (*protocolo de encerramento*). Následně začaly přípravné práce na *Vocabulário Ortográfico Resumido da Língua Portuguesa* (Stručný slovník portugalského pravopisu), což mělo za následek první legislativní kroky ke vzniku *Convenção Ortográfica Luso-Brasileira* (Luso-brazilská pravopisná úmluva). Tato úmluva obsahovala několik závazků, které bylo třeba provést před samotným vstoupením Dohody v platnost. V souladu se závěrečným protokolem se *Academia de Ciências de Lisboa* zavázala k vypracování pravopisného slovníku *Vocabulário Ortográfico Resumido da Língua Portuguesa* (Stručný slovník portugalského pravopisu), který by zároveň sloužil jako inventář základních slov portugalštiny a byl by příručkou pravopisu, která by brala v potaz dohodu z roku 1945. Slovník měl být vypracován na základě „Instrukcí k vypracování“, které vydala *Academia Brasileira de Letras* v roce 1943. V dodatku Úmluva uvádí, že je třeba, aby byl slovník schválen vládou. Ministr školství ovšem může jiným nařízením schválit jakýkoliv vhodný slovník.

Z meziakademické konference doprovázející Dohodu z roku 1931 vyšel závěr, že nebudou povoleny dvojí podoby písemného zápisu a že každé slovo má mít vždy jen jednu grafickou podobu. Norma uznává existenci takzvaných „lusismů“ a „brazilismů“, které sice nebudou začleněny do spisovného slovníku, nicméně jejich grafická podoba musí odpovídat novým pravopisným normám.

K hlavním odlišnostem mezi slovníky z let 1940 a 1943 patří změny fonetického typu, které pocházejí z osobitého rázu každé země i jazykové varianty. K rozdílům dochází při výslovnosti některých konsonantů: v jedné variantě se vyslovují, ve druhé ne (*facto* vs. *fato*). Ovšem k odlišnostem dochází i v rámci jednotlivých zemí a jejich

regionů. I při důrazu na pravopisné sjednocení si tato reforma uvědomuje, že pokud se zaměří pouze na fonetické hledisko, tak ke sjednocení nedojde.

Dalším požadavkem Luso-brazílské pravopisné úmluvy byl fakt, že nové pravopisné normy musí být akceptovány ve všech nově vydaných publikacích na portugalské půdě, pokud samozřejmě ministr školství neudělí výjimku. Dále Úmluva upravuje legislativní postup v přijímání nové reformy. Dodržování dekretu vstoupí v platnost v den jeho vydání, ale jeho závazné dodržování bude platit od 1. 1. 1946, přičemž ministr školství ve vyhlášce určí lhůtu, dokdy mohou být ve školách používány staré učebnice.

K definitivnímu schválení Dohody o reformě portugalského pravopisu z roku 1945 ovšem došlo jen v Portugalsku. Brazílská norma používá již zmíněný dokument „*Formulário Ortográfico de 1943*“.

3.3.3. Znovuotevření otázky sjednocení obou jazykových variant – 70. a 80. léta

I když v roce 1931 došlo k oboustrannému schválení navrhované dohody, ke sjednocení dvou systémů tedy nedošlo ani v roce 1945. Proto byla otázka pravopisu znovu otevřena a v roce 1971 v Brazílii a v roce 1973 v Portugalsku byly předneseny návrhy zákonů, které by redukovaly existující odlišnosti (především v oblasti grafického přízvuku) v pravopisných systémech, i když by určité odlišnosti přetrvávaly. Tento pokus však selhal z části také kvůli politické nestabilitě v Portugalsku, ke které došlo mezi Karafiátovou revolucí (25. 4. 1974) a schválením portugalské ústavy v březnu 1975. Rodící se demokratická republika měla pochopitelně jiné priority. Dalším důvodem byla velká vlna odporu proti návrhu reformy, která se zvedla po jeho zveřejnění v obou zemích především kvůli navrhované eliminaci grafického přízvuku v proparoxytonech.

K zásadní změně v jednáních o sjednocení portugalského pravopisu nastalo v roce 1986 v Rio de Janeiru, když byly k jednáním o

reformě přizvány i další lusofonní země: Angola, Mosambik, Kapverdské ostrovy, Guinea-Bissau a Ostrov svatého Tomáše a Princův ostrov.¹⁹ Ve finále však i tento pokus zůstal u dobrého, avšak nenaplněného záměru. Sjednovení opět nebylo realizováno.

3.3.4. Dohoda o sjednocení portugalského pravopisu z roku 1990 – aktuálně živý pokus

V roce 1990 byla otázka pravopisu opět otevřena a byl vypracován nový návrh na Dohodu o sjednocení pravopisu, nicméně tento návrh mohl být přijat pouze po schválení všemi sedmi zúčastněnými zeměmi, což se nestalo. Proto bylo v roce 2004 přijato opatření v rámci „*Segundo protocolo modificativo*“ (Druhý modifikační protokol), které snížilo počet nutných ratifikací ze sedmi na tři země. Zároveň byl do Společenství portugalsky mluvících zemí přičleněn i Východní Timor. Tuto „Novou dohodu o reformě portugalského pravopisu z roku 1990“ v roce 2004 schválila Brazílie, v roce 2006 Kapverdské ostrovy a na konci toho samého roku Ostrov Svatého Tomáše a Princův ostrov. Tím byla splněna podmínka určená Druhým modifikačním protokolem a Nová dohoda o portugalském pravopisu mohla ve všech zemích vstoupit do přechodného období, což se v Portugalsku stalo 1. 1 2009. Po stoletém harmonizačním úsilí došlo k výraznému a konkrétnímu kroku, který neskončil jen ve fázi snahy či deklarace.

Detailnějšímu popisu této poslední dohody se budu věnovat v následující kapitole.

¹⁹ Důležitým mezníkem obecně ve spolupráci portugalsky mluvících zemích byl v roce 1989 vznik CPLP-Comunidade dos Países de Língua Portuguesa (Společenství portugalsky mluvících zemí).

3.4. Dohoda o reformě portugalského pravopisu z roku 1990 - navrhované pravopisné změny²⁰

Nyní se detailněji zaměřím na Novou dohodu o portugalském pravopisu. Dokument Nové dohody se skládá z 21 článků („*bases*“). Já zde pro větší přehlednost dohodu rozdělím na 12 částí. V originálním textu totiž více článků pojednává o jedné problematice. Například články 8 – 13 rozebírají grafický přízvuk, nebo články 15 – 17 mluví o používání rozdělovníku. Podle mého názoru zde bude stačit pojednat o daném tématu pouze v jedné subkapitole. Ve svém popisu se zaměřím pouze na ty články Nové dohody, které se nějak liší oproti stávajícímu pravopisu.

3.4.1. Abeceda (článek I)

K první změně dochází v rámci portugalské abecedy. Místo původních 23 písmen bude portugalská abeceda obsahovat písmen 26. Bude obohacena o písmena *k*, *w*, *y*. Tyto grafické znaky se již v portugalštině objevovaly, ale pouze v cizích slovech a v odvozeninách (příklad: *Darwin*→*darwiniano*), proto je nová reforma začleňuje do portugalské abecedy. Klade se však přitom důraz na upřednostňování portugalských tvarů (především u toponym). Z tohoto důvodu v portugalském textu spíše potkáme tvar *Zurigue* než originální *Zürich*.

Dále je běžnější zachování spřežek ve jménech hebrejského původu, nicméně jejich použití je fakultativní. Setkáme se proto jak s tvary typu *Loth*, *Judith*, tak s tvary *Lot*, *Judit* (občas dojde ke změně v rámci správné výslovnosti na *Judite*). S tímto návrhem Nové dohody nelze než souhlasit, protože tendence přejímání stále většího počtu cizích slov a jejich odvozenin je jasným rysem moderní doby, se kterým je potřeba se vyrovnat a nestát mu v cestě.

²⁰ zdroj: Tato kapitola byla vypracovaná na základě těchto textů: Francisco Álvaro Gomes, *O Acordo ortográfico*, Porto editora, 2008; Instituto Antônio Houaiss, coordenação e assistência de José Carlos de Azeredo, *Escrevendo pela nova ortografia, como usar as regras do novo acordo ortográfico da língua portuguesa*. Publifolha, editora Paracatu, Rio de Janeiro, 2008; João Malaca Casteleiro, Pedro Dinis Correia, *Atual, O Novo acordo ortográfico*, Texto editores, Lisboa, 2008

3.4.2. Konsonantické skupiny (článek IV)

Čtvrtý článek Nové dohody o portugalském pravopisu patří k těm nejdiskutovanějším. Vyplývají z něho totiž především pro evropské mluvčí značné změny. Dochází ke změnám v konsonantických skupinách *cc*, *cç*, *ct*, *pc*, *pç* a *pt* uprostřed slova, kde první konsonant z dvojice (c/p) může odpadnout nebo přetrvat. Podmínkou pro její přetrvání nebo odpadnutí je výslovnost. Pokud se konsonant vyslovuje, je zachována, v opačném případě odpadá. Tudíž můžeme zaznamenat řadu případů, kdy existují oba pravopisné tvary, protože se dané slovo v každé variantě vyslovuje jinak. Například *sector* *x* *setor*, *concepção* *x* *conceção*, *assumpção* *x* *assunção* (v tomto případě ještě dochází k hláskové změně $m \rightarrow n$).

Dále u konsonantických skupin *bd*, *bt*, *gd*, *mn*, *tm*, kde neexistuje jednota ve výslovnosti, je volitelné odpadnutí nebo zachování první souhlásky ze skupiny: *súbdito* *x* *súdito*, *subtil* *x* *sutil*. Je tedy zřejmé, že v souvislosti s výše popsányi změnami dochází v portugalské ke značnému množství případů, kdy existuje jedno slovo ve dvou pravopisných podobách. To je jeden z nejvíce odmítaných a kritizovaných faktů této navrhované dohody. Pro portugalské mluvčí odstranění nevyslovovaných konsonant potenciálně způsobí řadu potíží pro porozumění psaného slova, a to především pro dospělé mluvčí a pak děti, které se tato slova teprve nedávno naučily. Podle mého názoru tato změna povede ke značným zmatkům a nejistotám při používání těchto slov. Zvyk je železná košile a je jasné, že novou pravopisnou normu nebude jednoduché přijmout. Dále si tróufám namítnout, že pokud dojde v portugalské variantě ke zrušení nevyslovovaných souhlásek, je možné, že postupem času dojde také k posunu ve výslovnosti. Mohlo by to vést k tomu, že se změní nejen podoba grafická, ale i podoba fonetická, což nebyl záměr Nové dohody. V tomto aspektu dávám za pravdu kritikům tohoto článku. Bylo by potřeba článek lépe propracovat a zamezit tak dvojím možným podobám grafického záznamu daných slov. Dvojí

grafika by totiž vedla ke zmatkům a komplikacím. Změna ve smyslu úplného přizpůsobení evropské varianty té brazilské by byla příliš drastická, proto se domnívám, že by tento problém mohl zůstat na úrovni evropská versus brazilská varianta. Jak už bylo řečeno, Nová dohoda si neklade za cíl pravopis portugalského sjednotit na 100 procent. V tomto případě si myslím, že by trvání na navrhovaných pravidlech mohlo vést až k zamítnutí navrhované reformy.

3.4.3. Nepřízvučné vokály (článek V)

V této kapitole reformy zůstala většina pravidel zachována v původním znění (vokální změny u sloves zakončených na *-ear*, *-iar*, *-oar*; odvozeniny od substantiv zakončených na *-eio*, *-eia*; a další). Pro tuto práci je zajímavé, co přináší Nová dohoda nového, popřípadě upraveného.

V tomto ohledu Nová dohoda inovuje zakončení substantiv, která jsou odvozená od jiných substantiv zakončených na *-ia/-io*. Podle předchozích pravidel zakončení těchto odvozených substantiv kolísalo: substantivum odvozené od jména *haste* mohlo mít tvar *hástea* nebo *hástia*. Podle Nové dohody je však přípustný pouze tvar *hástia*.

Dále se v tomto kontextu objevuje další případ dvojí možnosti grafického zápisu. O tomto problému se diskutovalo již v předchozích pravidlech pravopisu, nicméně nová reforma ho neřeší. Jedná se o některá slova zakončená na koncovku *-iar*, která připouští dvojí možnost časování: *premiar*→*premio* / *premeio*, *negociar*→*negocio* / *negoceio*. V této souvislosti lze podotknout, že pokud chce nová reforma zjednodušovat jazyk, v zájmu jeho uživatele bylo by dobré nějakým pravidlem tento stav dvojí pravopisné podoby upravit. Případy dvojích grafických zápisů totiž vedou k nejistotě mluvčího, zda používá správný tvar, a popřípadě komplikuje život cizímu mluvčímu, který se snaží portugalského naučit. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že tyto dvojí zápisy vedou spíše ke zmatku. Pro nového mluvčího je samozřejmě snazší si zapamatovat jediný tvar.

3.4.4. Diftongy (článek VII)

Sedmý článek Nové dohody pojednává o používání diftongů v portugalštině. Vesměs se jedná o převzetí dříve platných pravidel. Ke změně dochází u otevřených diftongů *éi*, *éu*, *ói*. Tyto diftongy jsou označeny ostrým přízvukem v koncové slabice (*chapéu*), v jednoslabičných slovech (*léu*) nebo v proparoxytonech v přízvučné slabice, jak je popsáno níže (*alcalóidico*). U diftongů *éi*, *ói* se v ostatních pozicích přízvuk neznačí (*heroico*, *asteroide*, *joia*, *paleozoico*).

V ostatních aspektech zůstává Nová dohoda věrná své předchůdkyni. Lze si opět klást otázku, zda v tomto případě zrušením grafického přízvuku nedojde postupem času ke změně ve výslovnosti. To je ovšem tvrzení pouze spekulativní.

3.4.5. Grafický přízvuk u oxyton (článek VIII)

Nová reforma se ve značné míře zabývá grafickým přízvukem. Proto zde tuto problematiku uvedu pro přehlednost ve více částech. V tomto bodě popíši přinášené změny do značení přízvuku u oxyton (tj. slov, která mají přízvuk na poslední slabice).

Tato pravidla se týkají také jednoslabičných slov. Graficky jsou označena ostrým přízvukem ta oxytona, která končí na přízvučný vokál *a*, *e*, nebo *o*: *café*, *já*, *olá*. Naopak cirkumflexem jsou označena oxytona končící na přízvučné zavřené *e* nebo *o*: *mercê*. V obou případech grafický přízvuk zůstává, i když je slovo zakončeno na *-s*: *café*s.

S tím také souvisí další případ dvojí možnosti grafické podoby slov. Vzhledem k odlišné výslovnosti mezi variantou brazilskou a evropskou existují dva způsoby zápisu například u slov jako *matiné* x *matiné*, *cocô* x *cocó*. Záleží tedy na způsobu vyslovování a na otevřenosti nebo zavřenosti akcentované samohlásky. Tento rys existoval již v předchozí reformě a přechází do té nové.

Grafickým akcentem jsou označeny také slovesné tvary, které se stávají oxytony a jsou zakončeny na samohlásku *a*, *e* nebo *o*, přičemž se řídí stejnými pravidly otevřenosti nebo zavřenosti. Příklonné zájmeno na

tomto faktu nic nemění: *dá-la, sabê-lo, dispô-los*. Ostrý přízvuk se zachovává u zakončení na *-em, -ens* u oxyton, které mají více než jednu slabiku (s výjimkou u 3. osoby plurálu présenta indikativa u sloves *ter, ler* a *vir* a jejich derivátů): *também, parabéns*.

Nedá se než souhlasit s tím, že nepravidelný přízvuk musí být pro jasnost graficky označen. Proto si lze pouze postesknout, že lingvisté, kteří připravovali návrh na Novou dohodu, nebyli v tomto směru důslednější a nezamezili možnosti dvojí grafické podoby. Je ovšem také nutné si uvědomit, že lze jen těžko měnit zvyklosti portugalské výslovnosti.

3.4.6. Grafický přízvuk u paroxyton (článek IX)

Další obsáhlou kapitolou v Nové dohodě o reformě portugalského pravopisu je část, která upravuje použití grafického přízvuku u paroxyton (tj. slov, která mají přízvuk na druhé slabice od konce).

Ostrý grafický přízvuk značíme u přízvučných diftongů *éi, éu* a *ói*, které mohou být následovány hláskou *-s*: *fiéis, heróis*. Dále, shodně s předchozí reformou, jsou označena grafickým přízvukem paroxytona, která jsou zakončena na *-l, -n, -r, -x, -ps, -ã, -ão, -ei, -i, -um, -uns* nebo *-us*. Na příklad *lavável, biceps, ônix, sótão, albuns* a další. Většina těchto slov se chová stejně i v množném čísle, nicméně některá přecházejí k proparoxytonům a u slov se zakončením na *-ens* ke grafickému zvýraznění přízvuku nedochází.

K rozlišení typu grafického přízvuku dochází opět pod vlivem výslovnosti. Pokud se jedná o výslovnost otevřenou, která je častější v evropské portugalštině, píšeme ostrý přízvuk: *fémur, ónix*. A pokud se jedná o výslovnost zavřenou, použijeme cirkumflex, což je běžnější pro brazilskou variantu: *fêmur, ônix*. Takto opět přetrvává problém dvojí grafické podoby a jsou tedy zachovány rozdíly mezi variantou evropskou a variantou brazilskou.

Ke změně dochází u slov jako *paranoico* nebo *ideia*, která se podle předchozí reformy psala s ostrým přízvukem na druhé slabice od konce.

Nová reforma nechává diftongy *ei* a *oi* u paroxyton bez přízvuku. Je ovšem možné, že tato změna povede v delším časovém horizontu k tomu, že se posune výslovnost „špatným“ směrem, tedy je teoreticky možné, že by mohlo dojít k posunu v otevřenosti přízvučných vokálů a vyslovovat je zavřeně.

Ovšem k této opakovaně diskutované změně dojde u slovesných forem 3. osoby plurálu indikativu přítomna u sloves *crer*, *dar*, *ler*, *ver* a jejich odvozenin. Bez grafického přízvuku tedy budou tvary *creem*, *deem*, *leem*, *veem* nebo na příklad *releem*. Troufnu si tvrdit, že pro portugalského mluvčího může být tato část reformy považována za velmi problematickou. Zvyk je v tomto případě natolik silný, že může působit jako kdysi protiklad *lagryma x lagrima*. Podle mého názoru ale může mít i za následek zhoršení srozumitelnosti jazyka, neboť např. rozdíl mezi 3. osobou jednotného čísla slovesa *vir-vem* již není tak markantní oproti navrhovanému tvaru *veem* jakožto 3. osobě čísla množného od slovesa *ver*. A především pro nové mluvčí a děti ve školách může být tento jev závažnou překážkou pro porozumění psanému jazyku.

K další změně v oblasti grafického přízvuku dochází u diftongu *oo(s)*, kdy již není graficky značen přízvuk na prvním *o*: *vôo*→*voo*, *enjôos*→*enjoos*. Bez grafického přízvuku budou podle Nové dohody také homografní slova jako: *pára* (sloveso), *péla* (substativum), *pólo* (substantivum) a další. Dojde k tomu, že se setře grafický rozdíl mezi jinak homografními slovy, tudíž na příklad slovo *para* může být jak tvar slovesa (*parar* - zastavit se), tak předložka (česky: k, do). Nebo slovo *pela* může být jak substantivum (česky: míč), tak i tvar slovesa (*pelar* - oloupat), nebo předložka spojená se členem (*por* + *la*). Výjimku tvoří pouze sloveso *poder*, které si grafický akcent uchovává. Proto existuje protiklad *pôde* (3.osoba singuláru minulého času jednoduchého) oproti tvaru *pode* (3.osoba singuláru přítomného času).

Podobným příkladem je sloveso *dar* u 1.osoby plurálu přítomného konjunktivu a 1. osoby plurálu minulého času jednoduchého, kde je

grafický přízvuk fakultativní: *dêmos* x *demos*. Stejně tak je grafický přízvuk fakultativní u tvarů *amámos* (minulý čas jednoduchý) x *amamos* (přítomný čas), *louvámos* (minulý čas jednoduchý) x *louvamos* (přítomný čas).

Tímto vznikají další případy dvojí možnosti grafické podoby, ačkoliv je zřejmé, že v tomto případě nejde o fakt příliš znepokojující.

Problém ale podle mého názoru nastává u výše zmíněných homografních tvarů. V tomto případě se nejedná o předpokládané zjednodušení pro uživatele portugalštiny. Je sice pravda, že kontext porozumění textu velmi napomůže, přesto si ale myslím, že odstranění grafického přízvuku situaci neusnadní, ba naopak. Z vlastní zkušenosti vím, že grafický přízvuk pro odlišování jednotlivých slov především pro cizince porozumění textu pomůže. Odvážím se tvrdit, že i portugalsky mluvícím dětem tento fakt dvojí možné grafické podoby textu porozumění psanému jazyku ztíží.

3.4.7. Grafický přízvuk u oxyton i paroxyton (článek X)

V tomto bodě popíši pravidla, která se vztahují jak k oxytonům, tak k paroxytonům.

Řada pravidel zůstává ve srovnání s předešlou pravopisnou normou nezměněna (např. ostrý přízvuk na přízvučném *i/u* v oxytonech a paroxytonech, pokud jsou druhým elementem v hiátu a nejsou následovány hláskami *l, m, n, nh, r, z*: *país, saúde, rainha*; stejně je tomu i v případě, že tyto hlásky předchází diftong: *Piauí, tuiuiú*; aj.).

Ke změně dochází u slov, obsahujících klesající diftong, který následuje přízvučné *i/u*. Nad nimi se ostrý přízvuk neznačí: *baiuca, feiúra*. Bez ostrého přízvuku budou také rizotonické tvary sloves (tj. ty, které mají přízvuk na kmeni, jedná se o 1., 2., 3. osobu singuláru a 3. osobu plurálu presenta indikativu nebo konjunktivu): *arguir* a *rearguir*: *arguis, argui* místo *argúis, argúi*. Dvojí grafická podoba přetrvává u sloves jako *aguar, apaziguar, aproximar* nebo *delinquir*, která mohou

mít dvojí grafické provedení: *averíguo x averiguo, águe x ague*. V tomto bodě nedochází k žádným kontroverzním změnám.

3.4.8. Grafický přízvuk u proparoxyton (článek XI)

Jedenáctý článek Nové dohody upravuje pravidla grafického přízvuku u proparoxyton, tedy slov, která mají přízvuk na třetí slabice od konce.

Z předchozí reformy se zachovalo pravidlo pro grafické označování každého slova s přízvukem na třetí slabice od konce: *rápido, místico, cênico*. Do této skupiny se zařazují i slova, která obsahují na svém konci rostoucí diftong jako *amêndoa, argênteo*.

Ve své podstatě je zde také přejato pravidlo pro použití takového grafického přízvuku, který odpovídá výslovnosti podle dané varianty portugalštiny. V Nové dohodě to vede k další skupině slov, která mohou mít různý grafický záznam. Pokud jde o výslovnost zavřenou použijeme cirkumflex, zatímco pokud jde o výslovnost otevřenou, použijeme přízvuk ostrý. Podle předchozí reformy z roku 1945 se také uznávala dvojí grafická podoba, ale pravidlo bylo formulováno v rámci odlišných variant jazyka. V Nové reformě jde tedy spíše o reformulaci, než o nové pravidlo. Můžeme tedy vidět tyto grafické záznamy: *cômodo x cómodo, gênio x génio*.

3.4.9. Rozlučník (článek XIV)

K jedné z dalších viditelných změn došlo v případě rozlučníku. Současná evropská portugalština ho již nepoužívá. K jeho úplnému odstranění dochází ve variantě brazilské ve slovech jako *delinqüir→delinquir, cinqüenta→cinquenta* nebo *tranqüilo→tranquilo*. Přesto můžeme rozlučník spatřit v obou variantách portugalštiny ve slovech přejatých z cizích jmen, která ho obsahují: *Müller→mülleriano*.

Tato část reformy je pro portugalské mluvčí jen zcela formální, zatímco pro brazilské mluvčí může být nepříjemná. Otázkou zůstává, zda a kdy si brazilští mluvčí nové pravidlo osvojí.

3.4.10. Rozdělovník (články XV, XVI, XVII)

Celkem velké množství změn v portugalském pravopise se spojuje s používáním rozdělovacího znaménka. V portugalské totiž existuje značné množství slov, ve kterých se rozdělovník vyskytuje. Z předchozí reformy se zachovalo použití rozdělovníku ve všech složených slovesech, ve slovních spojeních a souslovích jako *guarda-chuva* (deštník), *guarda-noturno* (hlídač), *guarda-costas* (tělesná stráž). Ke změně dojde ve spojeních, kde si již mluvčí neuvědomuje jejich logickou spojitost a samostatný význam: *paraquedas* (padák), *mandachuva* (pohlavár, velké zvíře). Otázkou samozřejmě je, zda lze toto tvrzení aplikovat na všechny mluvčí, neboli kde je hranice přetrvávajícího vědomí dvou částí úsloví a kde se naopak již toto vědomí vytratilo. Z toho plyne z principu obtížně stanovitelná hranice mezi tím, ve kterých případech má ještě být rozdělovník použit, a kdy nikoliv.

Nová reforma konkretizuje použití rozdělovníku u toponym. S rozdělovníkem se píší toponyma, která začínají na *grã*, *grão*: *Grã-Bretanha*. Dále se s rozdělovníkem píší toponyma, která začínají slovesem nebo jsou spojena se členem *Passa-Quatro*, *Baía de Todos-os-Santos*. Zbývající toponyma se rozdělovníkem nespojují (*Cabo Verde*). Výjimku tvoří výrazy *Guiné-Bissau*, *Timor-Leste*.

Podle dalšího pravidla se rozdělovník používá v botanických a zoologických termínech, což v předchozí reformě nebylo upraveno: *couve-flor*, *bem-te-vi*. Rozdělovník se použije i v případech příležitostného spojení u sousloví (*encadeamentos vocabulares*): *ponte Rio-Nitéroi*.

V celkem velké míře Nová dohoda upravuje používání rozdělovníku u slov tvořených prefixací, sufixací nebo rekompozicí, jak ukazuje následující tabulka.

Tabulka 1: Přehled používání rozdělovníku u slov tvořených prefixací, sufixací nebo re-kompozicí

První element	Druhý element	Příklad	Výjimka
Ante, anti, co, contra	Začíná na souhlásku H	Anti-higiénico	Neplatí, pokud je první element <i>des/in</i> : <i>desumano</i>
Aero, agro, argui, auto, bio, anti	Začíná na stejný vokál jako končí první element	Auto-observação, anti-ibérico, contra-almirante	Neplatí, pokud je první element <i>co</i> : <i>cooperar</i>
Circum, par	Začíná vokálem nebo H, N, M	Circum-navegação	
Hiper, inter, super	Začíná na R	Hiper-requintado	
Ex, sota, soto, vice, vizo	Jakýkoliv	Ex-presidente	
Přízvučné pós, pré, pró	Tvoří slovo s vlastním přízvukem	Pós-graduação	<i>Prever</i> (první element je nepřízvučný)

Zdroj: Instituto Antônio Houaiss, coordenação e assistência de José Carlos de Azeredo, Escrevendo pela nova ortografia, como usar as regras do novo acordo ortografico da língua portuguesa. Publifolha, editora Paracatu, Rio de Janeiro, 2008, str. 45

Bez rozdělovníku se píší slova, jejichž první element je *co*, *micro* nebo *contra*, přičemž druhý element může být dvojího typu:

- začínající na R/S. V těchto případech dochází ke zdvojení tohoto konsonantu (na příklad *cosseno*, *microsistema*)
- druhý element začíná na jiný vokál, než na jaký končí první element (na příklad *autoestrada*, *agroindustrial*)

Dalším novým pravidlem, které se týká použití rozdělovníku, je článek o dělení slabik (článek XX). Pravidla pro dělení slabik jinak zůstávají oproti předchozí normě beze změn. Ke změně v pravidlech pro dělení slabik dochází v případě, že některé slovo vyskytne na konci řádku. Pak je potřeba rozdělovník uvést jak na konci řádku, tak na začátku řádku nového. Například slovo *guarda-chuva* by se při dělení na konci řádku psalo se dvěma rozdělovníky: *guarda- -chuva*. Použití dvojího rozdělovníku vede podle mého názoru k větší srozumitelnosti textu.

3.4.11. **Apostrof (článek XVIII)**

Nová dohoda specifikuje i použití apostrofu. Nově je možné apostrof použít pro grafické odlišení při stahování předložky se členem, kdy například u názvu literárního díla chceme pro větší srozumitelnost člen a předložku rozdělit: *d'Os Lusíadas*.

Podobné pravidlo platí i pro slučování předložek a zájmen. K použití apostrofu může dojít při obracení se k religiózním entitám: *Creio em Deus* → *Confio n'Ele x Confio nele*. V těchto případech se však u zájmena používá velké písmeno.

K použití apostrofu nedochází v případě předložky *a*: *Agradeço a Aquela que nos protege*. Dále můžeme použít apostrof pro označení elize koncových vokálů *o, a* u slov *santo, santa* a vlastního jména: *Sant'Ana* (může ovšem dojít i k aglutinaci jako na příklad u *San Tiago* → *Santiago*).

Ke stejnému rysu dochází i u vlastních jmen. Zde se však nejedná se o povinné použití, lze použít i variantu bez apostrofu: *Pedr'Álvares x Pedro Álvares*.

V ostatních případech zůstávají pravidla pro použití apostrofu z předchozí normy.

3.4.12. **Velká a malá písmena (článek XIX)**

Nová dohoda o portugalském pravopisu upravuje i použití velkých a malých písmen. Nově se budou psát s malým počátečním písmenem měsíce: *janeiro, fevereiro, março, ...*. Malá písmena budou i na začátku označení světových stran *norte, sul...*, ovšem velkým písmenem budou nadále označovány jejich zkratky: *N, S...*. Malé počáteční písmeno se bude používat i v označení pro osoby, které nechceme jmenovat: *fulano* (pan ten a ten), *beltrano* (pan Ypsilon), *sicrano*.

Volitelné použití velkého počátečního písmena je u oslovení: *Senhor doutor x senhor doutor*. Stejně tak se můžeme rozhodnout, zda budeme školní předměty či názvy ulic a budov používat s velkým nebo malým počátečním písmenem: *Português x português, Avenida da*

Liberdade x avenida da liberdade, zatímco v předchozí normě se psaly s písmenem velkým.

V ostatních bodech se Nová dohoda shoduje s předchozí normou.

3.4.13. Argumenty pro a proti Nové reformě

Každý pokus o reformu portugalštiny vyvolal řadu reakcí nejen z řad odborníků, ale také z řad laických uživatelů jazyka. Nejinak tomu je i u posledního pokusu o sjednocení portugalského pravopisu z roku 1990. Nejprve je třeba se zamyslet nad pohnutkami nejen lingvistů a filologů, kteří se přípravou reformy zabývali, ale i nad pohnutkami jednotlivých vlád.

Pravopisná reforma si za hlavní cíl klade vznik jediné pravopisné normy pro všechny portugalsky mluvící země. Až doteď existovaly dvě hlavní linie portugalského pravopisu: brazilská oproti ostatním lusofonním zemím včetně dominantního Portugalska. Sjednocení pravopisné normy by mělo za následek řadu výhod, nicméně existuje i řada argumentů proti. Je zřejmé, že dvě grafické podoby jednoho jazyka přinášejí řadu problémů jak povahy lingvistické, tak povahy politické i pedagogické. Portugalština má již přes 230 miliónů mluvčích a je zcela přirozené, že v takovém množství uživatelů jazyka dochází k určitým odlišnostem nebo posunům ve významu či použití jednotlivých tvarů. Jednotný pravopis portugalštiny tento problém nevyřeší a při vzniku návrhu na nová pravopisná pravidla portugalští filologové ani tuto ambici neměli. Nicméně jednotný pravopis vede ke zvýšení prestiže daného jazyka a pokusí se udržet portugalštinu v takové podobě, aby byla srozumitelná pro všechny své mluvčí. To má velmi praktické důsledky např. i v rovině obchodního styku portugalsky mluvících zemích.

Shrňme tedy v následující části stručně argumenty pro a proti reformě.

3.4.13.1. Argumenty pro reformu

Ekonomický argument

Jednotný portugalský pravopis by měl za následek výrazné snížení nákladů na vydávání knih. Především dvojí edice slovníků je velmi nákladná, za zmínku také stojí beletristické knihy, které se vydávají dvakrát, v evropské variantě i v brazilské variantě. Proč pak zachovávat dvě grafické normy jednoho jazyka?

Zjednodušení byrokracie, technických spisů a návodů

Tento argument je dosti podobný výše uvedenému. Jednotná pravopisná pravidla mohou usnadnit nejen práci úředníkům, kteří již nebudou muset zpracovávat dva typy formulářů, ale ke zjednodušení dojde i na poli technických spisů a návodů, kde již nebude nutné text uvádět ve dvou podobách.

Usnadnění pro nové uživatele jazyka

Reformovaný pravopis povede k usnadnění osvojování si pravidel pravopisu jak pro nové rodilé mluvčí v portugalských školách (pro které bývá na příklad problém naučit se správné používání rozdělovníku), tak pro mluvčí, pro které je portugalština cizím jazykem. Existuje řada brazilských rodin, které se z různých důvodů stěhují do Portugalska a naopak. Vzniká tak problém pro školou povinné děti, které ve školách používají učebnice v jiné grafické podobě, než na jakou byly z domova zvyklé. Po zavedení nové pravopisné normy by došlo k reedici učebnic a tím i ke zjednodušení při osvojování si jazyka. Význam může reforma mít i pro výuku portugalštiny ve světě, co se týče poptávky a prestiže portugalštiny. Je zřejmé, že (potenciální) studenti uvítají, pokud jednou naučený jazyk budou moci použít bez dalších odchylek a „nepřesností“ v různých lusofonních zemích. Patrně se nejedná o zásadní impuls pro studium portugalštiny (resp. limitu poptávky po studiu v současné době), protože většina (potenciálních) zájemců o studium si rozdílů není dopředu

příliš vědoma. Přesto však můžeme mluvit o příjemném důsledku pro studenty.

Mezinárodní rozšíření portugalštiny

Sjednocený pravopis dále usnadní komunikaci v nadnárodních společnostech. Tento argument nabývá na rozměru zejména v naší globalizované společnosti. Přesun pracovišť velkých korporací bude opět o krůček snazší (viz výše uvedené problémy s návody, verzemi počítačových programů apod).

F. Á. Gomes ve své knize „O Acordo Ortográfico“ uvádí i argument možnosti kulturní invaze Brazílie, který vzápětí vyvrací tím, že proti tzv. *estrangirismos* (přejatým slovům) jsou pouze puristé (př:R.Lapa). Naopak Gomes má za to, že přejatá slova jazyk obohacují a neničí. Navíc, jak víme z dějin Portugalska, země již zažila ve svých dějinách období kulturní invaze a jeho kultura neutrpěla, ba naopak. Je si vědom jazykových přínosů, které měla na portugalštinu kultura arabská, kastilská, francouzská i anglická. Dodává, že vliv světa je nevyhnutelný a sjednocený portugalský pravopis nemá na kulturu zásadní vliv.²¹

Argument malé zátěže vyvolané změnami

Je třeba brát v úvahu, že navrhované změny nejsou závratného rozsahu (v Portugalsku postihnou jen 1,6% slov a v Brazílii jen 0,5% slov).²² Nedojde tedy např. k tomu, že by se obyvatelstvo muselo znova zcela „učit mluvit a psát.“

3.4.13.2. Argumenty proti reformě

Neaktuálnost knih

Vznikla obava, že pokud dojde ke sjednocení pravopisu portugalštiny, řada knih pozbude své aktuálnosti a bude nutné je znovu vydávat podle platných pravopisných norem, což vyvolá vysoké finanční

²¹ zdroj: Francisco Álvaro Gomes, O Acordo ortográfico, Porto editora, 2008

²² zdroj: on-line přístup: <http://projetosonho.com/2009/04/volp-vocabulario-ortografico-da-lingua-portuguesa-evolucao>

náklady. Gomes však uvádí, že by se tento problém týkal pouze některých typů knih, a to encyklopedií a technických knih, slovníků a gramatik, manuálů a knih didaktického charakteru. Pravdou ale je, že k reedicím učebnic, manuálů a encyklopedií stejně dochází, protože je nutné udržovat je v aktuální podobě, tudíž by k výrazným nákladům na reedici nedošlo. Neaktuální by se staly gramatické příručky a slovníky, které budou muset být aktualizovány, nicméně stát s tím počítá a je připraven na finanční podporu reedic. Navíc se jedná o náklad nikoliv systematický (permanentní), ale jednorázový.

Nedostatečnost sjednocení

Navrhované sjednocení pravopisu je často považováno za nedostatečné, především kvůli velkému množství slov, která budou uznávána ve dvojí grafické podobě (například evropská varianta jména *António* a brazilská varianta *Antônio*). Ovšem je nutné si uvědomit, že i v evropské normě portugalského dneš platné existuje řada slov, která mají dvojí grafickou podobu: například je možné různé tvoření plurálu u některých substantiv: *verão* (léto) může tvořit plurál buď *verões* nebo *verãos*. Dále existují dvě podoby participií (př.: *acendido/aceso*, *elegido/eleito*, ...). Navíc předchozí pokusy o reformu portugalského pravopisu ztroskotaly právě na tom, že se pokoušely o absolutní sjednocení.

Současná srozumitelnost verzí

Jazyk je ve své stávající podobě srozumitelný i napříč variantami. Například knihy od portugalského spisovatele Josého Saramagy jsou v Brazílii prodávány i čteny ve své portugalské podobě. Hlavní problém nesrozumitelnosti odlišných variant portugalského bývá v rovině lexikální, kterou sjednocený pravopis nevyřeší. Zde však také platí níže uvedený protiargument, že jedním z cílů Nové dohody je zabránit dalšímu oddalování obou variant, nikoliv totální harmonizace stávajících odlišností.

Stávající mluvčí

Problém nastane pro stávající mluvčí, kteří se budou muset přeučit pravopisná pravidla mateřského jazyka. Zvlášť velký problém to může být pro starší generaci mluvčích. Otázkou také zůstává, zda velká část brazilských mluvčích z nižších sociálních vrstev (kterých je v Brazílii vysoké procento) bude mít vůbec chuť zabývat se otázkou nového pravopisu. Podobná situace může nastat v afrických zemích, kde je ovšem značná „výhoda“ v tom, že řada mluvčích pravopisnou podobu nezná a bude se ji teprve učit. V rozvojových zemích v Africe je sjednocený pravopis považován za výhodu, protože má usnadnit osvojení jazyka i přístup k učebním materiálům.

Tento argument má bezesporu svoji důležitost. Nicméně je nutno opět zmínit rozsah reformy (viz výše). Zejména však při ohledu na tento argument by nikdy reforma nebyla možná (či reformy a změny obecně). Vždy existuje „přechodná“ generace, která ponese „náklady přeučování“ (myšleno nikoliv finanční, spíše úsilí). Na reformu je nutno se dívat jako na investici, která přinese užitek postupně v budoucnosti. U každé investice však někdo musí nést počáteční časové a jiné náklady.

Jazyk není politický problém

Existuje názor, že o lingvistických otázkách by neměla rozhodovat vláda ani politické strany, ale odborníci z řad lingvistiky a filologie. Proti tomuto argumentu Gomes uvádí, že to bylo právě politické rozhodnutí, díky němuž se rozhodlo přijmout portugalštinu za oficiální jazyk v afrických zemích. Je to tedy politická otázka, zda jazyk podpořit a zabránit tak jeho vymizení či rozšíření (resp. změně) na určitém území. Za příklad nám může sloužit indické území Goa, kde se portugalština téměř vytratila.

Na druhou stranu je dobré si uvědomit, že situace není jako za dob vulgární latiny, kdy její diferenciací vedla až ke vzniku románských jazyků. Nemusíme se bát, že pokud portugalština nebude ortograficky sjednocena, dojde k takovému štěpení, které by mohlo vést až k jejímu

zániku a vzniku zcela odlišných jazyků. Přesto je dobré si uvědomit, jaký je úkol lusofonních lingvistů: že mají upozorňovat na daná nebezpečí, připravit potřebné materiály a zabránit tak fragmentaci portugalštiny a úbytku portugalských mluvčích.

Ekonomické či mocenské pohnutky reformy

Řada portugalských mluvčích nové reformě vytýká, že byla vypracována především ze strachu z ekonomické síly Brazílie a jejího „převálcování“ Portugalska. V ekonomickém zájmu Portugalska může být sjednocený pravopis, a tudíž usnadnění komunikace na mezinárodním poli. Je možné, že se Portugalsko bojí vlivu Brazílie na africké lusofonní země, na něž až dosud mělo hlavní vliv. Je dost pravděpodobné, že pokud nebude nová reforma přijata, africké země přijmou brazilskou variantu a Portugalsko tak utrpí citelné rány v především v oblasti nakladatelské činnosti. Zatím mají africké země tradičně větší vazby na Portugalsko, které se však s rostoucí ekonomickou silou Brazílie stává stále méně konkurenceschopné.

Tento argument může být do jisté míry pravdivý. Nejedná se však podle mého názoru o dostatečný argument pro nerealizování reformy. Je zcela zřejmé a přirozené, že jednotlivé státy sledují svoje politické a ekonomické zájmy. Pokud důsledek jednání podle těchto zájmů není škodlivý, ale naopak více stranám prospěšný, pak není zapotřebí se dívat na takové jednání jako na zlo.²³

Navíc argument, že brazilští nakladatelé zruinují ty portugalské, se zdá jako neoprávněný vzhledem k velké vzdálenosti, která dělí obě země. Je také pravdou, že v Portugalsku již brazilská nakladatelství působí a vede to spíše ke kulturnímu obohacení a ke vzájemné spolupráci.

²³ Konec konců, celá moderní ekonomie (alespoň ve svém klasickém či liberálním pojetí) stojí na myšlence, že sledování vlastních (ekonomických) zájmů nejenže není společností škodlivé, ale je jí dokonce prospěšné (viz A. Smith, O bohatství národů). Podle mého názoru se tato myšlenka dá aplikovat na sledování „ekonomického zájmu“ Portugalska při jazykových reformách, pokud hraje tento zájem opravdu důležitou roli.

Ztráta charakteristické grafické podoby portugalštiny

Logická obava portugalských mluvčích je, že pokud dojde ke změnám v používání grafických přízvuků, ke změnám v používání rozdělovníku nebo k eliminaci počátečního nevyslovovaného *h*, dojde i ke ztrátě charakteristické grafické podoby portugalštiny. K největším vlnám odporu portugalské veřejnosti proti nové reformě došlo v souvislosti s němými souhláskami (*consoantes mudas*), které v evropské variantě existují a měly by zaniknout. Tento rys portugalštiny však evropští mluvčí považují za její charakteristický prvek a obávají se, že pokud by byl odstraněn, došlo by nejen ke ztrátě charakteristické podoby portugalštiny, ale také ke ztížení porozumění psaného jazyka.

V této souvislosti je třeba si uvědomit, že jakýkoliv jazyk se s postupem času vyvíjí a že k řadě takovýchto „drastických“ změn již v historii portugalštiny došlo. Vzpomeňme si například na eliminaci zdvojených konsonant, ke které došlo v reformě z roku 1911. Je třeba dbát na fonologicky důležité hlásky a nebát se změn, které vedou ke zjednodušení jazyka pro jeho uživatele. Uvědomme si, že často jde jen o sílu zvyku. Přijetí nových pravidel pravopisu přece neznamená potření práce lingvistů, kteří se podíleli na předchozích reformách. Portugalština není nedotknutelné historické dědictví, jak bývá často brána, ale je to živý jazyk, který se stále vyvíjí, a toho si jsou i portugalští lingvisté vědomi.

3.4.13.3. *Současná kritika reformy*

Je zřejmé, že návrh na Novou dohodu o reformě portugalského pravopisu vyvolal jak v laické, tak v odborné veřejnosti řadu reakcí, jak negativních, tak pozitivních. Pozitivní stanovisko samozřejmě zastává *Comunidade dos países de língua portuguesa (CPLP)*, která zdůrazňuje nevýhody dvojího pravopisu portugalštiny především na poli mezinárodním. Poukazuje na to, že dvojitý pravopis působí překážky ve všech oblastech své působnosti, jak pokud jde o šíření kultury (literatura, divadlo, kino), tak při šíření informací (noviny, časopisy, televize i internet), dále v obchodních vztazích (obchodní nabídky, texty smluv) aj.

(tedy argumenty nám již známé, viz výše). CPLP dále připomíná, že portugalština je jediným z tzv. „velkých“ jazyků (jako je ještě například angličtina, španělština nebo francouzština), která má dvě oficiální grafické podoby. Za příklad dává zbytečné překlady technických textů z varianty evropské do varianty brazilské a obráceně.²⁴

Jeden ze spoluvůrců Nové dohody o reformě portugalského pravopisu, lingvista Malaca Casteleiro, upozorňuje na jisté zpoždění Portugalska v implantaci nového pravopisu. Za příklad dává Brazílii, která po schválení Nové dohody již činí konkrétní kroky k jejímu reálnému používání v každodenním životě, jako je podpora ve školách (rekvalifikační kurzy pro učitele, nové učebnice...), v novinách i vládních organizacích. Upozorňuje, že otálení v provedení konkrétních kroků působí na mezinárodním poli rozpačitě, a že by tedy Portugalsko jako tradičně první země portugalštiny měla být zemí průkopnickou, která Novou dohodu podpoří a nebude ji naopak zdržovat.

K výrazným odpůrcům Nové dohody o reformě portugalského pravopisu patří řada lingvistů a literátů, kteří se chopili iniciativy a sepsali petici na obranu portugalštiny (*Manifesto em defesa da língua portuguesa contra o acordo ortográfico*, česky: Manifest na obranu portugalského jazyka proti Nové pravopisné dohodě). Mezi autory patří Ana Isabel Buescu, António Emiliano, António Lobo Xavier, Eduardo Lourenço, Helena Buescu, Jorge Morais Barbosa, José Pacheco Pereira, José da Silva Peneda, Laura Bulger, Luís Fagundes Duarte, Maria Alzira Seixo, Mário Cláudio, Miguel Veiga, Paulo Teixeira Pinto, Raul Miguel Rosado Fernandes, Vasco Graça Moura, Vítor Manuel Aguiar e Silva, Vitorino Barbosa de Magalhães Godinho, Zita Seabra. K datu 23.dubna 2009 petice získala 110 140 podpisů.²⁵ Autoři vyčítají textu Nové dohody její nepropracovanost a nepromyšlenost, chyby, které obsahuje (je např. nepřijatelné odstranění některých grafických přízvuků nebo zánik němých

²⁴ zdroj: <http://www.cplp.org/id-244.aspx>

²⁵ zdroj: <http://www.ipetitions.com/petition/manifestolinguaportuguesa/>

souhlásek v evropské variantě). Dále zdůrazňují nedostatečnou finanční zajištěnost celého projektu, který vyžaduje řadu reedice i propagačního materiálu. Je kritizována i nedostatečná připravenost nové reformy, že neproběhla žádná velká veřejná diskuse na toto téma, a tudíž je laická veřejnost málo informovaná (tento aspekt by měl být jedním z hlavních úkolů ministerstva školství). V tomto kontextu odpůrci reformy uvádějí, že by bylo také vhodné, aby došlo i k širší odborné diskusi na dané téma. K reformě by se mělo vyjádřit více spisovatelů, vědců, historiků i kulturních organizací. Dále není jasně určen postup a časový harmonogram zavádění reformy v platnost, s čímž také souvisí nedostatečná připravenost informačních materiálů pro zavádění změn do školského systému. Signatáři považují Novou dohodu o reformě portugalského pravopisu především za hru politických a ekonomických zájmů.

Z výše uvedeného je zřejmé, že cesta k uzákonění Nové dohody o reformě portugalského pravopisu ještě zdaleka není u konce a je otázkou, zda-li k němu v budoucnu vůbec dojde.

4. Analytická část: výzkum využívání Nové dohody z roku 1990 v praxi

V této části se zaměřím na analýzu faktu, nakolik je Nová dohoda o portugalském pravopisu z roku 1990 využívána v praxi, a to jak v beletrii, tak v soudobé žurnalistice. V části zaměřené na beletrii se zaměřím i na projevy starších reforem v edicích knih z konkrétních období.

Smyslem této kapitoly je zmapovat, nakolik a jak rychle se reformy projevují v praxi, tj. posoudit, jaké vyhlídky (a v jakém horizontu) má Nová dohoda o portugalském pravopisu z roku 1990.

4.1. Rozbor beletristických textů

V této části práce se zaměřím na konkrétní texty, na jejichž příkladech zmapuji projevy jednotlivých pravopisných reforem. Z dostupných zdrojů se mi podařilo získat sedm různých vydání románu „Zločin pátera Amara“ z konce 19.století a z průběhu celého 20. a z počátku 21.století. Jde o vydání z let 1889²⁶, 1920²⁷, 1945²⁸, 1964²⁹, 1998³⁰, 2000³¹ a 2006³².

4.1.1. Analýza textů románu „Zločin pátera Amara“ portugalského spisovatele Eça de Queiroz

I přesto, že jsou výše uvedené edice datované s relativně velkými časovými odstupy, představují pouze tři pravopisné podoby. Vydání z let 1889, 1920 i 1945 jsou zaznamenána ještě v pravopisné podobě před reformou z roku 1911. Se současnou pravopisnou normou (platnou od roku 1945) se setkáváme nejdříve u vydání z roku 1964. Vzhledem

²⁶ Eça de Queiroz. *Crime do padre Amaro, scenas da vida devota*. Porto: Lugan & Genelioux, 1889

²⁷ Eça de Queiroz. *Crime do padre Amaro, scenas da vida devota*. Porto: Lelo & Irmão, 1920

²⁸ Eça de Queiroz. *Crime do padre Amaro, scenas da vida devota*. Porto: Lelo & Irmão, 1945

²⁹ Eça de Queiroz. *Crime do padre Amaro, scenas da vida devota*. Porto: Lello & Irmão, 1964

³⁰ Eça de Queiroz. *Crime do padre Amaro*. São Paulo: Ática, 1998

³¹ Eça de Queiroz. *Crime do padre Amaro, scenas da vida devota*. Lisboa: Livros do Brasil, 2000

³² Eça de Queiroz. *Crime do padre Amaro*. Neolivros, 2006

k omezenému počtu vydání, která jsou mi dostupná, nemohu samozřejmě vyloučit, že existují i dřívější vydání než z roku 1964, které by bylo v reformované podobě. Abych se však vyhnula spekulacím, budu zde vyvozovat závěry pouze na základě výše zmíněných vydání.

Pravopisná podoba výtisků z let 2000 a 2006 je rovněž v pravopisné formě podle reformy z roku 1945. Vydání z roku 1998 je v současné podobě brazilské varianty portugalského a uvádím ho zde pro srovnání s evropskou normou.

Pro lepší názornost zde uvedu všechny tři podoby textu, které se mi podařilo získat. Tyto podoby porovnám s textem, který převedu do formy odpovídající navrhované Nové dohodě o reformě portugalského pravopisu. Prostřednictvím podrobné analýzy textů se pokusím zjistit, jak rychle a v jakém rozsahu ke změnám v grafickém záznamu docházelo.

Ve svém výzkumu jsem srovnávala vždy první kapitolu románu, což je pro cíl této kapitoly (tj. sledovat proměny textu a význam jednotlivých oblastí změn pravopisu) postačující. Celé texty zkoumaných kapitol uvedu v příloze práce. Na tomto místě cituji pro ilustraci pouze část první kapitoly. Zasadit zkoumané texty přímo do korpusu práce je efektivnější, protože to zvyšuje to celkovou kontinuitu práce a její přehlednost. Pravopisné rozdíly mezi textem před pravopisnou reformou z roku 1911 a textem po pravopisné reformě z roku 1945 budu pro přehlednost podtrhávat. Pravopisné rozdíly mezi evropskou variantou (podle reformy po roce 1945) a brazilskou variantou (výtisk z roku 1998) budu pro rozlišení psát **tučně**.

4.1.1.1. Původní text – před reformou z roku 1911

Nos ultimos annos tomára habitros sedentarios e vivia isolado – com uma criada velha e um cão, o Joli. O seu unico amigo era o chantre Valladares que governava então o bispado, porque o senhor bispo D. Joaquim gemia, havia dois annos, o seu rheumatismo n'uma quinta do alto Minho. O parcho tinha um grande respeito pelo chantre, homem sêcco, de grande nariz, muito curto de vista, admirador d'Ovidio – que fallava fazendo sempre boquinhas e com allusões mythologicas.

O chantre estimava-o. Chamava-lhe Frei Hercules.

- Hercules pela força – explicava sorrindo- Frei pela gula.

No seu enterro elle mesmo lhe foi aspergir a cova; e, como costumava offerecer-lhe todos os dias rapé da sua caixa d'ouro, disse nos outros conegos, baixinho, ao deixar-lhe cahir sobre o caixão, segundo o ritual, o primeiro torrão de terra:

-É a ultima pitada que lhe dou!

Todo o cabido riu muito com esta graça do senhor governador do bispado; o conego Campos contou-a á noite ao chá em casa do deputado Novaes; foi celebrada com risos deleitados, todos exaltaram as virtudes do chantre, e affirmou-se com respeito – que sua excellencia tinha muita pilheria!

Dias depois do enterro appareceu, errando pela Praça, o cão do parrocho, o Joli. A criada entrára com sezões no hospital; a casa fôra fechada; o cão, abandonado, gemia a sua fome pelos portaes. Era um gôso pegueno, extremamente gordo, - que tinha vagas semelhanças com o parrocho. Com o habito das batinas, ávido d'um dono, apenas via um padre punha-se a seguil-o, ganindo baixo. Mas nenhum queria o infeliz Joli; enxotavam-no com as ponteiras dos guardasoes; o cão, repellido como um pretendente, toda a noite uivava pelas ruas. Uma manhã appareceu morto ao pé da Misericordia; a carroça do estrume levou-o e, como ninguem tornou a vêr o cão na Praça, o parrocho José Migueis foi definitivamente esquecido.

Dois mezes depois soube-se em Leiria que estava nomeado outro parrocho. Dizia-se que era um homem muito novo, sahido apenas do seminario. O seu nome era Amaro Vieira. Attribuia-se a sua escolha a influencias politicas, e o jornal de Leiria, A Voz do Districto, que estava na opposição, fallou com amargura, citando o Golgotha, no favoritismo da côrte e na reacção clerical. Alguns padres tinham-se escandalizado com o artigo; conversou-se sobre isso, acremente, diante do senhor chantre.³³

4.1.1.2. Aktuální evropská pravopisná podoba podle reformy z roku 1945

Nos últimos anos tomara hábitos sedentários, e vivia isolado – com uma criada velha e um cão, o «Joli». O seu único amigo era o chantre Valadares, que governava então o bispado, porque o senhor bispo D. Joaquim gemia, havia dois anos, o seu reumatismo, numa quinta do Alto Minho. O pároco tinha um grande respeito pelo chantre, homem seco, de grande nariz, muito curto de vista, admirador de Ovídio – que falava fazendo sempre boquinhas e com alusões mitológicas.

O chantre estimava-o. Chamava-lhe «Frei Hércules».

³³ Eça de Queiroz. *Crime do padre Amaro, scenas da vida devota*. Porto: Léo & Irmão, 1920, s 2 - 3

- «Hércules» pela força – explicava sorrindo- «Frei» pela gula.

No seu enterro ele mesmo lhe foi aspergir a cova; e, como costumava oferecer-lhe todos os dias rapé da sua caixa de ouro, disse aos outros cónegos, baixinho, ao deixar-lhe cair sobre o caixão, segundo o ritual, o primeiro torrão de terra:

-É a última pitada que lhe dou!

Todo o cabido riu muito com esta graça do senhor governador do bispado; o cónego Campos contou-a à noite ao chá em casa do deputado Novais; foi celebrada com risos deleitados, todos exaltaram as virtudes do chantre, e afirmou-se com respeito – que Sua Excelência tinha muita pilhéria!

Dias depois do enterro apareceu, errando pela Praça, o cão do pároco, o «Joli». A criada entrara com sezões no hospital; a casa fora fechada; o cão, abandonado, gemia a sua fome pelos portais. Era um goso pegueno, extremamente gordo, - que tinha vagas semelhanças com o pároco. Com o hábito das batinas, ávido de um dono, apenas via um padre punha-se a seguir-lo, ganindo baixo. Mas nenhum queria o infeliz «Joli»; enxotavam-no com as ponteiros dos guarda-sóis; o cão, repelido como um pretendente, toda a noite uivava pelas ruas. Uma manhã apareceu morto ao pé da Misericórdia; a carroça do estrume levou-o e, como ninguém tornou a ver o cão na Praça, o pároco José Miguéis foi definitivamente esquecido.

Dois meses depois soube-se em Leiria que estava nomeado outro pároco. Dizia-se que era um homem muito novo, saiu apenas do seminário. O seu nome era Amaro Vieira. Atribuía-se a sua escolha a influências políticas, e o jornal de Leiria, «A Voz do Distrito», que estava na oposição, falou com amargura, citando o Gólgota, no favoritismo da corte e na reacção clerical. Alguns padres tinham-se escandalizado com o artigo; conversou-se sobre isso, acremente, diante do senhor chantre.³⁴

4.1.1.3. Text podle aktuálních pravidel pravopisu brazilské varianty portugálštiny

Nos últimos anos tomara hábitos sedentários, e vivia isolado – com uma criada velha e um cão, o Joli. O seu único amigo era o chantre Valadares, que governava então o bispado, porque o senhor bispo D. Joaquim gemia, havia dois anos, o seu reumatismo, numa quinta do Alto Minho. O pároco tinha um grande respeito pelo chantre, homem seco, de grande nariz, muito curto de vista, admirador de Ovídio – que falava fazendo sempre boquinhas e com alusões mitológicas.

O chantre estimava-o. Chamava-lhe Frei Hércules.

- Hércules pela força – explicava sorrindo- Frei pela gula.

³⁴ Eça de Queiroz. *Crime do padre Amaro, cenas da vida devota*. Lisboa: Livros do Brasil, 2000, s 16 - 17

*No seu enterro ele mesmo lhe foi aspergir a cova; e, comu costumava oferecer-lhe todos os dias rapé da sua caixa de ouro, disse aos outros **cônegos**, baixinho, ao deixar-lhe cair sobre o caixão, segundo o ritual, o primeiro torrão de terra:*

-É a última pitada que lhe dou!

*Todo o cabido riu muito com esta graça do senhor governador do bispado; o **cônego** Campos contou-a à noite ao chá em casa do deputado Novais; foi celebrada com risos deleitados, todos exaltaram as virtudes do chantre, e afirmou-se com respeito – que **sua excelência** tinha muita pilhéria!*

*Dias depois do enterro apareceu, errando pela Praça, o cão do pároco, o Joli. A criada entrara com sezões no hospital; a casa fora fechada; o cão, abandonado, gemia a sua fome pelos portais. Era um goso pegueno, extremamente gordo, - que tinha vagas semelhanças com o pároco. Com o hábito das batinas, ávido **dum** dono, apenas via um padre punha-se a segui-lo, ganindo baixo. Mas nenhum queria o infeliz Joli; enxotavam-no com as ponteiros dos guarda-sóis; o cão, repellido como um pretendente, toda a noite uivava pelas ruas. Uma manhã apareceu morto ao pé da Misericórdia; a carroça do estrume levou-o e, como ninguém tornou a ver o cão na Praça, o pároco José Miguéis foi definitivamente esquecido.*

*Dois meses depois soube-se em Leiria que estava nomeado outro pároco. Dizia-se que era um homem muito novo, saído apenas do seminário. O seu nome era Amaro Vieira. Atribuía-se a sua escolha a influências políticas, e o jornal de Leiria, *A Voz do Distrito*, que estava na oposição, falou com amargura, citando o Gólgota, no favoritismo da corte e na **reação** clerical. Alguns padres tinham-se escandalizado com o artigo; conversou-se sobre isso, acremente, diante do senhor chantre.*³⁵

4.1.1.4. Rozbor textů před reformou z roku 1911 a po reformě 1945 (evropská varianta portugalštiny)

Změny v grafické podobě můžeme rozdělit do několika skupin podle jejich typu. Pro svůj výzkum jsem si je rozdělila do sedmi skupin:

- 1) Změny v označování grafického přízvuku
- 2) Změny u zdvojených konsonant
- 3) Konsonantické změny (mimo zdvojených konsonant)
- 4) Vokalické změny
- 5) Změny ve stahování dvou elementů (jak předložky s členem, tak předložky se substantivem)

³⁵ Eça de Queiroz. *Crime do padre Amaro*. São Paulo: Ática, 1998, s 4

- 6) Změny v psaní velkých písmen
- 7) Změny v použití rozdělovníku.

Změny ve značení grafického přízvuku

K největšímu počtu změn ve srovnávaných textech dochází v případě označování grafického přízvuku ve slovech. Pravidla pro použití grafického přízvuku v pravopisné normě před reformou v roce 1911 užívání grafického přízvuku ani z daleka neupravovala v takovém rozsahu, jako k tomu došlo v reformě z roku 1945. To rozebírané texty jasně dokumentují. V uvedeném úryvku došlo ke změně v grafické podobě přízvuku u 28 slov³⁶. Přesněji řečeno, 28 slov v textu z roku 1920 grafický přízvuk nemá, zatímco v textu z roku 2000 je přízvuk graficky označen. Ke změně dochází například u těchto slov: *ultimos*→*últimos*, *Hercules*→*Hércules*, *habito*→*hábito*, *vêr*→*ver*, *parocho*→*pároco*, *côrte*→*corte* nebo *políticas*→*políticas*.

Je zřejmé, že se většina těchto změn týká proparoxyton, u kterých grafické značení přízvuku upravuje až reforma z roku 1945. Podle mého názoru je to krok správným směrem. Je totiž velmi pravděpodobné, že u slov, která mají přízvuk na třetí slabice od konce, přičemž tento přízvuk není graficky označen, může docházet ke kolísání a posunům ve výslovnosti. Může tak např. častěji docházet i k chybám a nejasnostem při studiu portugalštiny.

Naopak u výše zmíněných slov *ver* a *corte* v prvním textu dochází k označení přízvuku, přestože to dnes již není nutné. Po roce 1945 došlo k úpravě pravidel pro označování přízvuku u paroxyton, kde se dnes přízvuk graficky neznačí. Stejně tak v případě oxytona *ver* již není nutné přízvuk značit. Jedná se o slova s pravidelným postavením přízvuku, a tudíž není důvod ke grafickému zvýraznění.

³⁶ Do tohoto počtu slov jsem nezařadila výrazy, které se v úryvku opakují (například slovo *parocho* se v textu objevuje pětkrát).

Změny u zdvojených konsonant

Druhou největší skupinou slov, ve kterých dochází ke grafickým změnám, jsou slova, která před reformou v roce 1911 obsahovala zdvojené konsonanty. Reforma z roku 1911 tyto gemináty eliminuje a nahrazuje je souhláskou jednoduchou. Ve zkoumaných textech zaznamenávám 12 případů takovýchto slov. Jsou to například slova: *annos*→*anos*, *Valladares*→*Valadares*, *fallava*→*falava*, *allusões*→*alusões*, *elle*→*ele*, *offerecer*→*oferecer* nebo *repellido*→*repelido*.

K takovéto změně dochází u slov, u nichž zdvojený konsonant neovlivňuje jejich výslovnost. Proto například u slov jako *enterro* ke zjednodušení geminátu nedochází, a jde tedy o výslovnost vícekmitového /R/.

Zjednodušením zdvojených konsonant došlo ke zjednodušení jazyka, ale zároveň to neohrozilo jeho srozumitelnost.

Konsonantické změny

Další celkem početnou skupinou slov jsou slova, u kterých došlo k různým konsonantickým změnám. Pro větší přehlednost je zde dávám do jedné skupiny. Jde tedy o slova, v nichž došlo ke grafické změně v souvislosti se souhláskou a zároveň se konsonantické změny nevztahují na výše zmíněnou skupinu výrazů se zdvojenými konsonanty. V analyzovaném textu se objevuje celkem devět různých slov, ve kterých došlo k nějaké konsonantické změně. Jedná se například o slova: *rheumatismo*→*reumatismo*, *mythologicas*→*mitológicas*, *cahir*→*cair*, *parocho*→*pároco* nebo *Districto*→*Distrito*.

Zde je možné tato slova ještě rozdělit do několika podskupin podle toho, k jaké změně u nich došlo. Jedná se nejprve o slova, v nichž odpadla jedna souhláska, jako je to v případě *cahir* nebo *Districto*. Takovéto grafické znaky se již nevyslovovaly a jejich odstranění nezměnilo stávající výslovnost. Dále se jedná o slova jako *parocho*, *rheumatismo* nebo *mythologicas*, u kterých došlo k eliminaci původně řeckých

konsonantických skupin (*ch, rh, th*) a k jejich nahrazení jednoduchým konsonantem.

Vokální změny

V analyzovaných textech dochází také k relativně častým vokálním změnám (celkem jde o výskyt ve čtyřech případech), a to sice nejčastěji ke změnám u dvojhlásek *ae* nebo *oe* a k jejich přizpůsobení aktuální výslovnosti. Zde se jedná konkrétně o tato slova: *Novaes*→*Novais*, *portaes*→*portais* a *guardasoes*→*guarda-sóis*. Dochází zde tedy ke změně dvojhlásky *ae* na diftong *ai* a ke změně dvojhlásky *oe* na diftong *ói*. Jde o další případ přizpůsobování grafické podoby slova výslovnosti.

Dalším příkladem vokální změny je slovo *mythologicas*, kde pozorujeme záměnu *y*→*i*. Výsledný tvar je tedy *mitológicas*. Ypsilon byl pravděpodobně považován za „příliš řecký“ znak, a tak byl nahrazen „portugalským“ měkkým *i*.

Změny ve stahování dvou elementů

Do této skupiny změn zařazují jak stahování předložky se členem, tak případ elize. Jde o situaci, při níž dojde k odpadnutí koncové samohlásky prvního ze dvou výrazů, které k sobě gramaticky patří, přičemž první výraz končí a druhý začíná na samohlásku. Místo vypuštěné samohlásky se píše apostrof (například *Sant'Ana*). Zde se jedná o tato slova: *n'uma*→*numa*, *d'um*→*de um*, *d'Ovidio*→*de Ovídio* a *d'ouro*→*de ouro*. Celkový počet změn této kategorie ve sledovaném textu je pět.

Je zřejmé, že v textu z roku 2000 se podle aktuální pravopisné normy elize již nepoužívá. Stahování předložky s neurčitým členem je v současné normě volitelné, nicméně tvary s apostrofem se v tomto případě nerealizují.

Změny v psaní velkých písmen

V analyzovaných textech zaznamenávám rozdílné používání velkých písmen u toponym a oslovení (celkový výskyt ve sledovaném textu: dvakrát). V textu z roku 1920 se v obou případech používají písmena malá. Jde o tyto tvary: *alto Minho*→*Alto Minho* a *sua excellencia*→*Sua Excelência*.

Vysvětlení změny může být dvojitý. Zaprvé je možné, že se v době vzniku textu za toponymum považovalo pouze slovo *Minho* a výraz *alto* byl pouze jakýmsi upřesněním, a tedy z toho důvodu autor použil malé písmeno. Je také možné, že do místního názvu byl tvar *alto* připojen až později. Stejný postup je myslitelný i u oslovení *sua excellencia*. Je možné, že se za oficiální oslovení začal tvar považovat až později.

Zadruhé připadá v úvahu, že oba tvary byly považovány již v době vzniku za totéž, čím jsou dnes, tedy za toponymum a oslovení, ale ke změně v grafickém záznamu došlo až po roce 1945.

Změny v použití rozdělovníku

Ve zkoumaných textech můžeme být také svědky rozdílného používání rozdělovníku, a to sice v těchto dvou případech: *segui-lo*→*segui-lo* a *guardasoes*→*guarda-sóis*.

Vzhledem k tomu, že nemám k dispozici znění reformy z roku 1911, nemohu uvést, kdy a z jakého důvodu ke změně došlo. Přesto si myslím, že je změna hodna zaznamenání i bez bližšího vysvětlení důvodu jejího vzniku.

4.1.1.5. Rozbor textů z let 1998 a 2000 (evropská versus brazilská varianta portugalského)

Grafická podoba evropské a brazilské varianty portugalského se v analyzovaných textech liší, avšak počet slov, ve kterých dochází k odlišnému grafickému záznamu, není tak velký jako při porovnávání předchozích dvou textů psaných v evropské variantě (nicméně podle různých pravopisných variant). Je tedy zajímavé konstatovat, že současná

evropská a brazilská pravopisná varianta si je bližší, než evropské varianty v různých časových obdobích.

Odlišný pravopis jsem zaznamenala v uvedeném úryvku pouze ve čtyřech případech. Změny se týkaly grafického přízvuku, psaní velkých písmen, stahování předložky se členem a v jednom případě konsonantických změn.

Změny v grafickém přízvuku

V analyzovaných textech se objevuje případ slova *cónego*, které se píše v evropské variantě s ostrým přízvukem, zatímco v brazilské variantě se používá cirkumflex: *cônego*. V celém zkoumaném textu (celá první kapitola – viz příloha č. 2) se změny v grafickém přízvuku objevují na více místech, pro příklad uvádím: *sanguíneo*→*sangüíneo*, *últimamente*→*ultimamente*, *voos*→*vôos* nebo *ideia*→*idéia*.

Změny ve stahování členu s předložkou

V uvedeném úryvku se jedná o jeden případ odlišného použití tvaru předložky se členem. V evropské variantě portugalštiny zůstávají tvary odděleně *de um*, zatímco v brazilské variantě dochází ke stažení *dum*. Je ovšem jasné, že se nemusí jednat o odlišná pravidla v užití grafického záznamu. Vzhledem k tomu, že současná pravopisná norma neukládá jasné pravidlo pro stahování neurčitého členu s předložkou, je možné, že pouze dochází k odlišné tendenci v používání pravidla. Brazilská portugalština může jen z nějakého důvodu upřednostňovat stažený tvar, což ale nemusí znamenat, že by byl oddělený tvar považován za chybný.

Změny v použití velkých písmen

V citovaném textu z roku 2000 (tj. evropská varianta) se objevuje tvar *Sua Excelência* s velkými písmeny na začátku, zatímco v textu z roku 1998 podle brazilské varianty portugalštiny je tvar *sua excelência* s malými počátečními písmeny. Stejný případ se dále objevuje i o pár

stran později, kde se jedná o protiklad: *Padre-Mestre* (v evropské variantě) → *padre-mestre* (v brazilské variantě).

Konsonantické změny

K rozdílům v analyzovaných textech dochází také na poli konsonantických změn. Jde o protiklad *reacção* (v evropské variantě) a *reação* (v brazilské variantě). Tento případ se objevuje i dále v textu první kapitoly (například *facto* → *fato*). Jedná se o typický příklad protikladu mezi evropskou a brazilskou variantou portugalského, kdy brazilská varianta vypouští z grafického záznamu písmena, která se nevyslovují.

4.1.1.6. Text převedený do formy podle Nové dohody o portugalském pravopisu

Nos últimos anos tomara hábitos sedentários, e vivia isolado – com uma criada velha e um cão, o «Joli». O seu único amigo era o chantre Valadares, que governava então o bispado, porque o senhor bispo D. Joaquim gemia, havia dois anos, o seu reumatismo, numa quinta do Alto Minho. O pároco tinha um grande respeito pelo chantre, homem seco, de grande nariz, muito curto de vista, admirador de Ovídio – que falava fazendo sempre boquinhas e com alusões mitológicas.

O chantre estimava-o. Chamava-lhe «Frei Hércules».

- «Hércules» pela força – explicava sorrindo- «Frei» pela gula.

No seu enterro ele mesmo lhe foi aspergir a cova; e, comu costumava oferecer-lhe todos os dias rapé da sua caixa de ouro, disse aos outros cônegos, baixinho, ao deixar-lhe cair sobre o caixão, segundo o ritual, o primeiro torrão de terra:

-É a última pitada que lhe dou!

Todo o cabido riu muito com esta graça do senhor governador do bispado; o cônego Campos contou-a à noite ao chá em casa do deputado Novais; foi celebrada com risos deleitados, todos exaltaram as virtudes do chantre, e afirmou-se com respeito – que Sua Excelência tinha muita pilhéria!

Dias depois do enterro apareceu, errando pela Praça, o cão do pároco, o «Joli». A criada entrara com sezões no hospital; a casa fora fechada; o cão, abandonado, gemia a sua fome pelos portais. Era um goso pegueno, extremamente gordo, - que tinha vagas semelhanças com o pároco. Com o hábito das batinas, ávido de um dono, apenas via um padre punha-se a segui-lo, ganindo baixo. Mas nenhum queria o infeliz «Joli»; enxotavam-no com as ponteiras dos guarda-sóis; o cão, repellido como um pretendente, toda a noite uivava pelas ruas. Uma manhã apareceu

morto ao pé da Misericórdia; a carroça do estrume levou-o e, como ninguém tornou a ver o cão na Praça, o pároco José Miguéis foi definitivamente esquecido.

Dois meses depois soube-se em Leiria que estava nomeado outro pároco. Dizia-se que era um homem muito novo, saído apenas do seminário. O seu nome era Amaro Vieira. Atribuía-se a sua escolha a influências políticas, e o jornal de Leiria, «A Voz do Distrito», que estava na oposição, falou com amargura, citando o Gólgota, no favoritismo da corte e na reação clerical. Alguns padres tinham-se escandalizado com o artigo; conversou-se sobre isso, acremente, diante do senhor chantre.³⁷

Po převedení textu do podoby, která by odpovídala pravidlům Nové dohody o portugalském pravopisu, je na první pohled jasné, že se nejedná o nijak drastický zákrok do současných pravopisných pravidel. V citovaném úryvku dochází ke změně pouze u jednoho (zvýrazněného) slova *reação*, kde došlo k eliminaci tzv. *consoante muda*, tedy k odstranění nevyslovovaného grafického znaku *c* (původní podoba podle evropské normy je *reacção*). Zdá se, že by to mohlo být shodou náhod, že se v textu vyskytla pouze jedna změna. Ovšem po převedení celého analyzovaného textu (tedy celé první kapitoly románu) do nových pravopisných pravidel dojdeme k závěru, že počet změn není nikterak závratný. Můžeme tedy vyloučit, že by na výskyt změn měl vliv citovaný text. V celém textu totiž ke změně dochází jen asi u desítky slov. Ke změnám došlo především v případě odpadnutí nevyslovovaných písmen například *facto*→*fato*, *aspecto*→*aspeto*. Dále pozorujeme změnu v psaní velkých písmen, jako je to v případě grafické podoby pro označení měsíce srpna: *Agosto*→*agosto*. Změny proběhly také na poli grafického přízvuku, kde byl například eliminován rozlučník u slov jako: *tranqüilidade*→*tranquilidade* nebo *sangüineo*→*sanguineo*. Také došlo k odstranění ostrého přízvuku, a to u slova *jibóia*→*jiboia*, *idéia*→*ideia*. V dalším případě byl odstraněn cirkumflex u slova *vôos*→*voos*.

³⁷ Text převedený podle pravidel portugalského pravopisu navrhovaných v Nové dohodě z roku 1990, jako základ jsem použila text: Eça de Queiroz. *Crime do padre Amaro, scenas da vida devota*. Lisboa: Livros do Brasil, 2000, s 16 - 17

Z těchto příkladů lze jasně vyvodit, že po zavedení Nových pravidel portugalského pravopisu nedojde k tak rozsáhlým změnám, jak bychom nejprve čekali.

4.1.2. Závěr z rozboru beletristických textů

Po pečlivém prozkoumání všech sedmi dostupných vydání románu *Zločin pátera Amara* si lze všimnout několika věcí. Jako první mě zaujalo, že ze všech sedmi vydání pocházejících z různých časových období vzešly pouze tři pravopisné verze. Odpověď na otázku, proč k tomu došlo, je pouze spekulativní, nicméně se zde pokusím nastínit několik důvodů, proč by to tak mohlo být.

Nejprve je dobré si uvědomit, že v nakladatelské praxi často dochází k dotiskům, tedy že text neprochází jazykovou korekturou pokaždé, když je kniha vydávána. Je možné, že toto je právě ten případ, jehož jsme zde svědky. Vydání z let 1920 i 1945 jsou ve stejné grafické podobě jako původní vydání z roku 1889. Je překvapující, že i vydání z roku 1945 ještě není nijak přizpůsobeno reformě z roku 1911 a není jazykově revidováno. Ovšem může to být právě z toho důvodu, že nakladatel nechtěl text v letech po první jazykové reformě, a tedy letech porevolučních (vzpomeňme si na výše zmíněné důvody, proč k jazykové reformě vůbec došlo) nijak upravovat, a proto se uchýlil k dotisku původního textu. Za povšimnutí stojí i fakt, že všechny tyto tři texty pocházejí z portského nakladatelství *Lélo & Irmão*.

Dalším důvodem, který vedl k tak málo časté revizi textu, může být skutečnost, že nakladatel ctil originální autorův rukopis. Je pravděpodobné, že chtěl nakladatel s revizí textu počkat až do doby, kdy se kniha stane současnému čtenáři natolik nesrozumitelnou, že bude k přepsání textu nepřímou donucen. Z analyzovaných textů vyplývá, že k pravopisným změnám nejčastěji došlo právě mezi texty z období před reformou v roce 1911 a texty po reformě v roce 1945. Je tedy možné, že pro čtenáře v 60. letech 20. století, tedy v době, kdy jsme svědky první

revize textu, již původní text byl natolik nesrozumitelný, že byl nakladatel donucen k revizi celého textu. A tudíž účta k autorovi musela stranou.

Jako poslední možný důvod výskytu pouze tří pravopisných podob textu vidím to, že portugalská nakladatelská praxe je také pod vlivem určité setrvačnosti. Je zřejmé, že aplikace nových pravopisných pravidel je proces pomalý a dlouhodobý. Je třeba si uvědomit, že v 60. letech 20. století technika nakladatelství rozhodně nebyla na stejné úrovni, jako je ta současná. Jakákoliv změna v textu musela projít rukama redaktora, který neměl k dispozici žádné počítačové programy, které by samy upozorňovaly na změny, jež je třeba povést. Otázkou zůstává, jaké tempo pro přijímání změn zvolí současní nakladatelé.

Analýza textu v brazilské variantě portugalštiny názorně ukazuje na skutečnost, že obě varianty nejsou tak odlišné, aby mohly být považovány za dva různé jazyky. K rozdílům v textu dochází především kvůli odlišné výslovnosti některých jednotlivých slov, jako je například slovo *cónego*, které se v evropské variantě vyslovuje zavřeně, zatímco v brazilské variantě otevřeně, a proto dochází i k odlišnému grafickému záznamu *cônego*. Za povšimnutí stojí i to, že po převedení textu do podoby podle nových pravidel portugalského pravopisu počet odlišností opět není nikterak závratný. Povede k přiblížení grafických podob obou variant, ale současná podoba podle mého názoru k neporozumění textu nevede.

4.2. Rozbor novinových textů

Další oblastí, které zde budu věnovat pozornost, jsou portugalské noviny. Lze totiž předpokládat, že aktuální novinové články budou rychleji reflektovat pravopisné změny, které navrhuje Nová dohoda o portugalském pravopisu. Na rozdíl od nakladatelství, kde dochází často k reedicím původních textů, novinářská praxe pracuje s aktuálním textem, který je dennodenně vytvářen. V následující kapitole se tedy pokusím zjistit, jak se nová reforma aplikuje v „živém“ novinářském jazyce.

Vzhledem k počtu portugalských deníků a periodik jsem si zvolila ke své analýze noviny podle následujícího kritéria. Jako výchozí seznam základních portugalských novin dostupných z internetu jsem použila výčet z internetové stránky Jornais portugueses.³⁸ Hlavní národní deníky, které jsem podrobila pravopisné analýze, jsou: *Público*, *Diário de Notícias*, *Expresso*, *Jornal de Notícias*, *Correio de Manhã*. Dále jsem analyzovala sportovní deníky *Record*, *A Bola*, *O Jogo*. Náhodným výběrem jsem prozkoumala několik regionálních deníků pro získání většího spektra vzorků, a to sice noviny *Diário de Coimbra*, *Diário de Aveiro*, *Diário de Viseu*, *Diário de Minho*, *Jornal do Fundão*, *O Despertar*, *Diário Insular*.

Pro cíl analýzy není nutný vyčerpávající přehled všech portugalských novin a vzhledem k rozsahu práce by zde ani nebyl reálný. Zaměřím se proto na výše zmíněné noviny. Na tomto místě přijímám pracovní hypotézu, že většina prozkoumaných portugalských tiskopisů novou reformu o portugalském pravopisu ještě nepoužívá. Tuto hypotézu se pokusím následujícím rozbořem potvrdit nebo vyvrátit.

Během studia žurnalistických textů jsem noviny rozdělovala do tří následujících velkých skupin, jejichž robustnost v závěru této subkapitoly porovnám. Zároveň v této subkapitole uvedu konkrétní případy používání, respektive nepoužívání Nové dohody o portugalském pravopise, na konkrétních ukázkách.

4.2.1. Noviny nepoužívající Novou dohodu

4.2.1.1. Público

Público je jeden z významných portugalských deníků, který nepoužívá nová pravidla o portugalském pravopisu. Jako příklad uvádím následující úryvky:

„Esta transmissão foi feita no **acto** de constituição da empresa, de modo a reforçar o seu capital estatutário e só ainda não foi concretizada com outros edifícios

³⁸ on-line přístup: <http://www.jornaisportugueses.com/>

devido a dificuldades na localização de registos, um problema comum no que respeita ao património do Estado, esclareceu o responsável. “

*„Para as outras 100 estão agora a ser adjudicados os **projectos de arquitectura**. “³⁹*

Podle zvýrazněných slov v textu je zřejmé, že se jedná o grafickou podobu podle reformy z roku 1945. Podle navrhované reformy by označená slova měla vypadat takto: *ato*, *projetos*, *arquitetura* (podle reformy by zde mělo dojít k odpadnutí němé souhlásky).

4.2.1.2. Diário de Notícias

Dalším z významných portugalských deníků, které nepoužívají nová pravidla portugalského pravopisu, patří i deník *Diário de Notícias*. Lze to vyvodit z následujících úryvků:

*„Pedro Cordeiro diz que o **objectivo** de Portugal é passar à fase seguinte. E está confiante. "Temos uma **selecção** forte. Inclui os nossos melhores jogadores da **actualidade**", disse o **seleccionador**, que considera que os nórdicas "estão ao alcance" de Portugal. “⁴⁰*

Zde se opět ve čtyřech případech objevuje grafický záznam nevyslovované souhlásky, která by měla podle nových pravidel odpadnout. Označená slova by tedy měla tuto podobu: *objetivo*, *seleção*, *atualidade* a *seleccionador*.

Z následujícího citátu ovšem jasně vyplývá, že (ne)použití nových pravidel není zcela jednoznačné. Jedná se o případ, kdy se v jednom článku objevuje shodné slovo ve dvou grafických podobách. Otázkou zůstává, zda se jedná o pouhý překlep nebo o nesjednocenou podobu textu.

*„Decidimos recentemente que temos que iniciar agora o **projeto** do radar, à semelhança dos que existem em Portugal continental e nos Açores”, disse o responsável, em conferência de imprensa. “*

O několik řádek níže se setkáváme s větou:

³⁹ oba úryvky zdroj: přístup on-line: http://www.publico.pt/Educação/tres-quartos-das-escolas-secundarias-vao-sair-do-patrimonio-do-estado_1422798

⁴⁰ zdroj: přístup on-line: http://dn.sapo.pt/desporto/outrasmodalidades/interior.aspx?content_id=1491011

„Adérito Serrão revelou que este **projecto** surge também na sequência das intervenções que estão sendo realizadas no Observatório Meteorológico do Funchal, como a reabilitação do seu edifício ou a aquisição de mais meios humanos e tecnológicos.“⁴¹

V dalších zkoumaných textech již k podobnému faktu nedocházelo (texty jsou psané „předreformním“ pravopisem). U výše uvedené citace se tedy patrně jednalo o nesystematickou výjimku (chybu).

4.2.1.3. *Correio de Manhã*

Také tyto noviny patří k těm významnějším, a přesto u nich nezaznamenávám používání reformovaného pravopisu. Dokazují to následující texty:

„O caso Maddie, arquivado em **Julho** de 2008 por falta de provas, poderá ser reaberto. Gonçalo Amaral, ex-coordenador da Polícia Judiciária de Portimão, que liderou a investigação do desaparecimento da menina inglesa na praia da Luz em **Mai**o de 2007, garantiu que está a ponderar constituir-se assistente do processo e que tem provas que podem mudar o cenário **actual** do caso.“⁴²

V citovaném textu jsou zvýrazněny dva případy, v nichž by došlo ke změně v použití velkého písmena. Nová dohoda o portugalském pravopisu ukládá psaní malých počátečních písmen u slov označujících měsíce (tedy nově by šlo o *julho*, *maio*).

Třetím případem je opět slovo, v němž by došlo k odpadnutí nevyslovované souhlásky. Podle Nové reformy by text vypadal *atual*.

Použití reformy z roku 1945 dokazuje i následující citace:

„Há pedidos de apoio de países estrangeiros para lançar programas como este nos países **respectivos**, sublinhou.“⁴³

V tomto případě by při převedení do formy podle nových pravidel došlo ke změně v označeném slově *respectivos* na *respetivos* (důvodem je opět nevyslovovaná souhláska).

⁴¹ oba texty zdroj: on-line přístup:

http://www.dnoticias.pt/Default.aspx?file_id=dn01010102150210&id_user

⁴² zdroj: přístup on-line: <http://www.cmjornal.xl.pt/noticia.aspx?contentid=4762DB4D-AFC9-4554-ACA1-55A460CDC1F8&channelid=17938681-943E-4C60-8522-F0A0EADB2468>

⁴³ zdroj: přístup on-line: <http://www.cmjornal.xl.pt/noticia.aspx?contentid=9E6E4A0E-406D-4B97-BCFD-D6C6B6E4EC60&channelid=ED40E6C1-FF04-4FB3-A203-5B4BE438007E>

4.2.1.4. *Jornal de Notícias*

I v tomto významném portugalském deníku se neobjevuje používání Nové dohody o portugalském pravopisu, jak je vidět na následujících ukázkách:

„*O Secretariado Nacional é o órgão de **direcção** restrito do partido, enquanto a Comissão Nacional é o órgão máximo partidário entre congressos.*“⁴⁴

Zde by odpadly nevyslovované souhlásky *c* ve slově *direcção*, tedy po novu *direção*.

„*De qualquer forma, a próxima temporada já está em evidente planeamento e muito do elenco **actual** - jogadores e técnicos - será mudado.*“⁴⁵

Změna by nastala u zvýrazněného slova *actual* na *atual*.

4.2.1.5. *O Jogo*

Tyto noviny patří k význačným portugalským sportovním deníkům, avšak jak je patrné z níže uvedených ukázek, ani on ještě nepoužívá nová pravidla portugalského pravopisu.

„*A conjugação destes dois **factores** com a questão física, mais a oportunidade de surgir numa montra como a Liga dos Campeões (com a Premier League como pano de fundo), pode ser levada em conta por Jesualdo Ferreira na altura de decidir a titularidade de Hulk.*“

„*Sem acesso aos treinos, os adeptos não sabem **exactamente** qual é o estado físico e mental do jogador.*“⁴⁶

I v tomto případě odpadají nevyslovované souhlásky. Podle nových pravidel by se tato slova psala *fatores* a *exatamente*.

4.2.1.6. *A Bola*

A Bola patří k dalším (sportovním) novinám, které nepoužívají Novou dohodu o portugalském pravopisu, jak to dokazuje následující úryvek.

„*São mais **distracções** do que indisciplina. Houve um desvio em termos de comportamento, mas estes processos vão ter uma resolução rápida, justa e eficaz, já no*

⁴⁴ zdroj: přístup on-line:

http://jn.sapo.pt/PaginaInicial/Nacional/Interior.aspx?content_id=1495618

⁴⁵ zdroj: přístup on-line:

http://jn.sapo.pt/PaginaInicial/Desporto/Interior.aspx?content_id=1495321

⁴⁶ oba texty zdroj: přístup on-line: <http://www.ojogo.pt/26-46/artigo848448.asp>

*início da próxima semana, para que continuemos focados nos **objectivos** colectivos do clube.*“⁴⁷

U těchto novin ale došlo ke kuriózní situaci. V níže uvedeném článku bylo použito jedno slovo ve třech variantách.

*„Despeço-me da **selecção** depois do Mundial», disse. ... Sobre o Mundial deste ano, Deco diz que a **Seleccção** tem menos experiência, mas mantém o nível técnico: «Para mim, a **selecção** de 2006 tinha mais experiência, enquanto esta tem jogadores mais jovens. Na questão técnica, as duas são parecidas.»*“⁴⁸

Je zřejmé, že se v tomto případě jedná o překlipy (obdobně jako tomu patrně bylo ve výše uvedeném případě novin Diário de Notícias). Nicméně stojí za to zamyslet se, zda to není jeden příklad za všechny, tj. zda zavedení nových pravidel portugalského pravopisu nepovede k větší chybovosti v psaném projevu.

4.2.1.7. Regionální deníky: Diário de Coimbra, Diário de Aveiro, Diário de Viseu, Jornal do Fundão, Diário de Leiria

Všechny tyto regionální deníky dávám pro větší přehlednost do jedné skupiny. Ani jedny z těchto novin totiž neuplatňují Nová pravidla portugalského pravopisu, což dokazují následující texty se zvýrazněnými slovy, která by měla být reformou změněna.

*„De acordo com o presidente da Câmara Municipal, o regulamento prevê **excepções** e, neste caso, trata-se de uma empresa com décadas de **actividade** na cidade que, de outra forma, poderá deslocalizar-se.*“⁴⁹

*„Segundo esta vendedora, aquele organismo exige a alteração do revestimento das bancas ou a cobertura do pequeno edifício, **actualmente** aberto, entre outras **correções**.*“⁵⁰

*„Joca isolou Renato pelo flanco esquerdo e este rematou forte para defesa **espectacular** de Bruno Sousa com a ponta dos dedos.*“⁵¹

⁴⁷ zdroj: přístup on-line: <http://www.abola.pt/nnh/ver.aspx?id=193405>

⁴⁸ zdroj: přístup on-line: <http://www.abola.pt/nnh/ver.aspx?id=192333>

⁴⁹ zdroj: přístup on-line: http://www.diariocoimbra.pt/index.php?option=com_content&task=view&id=6234&Itemid=135

⁵⁰ zdroj: přístup on-line: http://www.diarioaveiro.pt/main.php?srvacr=pages_13&mode=public&template=frontoffice&layout=layout&id_page=7762

⁵¹ zdroj: přístup on-line: <http://www.diarioviseu.pt/10977.htm>

„Está prevista a realização, no Complexo Desportivo, de um ou mesmo dois jogos com **selecções** africanas, provavelmente com Cabo Verde e a Tunísia.“⁵²

„Com a quinta fase do **projecto**, **direccionado** sobretudo para as micro e médias empresas, num investimento de 20 milhões de euros, o Governo pretende que seja “de fácil execução” e de “rápida implementação.”⁵³

Ve všech zvýrazněných případech se jedná o nevyslovované souhlásky, které by se podle Nových pravidel neznázorňovaly.

4.2.2. Noviny, které již Nová pravidla používají

4.2.2.1. Record

Deník *Record* patří mezi nejvýznamnější sportovní portugalské noviny, které používají reformovaný pravopis. Užívání Nové dohody dokazují následující ukázky.

„Neste momento sou pragmático: o **objetivo** mais tangível é o 4.º lugar”, reconheceu Bettencourt, que, sobre a posição do treinador, referiu: “Renovação? Saída? Admito tudo. Vai depender da sorte e dos resultados”.“⁵⁴

Zde již odpadá nevyslovované písmeno u zvýrazněného slova, jak je patrné z výše uvedených ukázek. Podle předchozí pravopisné normy by mělo slovo tvar *objectivo*.

„Um **aspecto** comum a todos os adversários das águias, disse Jesus à Benfica TV. “Os rivais do Benfica têm uma postura **tática** diferente em relação aos outros jogos que disputam, tirando o FC Porto. Um ponto para o Belenenses é **ótimo** e vão jogar com esse **futor**.”“⁵⁵

Tato ukázka je pro náš rozbor velmi zajímavá. Vyskytují se zde totiž slova jak podle staré reformy, tak podle nových pravidel pravopisu. Je zajímavé, že se zde tyto protiklady nacházejí opakovaně. Stejně jako ve výše zmíněném případě článku z deníku *Diário de Notícias* můžeme pouze spekulovat, jaký je důvod nejednotnosti pravopisné podoby. Nová

⁵² zdroj: přístup on-line:

<http://www.jornaldofundao.pt/noticia.asp?idEdicao=105&id=6199&idSeccao=991&Action=noticia>

⁵³ zdroj: přístup on-line: <http://www.diariroleiria.pt/20764.htm>

⁵⁴ zdroj: přístup on-line: <http://www.record.xl.pt/noticia.aspx?id=7ee07c4a-3d92-4e97-997e-b3246f976eb3&idCanal=00000024-0000-0000-0000-000000000024&h=1>

⁵⁵ zdroj: přístup on-line: <http://www.record.xl.pt/noticia.aspx?id=3b522662-7522-4e00-a220-791b0dd628bd&idCanal=00000011-0000-0000-0000-000000000011&h=2>

pravopisná pravidla by dokazovala slova *tática* a *fator*, naproti tomu slova *aspecto* nebo *ótimo* jsou podle normy původní. Ve zbývajícím textu článku (stejně tak i v článcích dalších) se již nevyskytují slova, na kterých by byly případné odchylky od nové reformy patrné. V dalších zkoumaných textech se na stránkách těchto novin jasně projevuje používání nových pravidel. Dokazují to slova jako: *dezembro*, *seleção*, *atual*, *junho* nebo *atuar*, která se běžně v článcích používají (podle staré normy by šlo o tvary *Dezembro*, *selecção*, *actual*, *Junho*, *actuar*).

4.2.2.2. *Diário Insular*

V tomto případě se jedná o azorský deník, který také používá nová pravidla portugalského pravopisu, jak vyplývá z následujících ukázek:

*„A secção de tiro de bala e ar comprimido do Clube Desportivo de Tiro da Ilha Terceira deu a conhecer o calendário de **atividades** para o corrente ano de 2010, o qual arranca já durante o corrente mês de **fevereiro** e prolonga-se até **dezembro**. Aqui fica o **respetivo** programa (data, hora, prova e local), o qual se apresenta bastante preenchido e, esperam os responsáveis,...“⁵⁶*

Ve zvýrazněných slovech pozorujeme jak odpadnutí nevyslovované souhlásky, tak použití malých písmen při označování měsíců.

Obdobně následující text je psán novou normou:

*„Vencedor do Desafio Elf/Mazda 2008 e piloto do Mazda Açores TT Team, Bruno Oliveira é um reconhecido impulsador das **atividades** de turismo **ativo** no arquipélago dos Açores.“*

I zde došlo k eliminaci němých souhlásek ve slovech *atividades* a *ativo*.

4.2.2.3. *Despertar*

Tyto regionální coimberské noviny také používají nová pravopisná pravidla. Můžeme to pozorovat na příklad v těchto textech:

⁵⁶ všechny zdroje článků z *Diário insular*: přístup on-line:
<http://www.diarioinsular.com/version/1.1/r13/?cmd=cat&id=Diversos&ed=554>

„*“O Despertar” surgia em 1917 como bi-semanário, com oficina e **redação** na Rua Dr. Pedro Roxa, **exatamente** onde o jornal ainda hoje mantém instalações abertas.*“

Tento článek dokládá důsledné používání nových pravidel portugalského pravopisu, a to například v případech odpadnutí němé souhlásky (*redação, exatamente*).

Přesto se ve stejném textu setkáváme i s původní grafickou normou. Jedná se však vždy o citace, a tudíž se domnívám, že autoři záměrně citují text v původní grafické podobě. Vidíme to například v následujícím textu.

„*Lia-se no primeiro editorial que a nova publicação pretendia ser “despretensiosa e humilde”, procurando seguir “uma só norma, a da **correção**”, mas também “independente” e “alheio às **facções** partidárias”.*“⁵⁷

4.2.3. Noviny, které používají obě pravopisné normy

Významný portugalský deník *Expresso* tiskne některé články celé podle původní pravopisné normy, zatímco jiné jsou psané již podle nových pravopisných pravidel. Nejedná se ovšem pouze o překlepy v textu jako ve výše uvedených případech nebo o odlišnosti v oblasti jednoho článku, ale jde o celé jednotlivé články, které se v užívání pravopisných pravidel liší. Z tohoto důvodu je nezařazuji do žádné z předcházejících subkapitol.

Zde uvádím citace z článků, které již nová pravidla akceptují.

„*A investigação da Universidade de Dublin, publicada em 2003, analisou durante 10 anos os índices de mortalidade de 14 países, cruzando os dados com informação sobre os **fatores** ambientais, estilo de vida, prestação de cuidados de saúde e gastos nesta área, desigualdades sociais e eficiência energética/isolamento das habitações.*“

„*Portugal participa no **projeto** 'Habitação e Saúde', promovido pela Organização Mundial de Saúde, que pretende estabelecer as relações existentes entre a habitação e a saúde das populações.*“⁵⁸

⁵⁷ oba texty zdroj: přístup on-line:

http://www.odespertar.com/jornal/index.php?option=com_content&view=article&id=164:o-despertar-comemora-92-anos&catid=20:coimbra&Itemid=127

Ve zvýrazněných slovech odpadají nevyslovované souhlásky. Je třeba také zmínit, že články, které jsou psány podle Nové dohody o portugalském pravopisu, je tato skutečnost explicitně v novinách uvedena. Jedná se o články tiskové agentury *Lusa*, která se zavázala, že od ledna 2010 bude používat nová pravidla portugalského pravopisu.

V případech vlastního textu publikovaného pod hlavičkou agentury *Lusa* jde o pečlivé užívání nové normy. Nicméně i v těchto textech se objevují původní tvary, avšak znovu se jedná jen o případy citací. Aby situace byla ještě komplikovanější, je třeba vzít v potaz, že v citacích není *Lusa* jednotná, jak dokazuje uvedený text. Je totiž možné najít i takové citace, které již nová pravidla akceptují.⁵⁹ Příklady uvádím zde:

*„Encorajamos os diferentes países europeus a fazerem o máximo esforço” para receber outros prisioneiros de Guantanamo, declarou o chefe da diplomacia espanhola. “Se estamos todos de acordo (na UE) sobre o **facto** de a prisão de Guantanamo ser um horror, um anacronismo inaceitável e moralmente insuportável, façamos um esforço para a poder fechar”, adiantou.*⁶⁰

*„Nos últimos anos, foi das pessoas que conheci mais educadas, correta nos seus atos e com uma cultura geral acima da média”, acrescentou.*⁶¹

Z předchozích dvou textů je zřejmé, že v jednom případě se jedná o citaci v původní pravopisné podobě, zatímco ve druhé citaci jde o reformu novou.

Následují ukázky pocházejí z článků, které ještě nový pravopis jednoznačně neakceptují:

*„**Táctica** ou coragem, pouco interessa: este **fim-de-semana**, Pedro Passos Coelho ganhou pontos ao afrontar Alberto João Jardim. É ridículo que o segundo*

⁵⁸ oba texty zdroj: přístup on-line: <http://aeiou.expresso.pt/morre-se-de-frio-em-portugal-por-falta-de-isolamento-das-casas=f565517>

⁵⁹ Je ovšem také možné, že obdobné citace nejsou přepisem starého textu do nové pravopisné podoby. Teoreticky *Lusa* může citovat text, který je psán již podle Nové reformy. Tato skutečnost se ale těžko ověřuje a považuji ji za spíše nepravděpodobnou vzhledem ke stávajícímu nízkému rozšíření používání Nové reformy.

⁶⁰ zdroj: přístup on-line: <http://aeiou.expresso.pt/guantanamo-espanha-vai-receber-cinco-presos-e-paises-europeus-deviam-fazer-maximo-esforco-moratinos=f565570>

⁶¹ zdroj: přístup on-line: <http://aeiou.expresso.pt/aviacaoacidente-amigo-classifica-ex-militar-suicida-como-um-homem-educado-correto-e-pouco-falador=f565553>

maior partido português continue refém de um tiranete local sem estatura política, intelectual ou moral para determinar as decisões de seja quem for.“⁶²

„A preparação dos jornalistas começou em **Novembro** de 2009, sublinha o **director** de Informação da Lusa, Luís Miguel Viana: "Fizemos **ações** de formação com o Ciberdúvidas e com o ILTEC ao longo do mês de **Novembro**, na sede em Lisboa, e também em Coimbra e no Porto".“⁶³

Opět se jedná případy nevyslovovaných souhlásek, používání malých písmen na začátku pojmenování měsíců a v jednom případě i o použití rozdělovníku (nová podoba těchto slov by byla *tática, fim de semana, novembro, diretor, ações*).

4.2.4. Závěr z rozboru novinových článků

Po prozkoumání zmíněných deníků jsem došla k následujícím závěrům:

Většina portugalských novin stále ještě setrvává u původní pravopisné podoby a nová pravidla portugalského pravopisu ještě nepoužívá. K těmto deníkům patří: *Público, Diário de Notícias, Correio de Manhã, Jornal de Notícias, O Jogo, A Bola* a regionální deníky jako *Diário de Coimbra, Diário de Aveiro, Diário de Viseu, Jornal do Fundão, Diário de Leiria*. Ve třech případech jsem oproti tomu zjistila, že je Nová dohoda o portugalském pravopisu používána víceméně v plném rozsahu, a to u novin *Record, Despertar* a *Diário insular*. V jednom případě došlo k tomu, že některé články zkoumaných tiskopisů jsou již podle Nové dohody, a některé ještě nikoliv (jedná se o noviny *Expresso*).

Z uvedené analýzy novinových článků je zřejmé, že většina portugalských deníků stále ještě používá původní pravopisná pravidla. Zajímavé je, že většina velkých a vlivných portugalských deníků se ještě nerozhodla podpořit myšlenku sjednoceného pravopisu. Přitom právě od nich by se dalo čekat, že vezmou zodpovědnost na sebe a budou průkopníky novátorských myšlenek. Hlavním portugalským deníkům ale

⁶² zdroj: přístup on-line: <http://aeiou.expresso.pt/fartos-de-jardim=f565491>

⁶³ zdroj: přístup on-line: <http://aeiou.expresso.pt/agencia-lusa-adopta-acordo-ortografico-a-partir-de-30-de-janeiro=f560811>

zřejmě jde zejména o čtenáře a bojí se v dnešním konkurenčním světě ztráty pravidelných odběratelů a poklesu tržeb. To totiž může být důvodem, proč se na stránkách těchto novin ještě píše tzv. „postaru“. Redaktoři mohou mít oprávněnou obavu, že se text stane méně srozumitelným převážně pro starší (konzervativní) čtenářskou obec.

K průkopníkům Nové dohody o portugalském pravopisu patří z větší části menší deníky, které si, nadneseně řečeno, mohou tento „luxus“ dovolit protože deníky s menším počtem čtenářů mají svůj věrný okruh odběratelů. Jejich loajalita je většinou založena na jiných základech než jen touha po faktech a stylu podání, a tudíž se jejich redaktoři nemusí tolik obávat ztráty čtenářstva z důvodu zhoršení srozumitelnosti textu (např. se jedná o regionální deníky, kde jsou čtenáři hrdi na svůj deník).

Zajímavý postoj zaujala portugalská tisková agentura *Lusa*, která nepochybně patří k jednomu z velkých tiskových zdrojů. Možná právě to, co odradilo velké portugalské noviny, a sice strach z odlivu počtu čtenářů, jí dává odvalu tento krok učinit. Agentura si je zřejmě jistá svou pozicí na trhu, a tudíž se neobává ztráty zakázek.

Pokud je toto vysvětlení konzervativnosti deníků správné (tj. roli hraje obava ze ztráty poptávky kvůli zvykům čtenářů), dá se očekávat, že časem by mohlo dojít k „dominovému efektu“. Pokud se jeden z hlavních deníků totiž rozhodne přejít na Novou reformu, aniž by následně došlo ke odlivu čtenářů, ostatní budou patrně postupně následovat.

V souhrnu lze říci, že v porovnání s portugalskými nakladateli si portugalští novináři vedou lépe. Jsou patrné již první pokusy o zavedení nových pravidel. Ovšem na obranu portugalských nakladatelství je třeba říci, že novináři riskují daleko méně. Pokud se nakladatelství rozhodne vydat celou edici podle nové reformy, může být tato edice hůře prodejná ve srovnání s potenciální edicí konkurenčního nakladatelství, a to zejména v případě, že se jedná o knihu, která cílí na konzervativnější skupinu obyvatel. Náklady spojené s edicí jsou pak výrazně vyšší a ztrátové (na rozdíl od situace novinových vydavatelů, kteří mohou pružně reagovat a

při neoblibě novin psaných podle Nové reformy pružně přejít na starý pravopis).

5. Závěr

V diplomové práci jsem popsala nelehkou cestu portugalštiny od jejího vzniku z latinských kořenů přes šíření napříč kontinenty až po její současný stav a pokus o (opětovné) pravopisné sjednocení jejích variant, zejména varianty brazilské a evropské.

V první části jsem se věnovala popisu portugalské námořní expanze, která měla za následek šíření portugalské kultury a s tím spojené šíření portugalského jazyka. Cesta portugalštiny k dnešní podobě byla nelehká a právě tento proces rozšiřování lusofonních území měl za následek i obohacování tohoto Camõesova dědictví o slova z různých jazyků, jak bylo demonstrováno na četných příkladech. Bylo poukázáno na fakt, že tento proces měl za následek dnešní výrazové bohatství portugalštiny, avšak i dichotomii jejích jazykových variant.

Další kapitola byla věnována portugalštině ve světě dnes. Právě dnešní nejednotná podoba portugalštiny v jejích pravopisných variantách (zejména evropské a brazilské) byla spouštěcím prvkem, který zapříčinil první úvahy o pokusu reformovat a sjednotit pravopis portugalštiny. Zejména na rozboru stávající (předreformní) brazilské varianty bylo poukázáno na rozdíly oproti evropské variantě, které jsou (v některých případech) předmětem harmonizačních snah. Na základě této kapitoly je nutno konstatovat, že rozdíly brazilské a evropské varianty nejsou zanedbatelné, a reformní úsilí tudíž není jen formální lingvistická drobnost. A je to právě především dialog mezi Portugalskem a Brazílií, který se proplétá celou diskuzí o přijetí či nepřijetí Nové dohody o portugalském pravopisu.

Ve třetí části práce věnuji velký prostor popisu právě historickým i nejnovějším pokusům o sjednocení portugalského pravopisu. Zaměřila jsem se především na pokusy o sjednocení, které probíhaly v průběhu 20.století, kdy došlo k první, zatím jen evropské, pravopisné reformě v roce 1911. Právě diskuse o její nutnosti a vlivech na portugalský jazyk

měla za následek i první pokusy o sjednocení na poli mezinárodním. Bohužel, jak moje práce ukazuje, docházelo vždy jen k pokusům a do dnešního dne ještě Portugalsko a Brazílie nenašly „společný jazyk“ a sjednocení se stále neuskutečnilo, i když je třeba podotknout, že aktuální pokus o sjednocení z roku 1990 má k úspěchu relativně blízko – sepsanou reformu je však nutno aplikovat v praxi.

Právě poslední pokus o sjednocení pravopisné normy portugalského je pro moji práci stěžejní, proto jsem jí také v práci věnovala široký prostor, když jsem podrobně rozebrala jednotlivé oblasti, které reforma harmonizuje.

Na základě kritických či souhlasných hlasů musím konstatovat, že se reforma rozhodně nesetkala s bouřlivým a všeobecně nadšeným přijetím na poli odborné veřejnosti. Nová dohoda o portugalském pravopisu vyvolala řadu reakcí, což už samo o sobě dokazuje, že se jedná o aktuální téma, které se silně dotýká širokého spektra lingvistů a spisovatelů. Poukázala jsem na to, že reforma je v některých ohledech rozporuplná, respektive v čem její rozporuplnost spočívá. Pádné argumenty stojí totiž na obou stranách. Na jedné straně figuruje například obava odborníků o ztrátu srozumitelnosti pro běžného uživatele (nakolik si v budoucnu při dalším přirozeném a neregulovaném „rozevírání nůžek“ mezi variantami budou rozumět např. Brazilci a Portugalci) a na druhé straně vystupuje obava o ztrátu charakteristické podoby jednotlivých variant.

Vyvrcholením práce však byla až kapitola zabývající se faktem, nakolik již byla reforma přijata nikoliv lingvisty či jinými odborníky, ale vydavateli tištěných děl. Právě postoj vydavatelů je pro šíření reformy mezi lid a pro zvykání si na reformu (tj. i její postupné přijímání) klíčový. Za nejzajímavější považuji výzkum žurnalistických plátků. Na základě tohoto aplikovaného výzkumu bylo konstatováno, že většina portugalských deníků se zatím v praxi s reformou neztotožnila a cesta

k jejímu reálnému (rozumějme nikoliv formálnímu, legislativnímu) přijetí ještě neskončila a patrně nebude krátká ani jednoduchá.

Vzhledem k charakteru práce jsem zde nevěnovala prostor filosoficky a normativně orientovaným otázkám typu, nakolik by měl být jazyk otázkou přirozené evoluce a nakolik by měla být spontaneita jeho vývoje usměrňována (regulována) „shora“. Na úplný závěr si však dovolím nastínit svůj názor i na tuto záležitost, protože se domnívám, že mi mé zkoumání přineslo jisté odborné zázemí, abych byla schopna tuto otázku posoudit (byť se nezbavím pozice lingvisty např. ve prospěch pozice filosofa). Domnívám se, že jazyk je živá instituce, která se vyvíjí a měla by se vyvíjet směrem k potřebám jeho mluvčích. Pod potřebou mluvčích rozumím především potřebou domluvit se, a to pokud možno mezi co nejširším publikem. Nabyla jsem přesvědčení, že Nová dohoda z roku 1990 má tuto snahu ve vínku a zároveň se ji pokouší realizovat citlivým (nikoliv bezohledným a plošným) způsobem. Jistě jsou pochopitelné i mnou uvedené výtky odpůrců reforem, přesto se domnívám, že se jedná o krok správným směrem.

Bude vzrušující pozorovat, zda i rozhodující část laické i odborné veřejnosti se nakonec přikloní k podobnému názoru, stejně jako bylo vzrušující stopovat vývoj, který portugalština ve své bohatosti urazila doposud.

6. Bibliografie:

6.1.1. Odborné články a knihy

- BINKOVÁ, Simona. *Stručná historie států, Portugalsko*. Praha: Libri, 2004
- BECHARA, Evanildo. *Moderna gramática portuguesa*, Rio de Janeiro: Editora Lucerna, 2002
- BERGSTRÖM, Magnus, REIS, Neves. *Pontuário Ortográfico e guia de língua portuguesa*. Lisboa :Editorial Notícias, 2002
- CASTELEIRO, J. M., CORREIA, P. D.. *Atual-o novo acordo ortográfico*. Lisboa: Texto editores, 2009
- CUNHA, Celso, CINTRA, Lindley. *Nova gramática do português contemporâneo*. Lisboa: Edição João Sá da Costa, 1999
- GLASSNER, Martin Irah. *Political Geography*. New York: Wiley, 1996
- GOMES, Francisco, Álvaro. *O Acordo Ortográfico - Exercícios práticos com propostas de soluções*. Porto: Edições Flumen e Porto editora, 2008
- HENN, Ivan. *Srovnání odlišností evropské a brazilské portugalštiny*. Praha, 1979 DP
- INSTITUTO ANTÔNIO HOUAISS, coordenação e assistência de J. C. de Azeredo. *Escrevendo pela nova ortografia. Como usar as regras do novo acordo ortográfico da língua portuguesa*. Rio de Janeiro: Publifolha, editora Paracatu, 2008
- JSMP, The Impact of the Language Directive on the Courts in East Timor, 2004, on-line přístup:
[http://www.jsmp.minihub.org/Reports/jsmpreports/Language%20Report/LanguageReport\(english\).pdf](http://www.jsmp.minihub.org/Reports/jsmpreports/Language%20Report/LanguageReport(english).pdf)
- KLÍMA, Ivan. *Stručná historie států: Brazílie*. Praha: Libri, 2003
- KUKELKOVÁ, Martina. *Angolská portugalština*. Praha, 1998 DP
- MANIFESTO EM DEFESA DA LÍNGUA PORTUGUESA CONTRA O ACORDO ORTOGRÁFICO. 2008 přístup on-line:
<http://www.ipetitions.com/petition/manifestolinguaportuguesa/>
- MINISTÉRIO DE EDUCAÇÃO NACIONAL. *Acordo ortográfico de 1945*. Decreto N.º35228, 1945
- NERY, Alfredina. *Histórico das alterações do português*. 2009, přístup on-line:
<http://educacao.uol.com.br/portugues/ult1693u56.jhtm>
- PROJETO SONHO: *Volp – Vocabulário ortográfico da língua portuguesa: Evolução?* přístup on-line: <http://projetosonho.com/2009//04/volp-vocabulario-ortografico-da-lingua-portuguesa-evolucao>
- SMITH Adam. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha: Liberální institut, 2001
- TLÁSKAL, Jaromír. *Fonetika a fonologie současné evropské portugalštiny*. Praha: Karolinum, 2006
- VOLKER, Noll. *Das brasilianische Portugiesisch: Herausbildung und Kontraste*. přel.do portugaštiny:VIARO, Mário, Eduardo. *O português brasileiro: formação e contrastes*. São Paulo: Globo, 2008.

6.1.2. Internetové stránky:

www.linguaportuguesa.ufrr.br
<http://www.cplp.org>

6.1.3. Beletristické texty:

EÇA DE QUEIROZ. *Crime do padre Amaro, scenas da vida devota*. Porto: Lugan & Genelieux, 1889
EÇA DE QUEIROZ. *Crime do padre Amaro, scenas da vida devota*. Porto: Lelo & Irmão, 1920
EÇA DE QUEIROZ. *Crime do padre Amaro, scenas da vida devota*. Porto: Lelo & Irmão, 1945
EÇA DE QUEIROZ. *Crime do padre Amaro, scenas da vida devota*. Porto: Lello & Irmão, 1964
EÇA DE QUEIROZ. *Crime do padre Amaro*. São Paulo: Ática, 1998
EÇA DE QUEIROZ. *Crime do padre Amaro, scenas da vida devota*. Lisboa: Livros do Brasil, 2000
EÇA DE QUEIROZ. *Crime do padre Amaro*. Neolivros, 2006, on-line přístup: <http://www.neolivros.com>
PESSOA, Fernando. *Kniha neklidu*. překlad Pavla Lidmilová, Praha: Odeon, 1992
PESSOA, Fernando. *Livro de desassossego*. On-line přístup: <http://www.ciberduvidas.com/antologia.php?rid=632>

6.1.4. Novinové články:

A BOLA. «*Estamos no melhor momento da época*» - Jorge Costa. [cit. 2010-02-12] přístup on-line: <http://www.abola.pt/nnh/ver.aspx?id=193405>
A BOLA. *Deco diz que deixa Selecção depois do Mundial*. [cit. 2010-02-04] přístup on-line: <http://www.abola.pt/nnh/ver.aspx?id=192333>
ANDRADE, Tomaz. COSTA, Pedro, Marques. *Hulk pronto a disparar*. [cit. 2010-02-15] přístup on-line: <http://www.ojogo.pt/26-46/artigo848448.asp>
CORREIA, Ana, Paula. *José Sócrates aposta na mobilização dos socialistas*. [cit. 2010-02-16] http://jn.sapo.pt/PaginaInicial/Nacional/Interior.aspx?content_id=1495618
CORREIO DE MANHÃ. *Acordo Ortográfico adiado nas escolas*. [cit. 2009-12-16] přístup on-line: <http://www.cmjornal.xl.pt/noticia.aspx?contentid=9E6E4A0E-406D-4B97-BCFD-D6C6B6E4EC60&channelid=ED40E6C1-FF04-4FB3-A203-5B4BE438007E>
CUNHA, Rui. *Vagos: "Se o peixe acabar na Vagueira, acaba a Vagueira"*. [cit. 2010-03-18] přístup on-line: http://www.diarioaveiro.pt/main.php?srvacr=pages_13&mode=public&template=frontoffice&layout=layout&id_page=7762
DIÁRIO DE NOTÍCIAS. *Frederico Gil é a esperança para Taça Davis*. [cit. 2010-02-10] přístup on-line: http://dn.sapo.pt/desporto/outrasmodalidades/interior.aspx?content_id=1491011
DIÁRIO INSULAR. *Clube de Tiro apresenta calendário para 2010 Piloto Bruno Oliveira promove arquipélago*. [cit. 2010-02-12] přístup on-line: <http://www.diarioinsular.com/version/1.1/r13/?cmd=cat&id=Diversos&ed=554>
LUSA. *Instituto de Meteorologia quer radar na Madeira*. [cit. 2010-02-15] přístup on-line: http://www.dnoticias.pt/Default.aspx?file_id=dn01010102150210&id_user

LUSA. *Morre-se de frio em Portugal por falta de isolamento das casas*. [cit. 2010-02-15] přístup on-line: <http://aeiou.expresso.pt/morre-se-de-frio-em-portugal-por-falta-de-isolamento-das-casas=f565517>

LUSA. *Guantanamo: Espanha vai receber cinco presos e países europeus deviam fazer máximo esforço – Moratinos*. [cit. 2010-02-15] přístup on-line: <http://aeiou.expresso.pt/guantanamo-espanha-vai-receber-cinco-presos-e-paises-europeus-deviam-fazer-maximo-esforco-moratinos=f565570>

LUSA. *Aviação/Acidente: Amigo classifica ex-militar suicida como um homem "educado, correto e pouco falador"*. [cit. 2010-02-15] přístup on-line: <http://aeiou.expresso.pt/aviacaoacidente-amigo-classifica-ex-militar-suicida-como-um-homem-educado-correto-e-pouco-falador=f565553>

LUSA. *Agência Lusa adota Acordo Ortográfico a partir de 30 de Janeiro*. [cit. 2010-01-29] přístup on-line: <http://aeiou.expresso.pt/agencia-lusa-adopta-acordo-ortografico-a-partir-de-30-de-janeiro=f560811>

O DESPERTAR. *"O Despertar" comemora 92 anos*. [cit. 2010-02-12] přístup on-line: http://www.odespertar.com/jornal/index.php?option=com_content&view=article&id=164:o-despertar-comemora-92-anos&catid=20:coimbra&Itemid=127

OLIVEIRA, Daniel. *Fartos de Jardim*. [cit. 2010-02-15] přístup on-line: <http://aeiou.expresso.pt/fartos-de-jardim=f565491>

PIMENTA, José, Luís. *Sporting: Viagem para salvar a época*. [cit. 2010-02-15] přístup on-line: http://jn.sapo.pt/PaginaInicial/Desporto/Interior.aspx?content_id=1495321

PINTO, Magali. *McCann: Caso reaberto*. [cit. 2010-02-11] přístup on-line: <http://www.cmjornal.xl.pt/noticia.aspx?contentid=4762DB4D-AFC9-4554-ACA1-55A460CDC1F8&channelid=17938681-943E-4C60-8522-F0A0EADB2468>

PINTO, Mário. *Secretário de Estado do Comércio defende "diferenciação" e "especialização" no sector*. [cit. 2010-02-10] přístup on-line: <http://www.diarioleiria.pt/20764.htm>

RAMOS, Vítor. *Sertanense fechou-se e ganhou bem*. [cit. 2010-02-15] přístup on-line: <http://www.diarioviseu.pt/10977.htm>

RECORD. *Bettencourt: «Objetivo mais tangível é o 4.º lugar»*. [cit. 2010-02-12] přístup on-line: <http://www.record.xl.pt/noticia.aspx?id=7ee07c4a-3d92-4e97-997e-b3246f976eb3&idCanal=00000024-0000-0000-0000-000000000024&h=1>

RECORD. *Jorge Jesus: «Rivals do Benfica têm postura diferente»*. [cit. 2010-02-12] přístup on-line: <http://www.record.xl.pt/noticia.aspx?id=3b522662-7522-4e00-a220-791b0dd628bd&idCanal=00000011-0000-0000-0000-000000000011&h=2>

SEZNAM PORTUGALSKÝCH NOVIN. přístup on-line: <http://www.jornaisportugueses.com/>

TRINDADE, Andrea. *FEB quer construir novas instalações no Parque Empresarial de Eiras*. [cit. 2010-03-18] přístup on-line: http://www.diariocoimbra.pt/index.php?option=com_content&task=view&id=6234&Itemid=135

VIANA, Clara. *Três quartos das escolas secundárias vão sair do património do Estado*. [cit. 2010-02-15] přístup on-line: http://www.publico.pt/Educação/tres-quartos-das-escolas-secundarias-vaio-sair-do-patrimonio-do-estado_1422798

VIEIRA, Romão. *Covilhã vai receber a Selecção com grande festa*. [cit. 2010-02-10] přístup on-line:
<http://www.jornaldofundao.pt/noticia.asp?idEdicao=105&id=6199&idSeccao=991&Action=noticia>

Resumé

O Novo Acordo ortográfico e a sua aplicação na prática.

No dia 1.01.2009, o Novo Acordo ortográfico da língua portuguesa entrou em período de ratificação no território lusófono. Considerando importante acontecimento, esta tese tem como objectivo descrever a situação dos países de língua portuguesa e verificar se as regras do Novo acordo são aplicadas na prática.

O primeiro capítulo trata do período da expansão portuguesa na África, na Ásia e na América do Sul, nos séculos XVI e XVII, a qual foi elementar para a divulgação do português. Não foi só a religião que os navegadores levaram às terras colonizadas por Portugal, mas também a sua cultura, e, naturalmente, a língua.

O sub-capítulo a seguir fala sobre as variantes do português e, sobretudo, descreve a variante do português brasileiro, uma vez que as variantes brasileira e europeia são os protagonistas mais importantes da discussão sobre o Novo Acordo ortográfico. Por esse motivo, a tese centra-se mais na variante do português brasileiro. A situação do português na África é representada pela descrição da variante angolana.

O capítulo seguinte é dedicado à história da língua portuguesa, desde a sua evolução do latim vulgar. A descrição dos períodos do desenvolvimento do português é importante para compreender as várias tentativas dos profissionais da língua de unificar a ortografia portuguesa. A primeira tentativa de reformar ou unificar a forma gráfica de português europeu ocorreu em 1911, somente em Portugal. O Brasil não aceitou esta reforma, mas a tentativa deu o impulso para começar o diálogo sobre a unificação da ortografia. Da tentativa seguinte, que ocorreu no ano 1945, Brasil participou da preparação, mas, no fim, não a ratificou. E mesmo que o diálogo entre os países tenha continuado, nenhuma reforma foi ratificada. Em vista disso, é importante O Novo Acordo ortográfico de 1990, que foi o primeiro aceito por todos os países lusófonos. Pela

primeira vez participaram na elaboração e no diálogo sobre o acordo os países da África e Timor Leste. É por este motivo que a tese presta a mais atenção à descrição do Novo Acordo ortográfico de 1990.

O sub-capítulo sucessivo fala sobre a discussão que o Novo Acordo provocou. Existem várias opiniões sobre este tema. Um dos argumentos a favor do acordo é que a unificação vai facilitar a aprendizagem do português aos estudantes portugueses, sobretudo às crianças na escola primária. As estatísticas, por exemplo, dizem que as crianças portuguesas têm graves problemas com a aprendizagem das consoantes mudas. O Novo Acordo ortográfico elimina essas consoantes e facilita assim os estudos para os falantes da língua portuguesa. Outro argumento à favor do acordo é que a reforma vai facilitar a comunicação no campo intercontinental e aumentar o prestígio de português.

Por outro lado, há também argumentos contra o acordo. Um dos mais importantes é que, se for o português reformado, vai perder o seu aspecto característico e vai tornar-se menos compreensível para os seus falantes. Também é necessário tomar em conta que a reforma afecta um vasto território e que será difícil estabelecê-la em todos os países lusófonos. É provável que um grande país, como é por exemplo o Brasil, terá provavelmente vários problemas em pôr o Novo Acordo na prática. Esta tese procura discutir se são veramente reais a ratificação e a conseguinte aplicação da ortografia reformada.

No capítulo que fecha a tese há uma análise de textos práticos. A primeira parte é dedicada a textos em prosa, nomeadamente à análise de várias edições do primeiro capítulo do romance «O crime de padre Amaro», de Eça deQueiroz. Foram analisadas sete edições diferentes que foram publicadas durante o século XX. Depois das análises cuidadosas destas sete edições foram seleccionadas três versões gráficas diferentes: uma versão com ortografia do período antes da reforma de 1911; outra versão escrita na forma gráfica actualmente em vigor; e, por fim, a versão brasileira. O facto de que os editores não reagiram às reformas

imediatamente é interessante, e a tese menciona hipóteses a respeito dos motivos. A primeira razão pode ser que os editores apreciaram o próprio estilo do escritor e não mudaram a grafia por causa do respeito que sentiram por ele. Também é possível que se trate de reedições, o que quer dizer que o texto não foi revisto. Como última possibilidade, considera-se o facto que o trabalho dos editores é um trabalho difícil e precisa de tempo para poder reagir às reformas.

A segunda parte da secção analítica dedica-se à imprensa portuguesa e à análise de jornais portugueses, com o intuito de observar se efetivamente utilizam as novas regras ortográficas. Este capítulo é dividido em três partes, que são: (1) os jornais que não usam as novas regras; (2) os jornais que já usam a nova ortografia; e, (3) os jornais que usam parcialmente o Novo Acordo. A maior parte dos jornais portugueses - como, por exemplo, *O Público*, *Diário de Notícias* e *Correio de Manhã* - ainda não usa a Nova reforma. Uma das hipóteses é que os jornalistas tiveram medo de que a nova ortografia pudesse ser incompreensível para os leitores. O segundo grupo de jornais portugueses é o dos que já usam o Novo Acordo - como, por exemplo, o jornal coimbrese *O Despertar*, ou jornal desportivo *O Record*. Ao último grupo pertencem os jornais que usam apenas parcialmente Novo Acordo, como, por exemplo, *o Expresso*. Foi a iniciativa da agência Lusa, que decidiu de usar as novas regras da ortografia portuguesa. O Expresso aceitou-o, mas nos artigos demais continua a usar as antigas regras.

A tese atentamente descreveu a relação entre o Novo Acordo ortográfico e países lusófonos, descreveu a evolução histórica do português, relatou as antigas reformas ortográficas e analisou a situação actual da imprensa portuguesa.

Resumé

Nová pravidla portugalského pravopisu a jejich používání v praxi.

Cílem diplomové práce je přehledně zmapovat jazykovou situaci v portugalsky mluvících zemích z hlediska pravidel pravopisu. Práce je členěna do několika hlavních kapitol.

První část se zaměřuje na popis procesu šíření portugalské kultury během námořní expanze v průběhu 16. a 17. století. Je zde popsán proces přijímání evropské kultury v kolonizovaných zemích a v následující subkapitole je popsána i dnešní situace v lusofonních zemích. Hlavní důraz je přitom kladen na situaci v Brazílii, která je hlavní představitelkou odlišné pravopisné normy portugalského pravopisu. Je zde v hlavních rysech popsána aktuální podoba brazilské varianty portugalštiny s důrazem na odlišnosti od normy evropské. V menší míře se práce věnuje popisu situace v afrických a asijských portugalsky mluvících zemích.

Následující kapitola je zaměřena na popis vzniku portugalštiny od dob vulgární latiny až po začátek 20. století. Stěžejní přínos této kapitoly spočívá ve zmapování všech pokusů o reformy a sjednocení portugalštiny, které proběhly v průběhu celého století. Největší důraz je pak kladen na popis aktuálně probíhajícího pokusu o pravopisné sjednocení započatý v roce 1990.

Nemalý prostor je věnován diskuzi, kterou tento pokus o reformu pravopisu vyvolal. Je zde nastíněno jak hledisko proti reformě, tak hledisko, které zastupuje názor kladný. Práce se v této části snaží o objektivní nahlédnutí na problém, což ovšem nevylučuje vlastní (subjektivní) vyjádření postoje autorky práce vůči reformě.

V poslední, praktické části, se autorka zaměřila na zkoumání, jak pružně portugalská nakladatelství reagují na pravopisné změny, které proběhly v průběhu celého 20. století, a zejména jak je akceptována (rozšířena) v současnosti reforma z roku 1990. Průzkum je proveden na

poli beletristických textů, jmenovitě na rozboru široké škály vydání románu „Zločin pátera Amara“ od portugalského spisovatele Eça de Queiróz. Ze závěru vyplývá, že jsou portugalská nakladatelství v aplikování nových pravopisných norem spíše zdrženlivá. Následuje subkapitola zabývající se analýzou portugalských novin, kde je zkoumáno, do jaké míry se již Nová pravidla v praxi používají. Na základě aplikovaného výzkumu bylo zjištěno, že ve velké většině případů portugalský tisk ještě Nová pravidla nepoužívá a že reforma má tudíž ještě před sebou velký kus cesty k úspěšnému zakořenění.

Summary

New Rules of Portuguese Orthography and their usage in practice

Aim of the diploma thesis is to map transparently language situation in Portuguese speaking countries from point of view of orthographical rules. The thesis is divided into several main chapters.

The first part focuses on description of diffusion of Portuguese culture during naval expansion in the 17th century. Process of accepting European culture in colonized areas is described. The following sub-chapter describes current situation in lusofonic countries as well. The main accent is laid on situation in Brazil, which is the main representative of different orthographical standard of Portuguese orthography. Actual form of Brazil variation of Portuguese is described in the main features with accent on deviations from European standard. Into smaller extent, the thesis deals with description of situation of Portuguese speaking countries in Africa and Asia.

Following chapter is focused on description of emergence of Portuguese since times of vulgar Latin until beginning of the 20th century. Key contribution of this chapter inheres in mapping of all attempts to reform and to unify Portuguese, which took place during the whole century. The main accent is laid on description of actual attempt of orthographical unification, which began in 1990.

Substantial room is devoted to discussion, which this reformatory attempt has caused. Both attitude supporting the reform and attitude arguing against the reform is delivered. The thesis tries to provide objective view on the problem, which does not cut out own (subjective) attitude of the thesis author.

In the last (practical) part the author focuses on exploration, how flexibly Portuguese editors respond on orthographical changes, which took place during whole 20th century. Author mainly focuses on

acceptance (occurrence) of current reform from 1990. The research is performed on belletristic texts, namely on analysis of broad scale of releases of the novel “Crime of father Amar” of Portuguese writer Eço de Queiróz. From the conclusion follows that Portuguese publishers are rather reserved in attitude towards application of new orthographical standards. Following sub-chapter deals with analysis of Portuguese newspapers. It is investigated, into what extent new rules from 1990 are already being used in practice. Based on applied research, it is stated, that Portuguese press does not use new rules yet in vast majority of cases. The reform has therefore still long way to go before its successful enrooting.

Príloha 1: Novinové články analyzované v praktické časti

Público:

Três quartos das escolas secundárias vão sair do património do Estado

15.02.2010 - 07:28 Por Clara Viana

1 de 5 notícias em Educação

Empresa pública será proprietária de inúmeros terrenos que poderão ser alienados de forma mais fácil a partir do momento em que saírem do património do Estado.

Modernização das escolas é um dos maiores investimentos públicos lançados pelos governos de José Sócrates (Paulo Pimenta (arquivo))

Todas as escolas que estiveram, estão ou virão a estar em obras, no âmbito do programa de modernização dos seus edifícios tutelado pela Parque Escolar, vão deixar de integrar o património do Estado para passar a ser propriedade daquela entidade pública empresarial, indicou ao PÚBLICO o seu presidente, João Sintra Nunes. Para já, está decidido que as obras, lançadas há três anos, abrangerão 332 das 445 escolas públicas de Portugal continental que têm ensino secundário, mas a intervenção poderá ser alargada a mais outras 38, referiu.

Segundo Sintra Nunes, a transferência de propriedade para a Parque Escolar, que afectará assim entre 75 a 83 por cento das escolas com secundário, será feita "à medida que as escolas vão sendo modernizadas". Das 205 escolas já seleccionadas para obras, em 20 os trabalhos estão concluídos, há 11 em fase de conclusão e 75 estarão prontas no 1º semestre do próximo ano. Para as outras 100 estão agora a ser adjudicados os projectos de arquitectura.

A Parque Escolar foi criada por um decreto-lei de 2007 para levar por diante este programa de obras, justificado com a necessidade de adaptar as instalações escolares ao uso das novas tecnologias e às novas normas de climatização e ruído. Tem "autonomia administrativa, financeira e patrimonial".

Com um investimento que poderá chegar aos 3,5 mil milhões de euros - um montante superior ao da construção do novo aeroporto de Lisboa -, este programa é financiado por verbas do Orçamento do Estado, por fundos comunitários e por empréstimos que podem ser contraídos pela Parque Escolar. Neste recurso ao mercado de capitais, o património da empresa pode ser utilizado como aval. A empresa já contratualizou um empréstimo de 300 milhões de euros, a que prevê acrescentar, a curto prazo, outros dois num montante de 850 milhões.

Mudança por despacho

Até agora, o Governo transferiu para esta empresa o direito de propriedade de sete escolas, entre as quais figuram alguns dos chamados "liceus históricos" (Passos Manuel e Pedro Nunes, em Lisboa, e Rodrigues de Freitas, no Porto). Esta transmissão foi feita no acto de constituição da empresa, de modo a reforçar o seu capital estatutário e só ainda não foi concretizada com outros edifícios devido a dificuldades na localização de registos, um problema comum no que respeita ao património do Estado, esclareceu o responsável.

Através do seu gabinete de imprensa, o Ministério da Educação justifica a opção, sublinhando que o objectivo foi "criar uma entidade pública especializada, que através de um modelo de gestão empresarial permita garantir princípios de gestão mais racional e eficiente". O ministério lembra que as transferências de património só poderão ser realizadas por despacho conjunto do ME e do Ministério das Finanças e que, sendo a Parque Escolar uma empresa pública, "não está em causa a transferência do património para o sector privado".

Com a propriedade destas escolas, a Parque Escolar ficará na posse de milhares de metros quadrados, localizados na maioria dos casos em zonas centrais de inúmeras cidades. Juristas contactados pelo PÚBLICO frisam que as empresas públicas têm de obedecer a muito menos prerrogativas do que o Estado quando se trata de alienar património, uma operação que se torna assim "muito mais fácil" de realizar por estas entidades. Nos últimos anos têm sido também várias as empresas públicas, com o património respectivo, que foram privatizadas.

Teoricamente, a transferência de propriedade do Estado para as empresas públicas terá essencialmente como objectivo o de aliviar o Orçamento do Estado - poupa-se nas dotações de capital e no dispêndio futuro com os imóveis, que passará a correr por conta da empresa e não do OE. Mas, pelo menos até 2011, a remuneração das despesas de manutenção dos imóveis será efectuada através das verbas transferidas para esta empresa.

Os estatutos da Parque Escolar permitem também que concessione serviços como as cantinas e papelarias. Sintra Nunes garante, contudo, que não vai intervir na sua exploração. "Não vamos entrar nos negócios das escolas", assegura o responsável da empresa. Com uma excepção: para a Parque Escolar reverterão 50 por cento das receitas auferidas pelas escolas com o aluguer de espaços (pavilhões e campos de jogos) ao exterior. As propostas das escolas a intervencionar são apresentadas pelas direcções regionais de Educação.

Diário de Notícias

Frederico Gil é a esperança para Taça Davis

10 Fevereiro 2010

Frederico Gil, Rui Machado, Leonardo Tavares e Pedro Sousa são os eleitos do seleccionador nacional, Pedro Cordeiro, para defrontar a Dinamarca, no Complexo Desportivo da Maia, na primeira eliminatória do Grupo II da zona euro-africana da Taça Davis, de 5 a 7 de Março.

João Sousa (438.º do ranking ATP) também foi chamado como suplente para o jogo que decide o apuramento para o play-off de acesso ao Grupo I da zona euro-africana da Taça Davis, de 9 a 11 de Junho.

Frederico Gil, que presentemente ocupa a 88.ª posição do ranking, é a principal figura da selecção e nas suas prestações estão centradas muito das expectativas de Portugal. Rui Machado é o número dois de Portugal, ocupando o 124.º ATP, segue-se Leonardo Tavares (284.º). Pedro Sousa, com 21 anos, é o mais jovem dos quatro convocados.

Pedro Cordeiro diz que o objectivo de Portugal é passar à fase seguinte. E está confiante. "Temos uma selecção forte. Inclui os nossos melhores jogadores da actualidade", disse o seleccionador, que considera que os nórdicos "estão ao alcance" de Portugal.

Instituto de Meteorologia quer radar na Madeira

Presidente do IM vai tentar sensibilizar o Governo da República para a necessidade de ser construído um radar meteorológico

Data: 15-02-2010

O presidente do Instituto Nacional de Meteorologia, Adérito Serrão, afirmou hoje no Funchal que o instituto vai tentar sensibilizar o Governo da República para a necessidade de ser construído um radar meteorológico na Madeira.

"Decidimos recentemente que temos que iniciar agora o projeto do radar, à semelhança dos que existem em Portugal continental e nos Açores", disse o responsável, em conferência de imprensa.

"Isto embora a Região já esteja bem coberta por estações meteorológicas, cada uma alcançando um espaço físico de 50 quilómetros quadrados, quando no continente é de uma por 60 quilómetros quadrados, mas o radar colmataria outras necessidades da Região", explicou.

Adérito Serrão revelou que este projecto surge também na sequência das intervenções que estão sendo realizadas no Observatório Meteorológico do Funchal, como a reabilitação do seu edifício ou a aquisição de mais meios humanos e tecnológicos.

Os objectivos são, no cômputo final, apenas um: "aproximar o INMG às instituições e à população da Madeira".

"Afinal, é preciso notar, o INMG já está aqui na Região desde os anos 40 do século XX", referiu.

O meteorologista também não quis deixar de já adiantar as previsões meteorológicas para a Madeira (que se encontra sob aviso laranja) para o dia de terça-feira, anunciando a descida gradual do nível de pluviosidade, vento mais moderado e muito provavelmente a descida de nível do aviso, que pode passar a amarelo ou simplesmente deixar de existir.

Lusa

Correio de Manhã

11 Fevereiro 2010 - 00h30

Lisboa: Gerry e Kate McCann estiveram ontem no tribunal

McCann: Caso reaberto

O caso Maddie, arquivado em Julho de 2008 por falta de provas, poderá ser reaberto. Gonçalo Amaral, ex-coordenador da Polícia Judiciária de Portimão, que liderou a investigação do desaparecimento da menina inglesa na praia da Luz em Maio de 2007, garantiu que está a ponderar constituir-se assistente do processo e que tem provas que podem mudar o cenário actual do caso.

'Existem centenas de diligências que não foram investigadas, num processo que foi mal arquivado', disse ontem à margem das alegações finais do julgamento da providência cautelar do livro 'Maddie – A Verdade da Mentira', no Palácio da Justiça, em Lisboa. 'É mais do que legítimo, uma vez que destruíram a minha reputação. Envergonharam-me pessoal e profissionalmente', finalizou. Por outro lado, Isabel Duarte, advogada de defesa de Gerry e Kate McCann chamou 'mentiroso' ao inspector da PJ Ricardo Paiva, que prestou depoimentos na última sessão. 'Existem dezenas de fotografias, matrículas de carros e locais que podem indicar onde está Madeleine, e a polícia simplesmente desvalorizou. Consultei o processo e vi. Não se pode encontrar alguém se não procurarmos', salientou.

Na sessão de ontem, que contou com a presença do casal britânico, a questão central foi a alegada violação do segredo de justiça por parte de Gonçalo Amaral, uma vez que a defesa dos McCann diz que o livro foi dado como finalizado antes do arquivamento do processo. António Cabrita, advogado de Gonçalo Amaral, disse que a polémica em torno do livro só acontece porque o mesmo 'se aproxima perigosamente daquilo que aconteceu' na noite do desaparecimento.

Gerry McCann, acompanhado de um cartaz com a foto da filha, disse que confia no sistema judicial português. 'Não deixem de procurar a nossa menina. Não desistam, por favor', apelou.

Magali Pinto

16 Dezembro 2009 - 17h06

Ministra da Educação diz que ainda há muito trabalho pela frente

Acordo Ortográfico adiado nas escolas

A ministra da Educação, Isabel Alçada, anunciou esta quarta-feira que o novo acordo ortográfico não será aplicado nas escolas no próximo ano.

“Temos trabalho a fazer com diversos parceiros para estabelecer como será introduzido o acordo ortográfico nas escolas”, destacou a ministra durante o seminário sobre ‘O impacto das avaliações internacionais nos sistemas educativos’.

Isabel Alçada salientou ainda que os estudos internacionais sobre o ensino são fundamentais para, através do conhecimento e da comparação com o que se faz noutros países, melhorar o desempenho escolar e aumentar as competências dos portugueses.

Ao estabelecer a comparação entre os resultados obtidos pelos alunos dos vários países, os estudos internacionais permitem clarificar a situação de Portugal face aos seus parceiros e, a partir daí, criar um padrão que permita apreciar se o sistema educativo nacional está a ser desenvolvido de forma correcta, explicou a ministra.

‘Nós precisamos é de uma evolução positiva. Quando nos encerramos em nós mesmos e só analisamos o que se passa no interior do país, não ganhamos a distância necessária, que estes estudos nos dão, para avaliar melhor a nossa situação’, considerou, acrescentando que o que importa é perceber quais os problemas mais prementes de Portugal, pois o País necessita de políticas estruturantes para manter os alunos na escola, para melhorar a sua aprendizagem, no sentido de aumentar as competências.

Este prolongamento do tempo que os alunos se mantêm na escola aplica-se não apenas aos jovens, mas também aos adultos, realçou Isabel Alçada, referindo o programa Novas Oportunidades, que assegura estar a ser ‘alvo de muita observação exterior’.

‘Há pedidos de apoio de países estrangeiros para lançar programas como este nos países respectivos’, sublinhou.

O Ministério da Educação está a desenvolver um trabalho que consiste em estabelecer qual a meta de aprendizagem que os alunos devem atingir em cada ciclo e ano de escolaridade para se considerar que obtiveram competências básicas naquele ano, de forma a que os professores tenham as ferramentas necessárias para estabelecerem metas de avaliação mais precisas.

Jornal de Notícias:

José Sócrates aposta na mobilização dos socialistas

Resposta do secretário-geral às críticas de falta de diálogo interno é o toque a rebate dos órgãos directivos

2010-02-16

ANA PAULA CORREIA

"Não há fome que não dê em fartura". O dito popular pode aplicar-se à situação que se vive no PS. Ou seja, foi ontem, segunda-feira, anunciado que José Sócrates convocou reuniões de todos os órgãos directivos, na sequência de críticas à falta de diálogo entre o líder e o partido.

A atitude de Sócrates é lida internamente como um salto em frente, numa tentativa de chamar o partido a si para um novo "sobressalto mobilizador".

"O líder tem de ouvir o partido". É o que pensam alguns dos dirigentes, que têm vindo a criticar a ausência de uma orientação clara para dar resposta ao momento difícil que o Governo, e em particular o primeiro-ministro, tem vindo a atravessar na sequência da divulgação das alegadas escutas telefónicas, no âmbito do processo Caso Face Oculta.

Após a reunião do Secretariado Nacional (órgão de direcção restrito) marcada para as 13 horas de amanhã, Sócrates reúne-se, na quinta-feira, à hora do jantar, com o grupo parlamentar. O órgão máximo entre congressos, a Comissão Nacional, tem agenda marcada para as 10 horas de sábado, em Lisboa. Nessa tarde, o líder estará também no Porto, no edifício da Alfândega, numa reunião geral de militantes da federação portuense. Este encontro decorrerá à hora da manifestação de apoio a Sócrates, convocada por SMS para a Alameda, em Lisboa, em relação à qual a direcção do partido já se demarcou.

"Novas Fronteiras" em Março

Vitalino Canas, um dos socialistas que pediu, na edição de sábado do JN, a convocação dos órgãos partidários, sublinha agora a necessidade de Sócrates estar junto do partido.

"Reconheço que, antes da viabilização do Orçamento de Estado estar encaminhada, me parecia difícil o chamado núcleo duro do Governo ter disponibilidade para o partido. Mas, agora que há uma certa acalmia nessa frente, é muito importante que o primeiro-ministro saiba o que pensa o partido. Mais do que se justificar, o secretário-geral tem de ouvir o partido". A esta opinião do deputado e antigo porta-voz socialista, junta-se a de Vítor Ramalho, para quem "urge que se provoque esse sobressalto mobilizador" no PS.

"O partido e o Governo têm de dar resposta a uma crise financeira, económica, política e de confiança. E esse combate só será eficaz se houver uma unidade de acção que resulte de uma unidade de pensamento".

Ainda em declarações ao JN, o ex-deputado e actual presidente do INATEL, defendeu ser "urgente acabar com a telenovela" relacionada com a polémica em torno da divulgação das alegadas escutas telefónicas que dão conta de um eventual plano

para controlar a comunicação social. Por isso, defendeu, "é preciso gerar um debate interno no partido, no qual a direcção esteja presente com ouvidos de ouvir".

Além dos órgãos do partido, Sócrates agendou igualmente uma Convenção "Novas Fronteiras" para 20 de Março.

A iniciativa de marcar uma convenção fora do estrito quadro partidário não agradou a Vítor Ramalho, porque, acentuou, "cada passo deve ser dado no seu tempo e agora é o momento de mobilizar o partido". Um argumento que utilizou também para considerar ser ainda prematura falar-se de presidenciais.

Sporting: Viagem para salvar a época

2010-02-15

JOSÉ LUÍS PIMENTA

Leão rumo a Inglaterra, onde defrontará o Everton, nos 16 avos-de-final da Liga Europa.

O Sporting parte hoje para Liverpool para defrontar o Everton, numa eliminatória da única competição em que os leões ainda podem acalantar alguma esperança de sucesso. A Liga Europa assume, assim, contornos especiais, pois pode salvar a temporada.

Para já, é nas duas mãos da eliminatória com o Everton que o Sporting deposita as esperanças de minorar a crise que assola o mundo do leão. E é nestas partidas que Carlos Carvalhal vai procurar alcançar uma imagem e resultados que lhe permitam acalantar esperanças de renovar o contrato que o liga ao clube.

Neste momento, perdas na Liga, a Taça de Portugal e a Taça da Liga, com a qualidade do futebol da equipa a ser criticada, a margem do treinador é extremamente pequena e José Eduardo Bettencourt já pensa noutra solução. Mas, antes desse passo, o líder leonino quer assegurar um director desportivo para proceder à programação da nova época. Será esse o homem-chave na cara do novo leão. É, por isso, a prioridade. Carlos Freitas, "manager" do Braga é um nome incontornável nesta questão, não só pela amizade que o une ao líder leonino, mas pelas qualidades que lhe são reconhecidas enquanto gestor no plano desportivo. O sucesso desportivo do Braga na presente época será importante numa eventual mudança para Alvalade.

Só depois o dossiê treinador será abordado de forma definitiva. Por agora, André Villas Boas e Manuel José são hipóteses, mas há em Alvalade quem sonhe mais alto e veja em Guus Hiddink uma hipótese. Neste último caso, os números salariais tornam-no quase proibitivo...

De qualquer forma, a próxima temporada já está em evidente planeamento e muito do elenco actual - jogadores e técnicos - será mudado.

Por enquanto, todos os esforços leoninos estão concentrados no encontro de amanhã, em Goodison Park. Sem João Pereira e Pongolle, Carlos Carvalhal deixou Hélder Postiga fora dos eleitos, fazendo regressar os recuperados Miguel Veloso e Izmailov. Os leões partem hoje para Liverpool e realizam o treino de adaptação ao relvado de Goodison Park às 19.30 horas locais.

O Jogo

Hulk pronto a disparar

TOMAZ ANDRADE / PEDRO MARQUES COSTA

Partindo da ideia de que Jesualdo Ferreira vai convocar Hulk para a recepção ao Arsenal, como disse a O JOGO antes da partida com o Leixões - o castigo imposto pela Comissão Disciplinar da Liga só tem validade interna -, a questão que se coloca é esta: o brasileiro deve jogar de início ou deve ser lançado com o decorrer do jogo? Provavelmente, o treinador do FC Porto já tem a resposta, mas como não deve torná-la pública, até porque pode servir de pressão sobre Arsène Wenger, um admirador de Hulk, O JOGO fez uma ronda por alguns conhecidos adeptos portistas e chegou a uma conclusão fácil. Deve jogar, sim senhor. De início, segundo a maioria das opiniões. E no lugar do Mariano, pedem três deles. Apenas Rui Moreira e Álvaro Costa são mais comedidos, pedindo uma entrada na equipa a partir do banco.

Claro que a longa paragem competitiva de Hulk, devido a uma suspensão preventiva após o caso do túnel da Luz (20 de Dezembro), é um problema. João Vieira Pinto, colunista de O JOGO, explica-o aqui ao lado, porque são quase dois meses de ausência dos relvados, apesar de compensados por um programa específico de treino. Neste período, o avançado brasileiro treinou praticamente o dobro dos seus companheiros. Não fez os treinos leves de recuperação, mas sim sessões físicas bastante puxadas e mais demoradas, de maneira a compensar a ausência de jogos.

Uma coisa é certa: Hulk tem mais fome de bola do que qualquer outro jogador do FC Porto. Outra coisa certa: a revolta que o brasileiro sente por um castigo que vai longo. A conjugação destes dois factores com a questão física, mais a oportunidade de surgir numa montra como a Liga dos Campeões (com a Premier League como pano de fundo), pode ser levada em conta por Jesualdo Ferreira na altura de decidir a titularidade de Hulk.

Sem acesso aos treinos, os adeptos não sabem exactamente qual é o estado físico e mental do jogador. Assim, vai valendo a opinião, por exemplo, do seu empresário. Há cerca de duas semanas, Teodoro Fonseca revelou a O JOGO que "Hulk vai rebentar as balizas", numa demonstração de fúria escondida pela frustração de não poder jogar. "Fisicamente, ele é um privilegiado e um dos melhores do mundo. O Hulk pode muito bem decidir um jogo", avisou.

A Bola

«Estamos no melhor momento da época» - Jorge Costa

Por Redacção

O treinador do Olhanense, Jorge Costa, considera que a equipa algarvia atravessa o melhor momento da época e garante que o objectivo é sair do embate com a Académica, no domingo, com mais alguns pontos amealhados.

«O Olhanense está claramente no melhor momento desde que começou a época, com algumas contrariedades, mas também mais soluções», referiu Jorge Costa na conferência de imprensa de antevisão ao jogo com a Académica, onde garantiu que a equipa de Olhão irá a Coimbra «com o intuito de fazer um bom jogo e conquistar pontos».

O técnico não espera, porém, tarefa fácil diante os pupilos de André Villas Boas: «Vai ser um jogo difícil, contra uma boa equipa, muito bem organizada, com bons valores individuais e, acima de tudo, um colectivo forte. Está a subir de produção e a última vitória fora motiva-os ainda mais.»

Aproxima-se «ciclo difícil» com a recepção ao Sporting e as deslocações ao Dragão e a Braga, mas Jorge Costa afirmou que estes são os encontros que os jogadores gostam, «de um grau elevado de dificuldade». «Temos tudo a ganhar e nada a perder, pelo que queremos mostrar que temos gente com valor, individual e colectivamente, e passar esta série de jogos com distinção, somando o maior número de pontos possível.»

Jorge Costa falou ainda das «condutas menos próprias» de alguns jogadores da equipa, salientando que existem «regras bem definidas, para todos», recusando, porém, classificar o assunto com «casos de indisciplina»: «São mais distrações do que indisciplina. Houve um desvio em termos de comportamento, mas estes processos vão ter uma resolução rápida, justa e eficaz, já no início da próxima semana, para que continuemos focados nos objectivos colectivos do clube.»

14:08 - 12-02-2010

Deco diz que deixa Selecção depois do Mundial

Por Redacção

Deco atribui à idade o desejo de deixar de representar a selecção portuguesa depois do Mundial da África do Sul.

O médio luso-brasileiro, de 32 anos, disse em entrevista à Rádio Globo do Brasil já sentir algum cansaço: Encerro o meu ciclo no fim do Mundial. Pela minha idade e porque é cansativo. Despeço-me da selecção depois do Mundial», disse.

Deco estreou-se pela Selecção Nacional ainda em 2003, antes do Euro-2004 organizado em Portugal, precisamente num particular com o Brasil, em que até marcou um golo. Chamado por Scolari na altura, Deco identificou diferenças para o actual seleccionador, Carlos Queiroz: «Scolari é mais emoção e união do grupo, Queiroz é mais teórico e gosta da tática.»

Sobre o Mundial deste ano, Deco diz que a Selecccção tem menos experiência, mas mantém o nível técnico: «Para mim, a seleção de 2006 tinha mais experiência, enquanto esta tem jogadores mais jovens. Na questão técnica, as duas são parecidas.»

13:51 - 04-02-2010

Diário de Coimbra

FEB quer construir novas instalações no Parque Empresarial de Eiras

Escrito por Andrea Trindade

A Fábrica Estrela da Beira (FEB), instalada junto ao Alto de S. João desde 1944, dedica-se à produção e comercialização de café e é, ainda hoje, uma das empresas mais emblemáticas de Coimbra e da região Centro. Com planos de expansão a nível nacional e internacional, a empresa pretende construir novas instalações no Parque Empresarial de Eiras. A sua candidatura a terrenos nesta zona é um dos pontos em discussão na reunião de hoje do executivo municipal.

Carlos Encarnação disse ao Diário de Coimbra que «a FEB ganhou já um concurso para atribuição de dois lotes de terreno no Parque Empresarial de Eiras, mas entende que precisa de uma área maior» para levar a cabo o seu projecto de construção. E é esta troca dos lotes atribuídos por um único lote, maior, que está disponível que deve hoje ser aprovada.

De acordo com o presidente da Câmara Municipal, o regulamento prevê excepções e, neste caso, trata-se de uma empresa com décadas de actividade na cidade que, de outra forma, poderá deslocalizar-se. Se o executivo assim o entender, «as outras duas empresas que concorreram com a FEB a lotes no parque empresarial ficam com os dois que inicialmente lhe foram atribuídos, enquanto a fábrica de café adquire um lote maior».

Risco de sair do concelho «É uma empresa que pretende expandir a sua actividade, com novas e ampliadas instalações e só nessas condições fica em Coimbra», sustentou Carlos Encarnação, considerando importante que a FEB permaneça no concelho.

A FEB assinalou em Novembro do ano passado 65 anos de actividade, com actividades nos dois espaços – Botiques e Quiosques – que possui nos centros comerciais Coimbra Shopping e Atrium Solum, e com o lançamento de um novo projecto, o FEBiCAP, uma máquina de café para cápsulas, distinta e de fácil utilização. Para acompanhar o forte mercado do sector dos cafés, a FEB expandiu-se a nível nacional e avança no mercado internacional. A empresa pretende construir novas instalações para ir ao encontro do crescimento da produção e da modernização de técnicas e conceitos de gestão no sector.

Na altura do aniversário, a administração da empresa sublinhava o histórico da FEB e adiantava que não se pouparia a esforços para que a deslocalização da sede se fizesse dentro do concelho onde sempre esteve instalada. A empresa dava, no entanto, a entender algumas dificuldades em chegar a acordo com o município sobre o terreno para a localização da nova unidade, ponderando a deslocalização para concelhos limítrofes.

Diário de Aveiro

Vagos: “Se o peixe acabar na Vagueira, acaba a Vagueira”

Vendedoras estão apreensivas com o encerramento do mercado por ordem da ASAE. “Este é o nosso ganha-pão”, avisam, esperando que a Câmara actue rapidamente

O fecho do mercado do peixe da Vagueira por ordem da Autoridade para a Segurança Alimentar e Económica (ASAE), na sexta-feira passada, foi um abalo forte para as vendedoras locais. “Este é o nosso ganha-pão. É assim que nos sustentamos a nós e aos nossos filhos”, preveniu Rosa Maria, ouvida ontem de manhã pelo Diário de Aveiro. “Temos despesas para pagar. Ainda agora comprei uma carrinha”, acrescentou.

Esta peixeira reconhece que o espaço “não tem condições” para a venda de pescado. “Falta tudo o que é de lei. A ASAE teve razão em fechar o mercado”, afirmou.

Segundo esta vendedora, aquele organismo exige a alteração do revestimento das bancas ou a cobertura do pequeno edifício, actualmente aberto, entre outras correcções.

(Ler artigo completo na edição em papel)

Rui Cunha

Segunda-feira, 15 de Fevereiro 2010

Diário de Viseu

Sertanense fechou-se e ganhou bem

O Desportivo de Tondela iniciou em casa um pequeno 'calendário' de jogos teoricamente acessível na recepção ao Sertanense. Teoricamente porque, na prática, este já só poderá servir de lição para o que aí vem. A formação de António Jesus perdeu, em casa, por 1-0, e não se pode queixar porque o resultado até poderia ter sido mais dilatado.

O técnico tondelense promoveu uma alteração forçada no centro da defesa. Abel Pereira fez dupla com Carlos André perante o castigo de Diego, expulso no jogo em Mafra, e manteve a adaptação de Vítor Borges ao lado direito. De resto, foi o 'onze' base do Tondela que defrontou um Sertanense de José Bizarro bem estruturado e a cair preferencialmente para o lado esquerdo do ataque onde um 'endiabrado' Platini deixava a cabeça em água aos defensores da casa.

O primeiro sinal de perigo, apesar de tudo, foi dado pelo Tondela, apenas aos 15 minutos. Dany, descaído sobre a direita do terreno, rematou com efeito e viu a bola bater nas malhas laterais perante o impotente guardião Salgado. Penela teria, dez minutos depois, nova boa situação para inaugurar o 'placard' mas o cabeceamento saiu alto e sem perigo.

A reacção do Sertanense não se fez esperar mas começou com uma decisão estranha do árbitro Pedro Maia. A defesa do Tondela 'sacode' a pressão e já com o esférico a meio-campo, o árbitro voltou atrás, deu cartão amarelo a Luís Carvalho e assinalou livre indirecto na grande área da casa. Viu o que mais ninguém viu mas os visitantes trataram de gorar o lance.

Aos 31', Joca pela direita ficou frente a frente com Bruno Sousa mas este defendeu bem com os pés e aos 33, do outro lado do campo, Gomes não rematou colocado e o esférico perdeu-se nas mãos de Salgado.

O 1.º e único golo da partida estava reservado para o minuto 37. Jefferson, avançado emprestado pelo Tondela ao Sertanense, saltou bem alto para responder a um canto de cabeça e ver a bola anichar-se calmamente no fundo da baliza.

Os locais 'encaixaram' mal o golo e até ao intervalo apenas registar mais alguns bons pormenores de Platini. Aos 41 minutos, e depois de deixar três contrários pelo caminho, serviu Joca que rematou mal.

Ao intervalo a vantagem era ajustada para um Sertanense que fechava bem os caminhos para a sua baliza e deixava o Tondela sem ideias para aplicar o futebol de desmarcações que tanto gosta.

Golos perdidos

O cenário na 2.ª parte mudou pouco, com a agravante de que aumentaram os problemas para a defesa do Tondela, com o Sertanense a aproveitar os espaços para assustar seriamente Bruno Sousa que, aos poucos, se foi tornando uma espécie de 'herói' no meio de uma 'batalha' perdida.

Jesus arriscava um pouco mais (tinha de o fazer), e colocou Tarzan e Cássio em

campo, em detrimento de Vítor Borges e Luís Carvalho. Por momentos, o Tondela esteve mesmo a jogar com um libero (Abel), ficando Xico e Carlos André a fazer de 'trincos' no apoio aos homens da frente. Nas laterais, Ricardo (na esquerda) e Tarzan subiam livremente, mas nem assim o Sertanense cedeu defensivamente. Pelo contrário.

À passagem do minuto 50, Platini serviu Jefferson, este tirou Bruno Sousa do caminho mas não marcou porque Abel estava no sítio certo para cortar. O Tondela tinha sérias dificuldades para penetrar a bem povoada defesa da Sertã e continuava a sentir o 'veneno' dos contra-ataques dos forasteiros. Aos 69', o 2.º golo esteve perto de acontecer. Joca isolou Renato pelo flanco esquerdo e este rematou forte para defesa espectacular de Bruno Sousa com a ponta dos dedos. Só a 10 minutos do fim os tondelenses 'cheiraram' o empate. Ricardo combinou com Piojo e este rematou de primeira com o esférico a 'deslizar' junto ao poste e nas malhas laterais da invicta baliza de Salgado.

Intensificava-se a pressão do Tondela que vivia, então, o melhor momento na partida. Piojo, pela esquerda, passou por 2 opositores e tentou depois servir os muitos colegas na área. Xico recebeu a bola mas rematou de pronto e sem nexos.

José Bizarro não mudava a estrutura vencedora que ia tendo em campo, refrescando apenas unidades mais ofensivas. Zâmbia, que substituiu Renato, teve boa oportunidade para facturar aos 85' mas atirou muito ao lado perante o adiantado Bruno Sousa.

Completamente balançado para o ataque, o Tondela ia arriscando cada vez mais na defesa e aos 87 foi novamente a equipa da Sertã que esteve perto de marcar. Desta vez foi Platini que concluiu a jogada com um remate cruzado para boa defesa do guarda da casa.

Já em tempo de compensação, o árbitro não viu uma agressão (ou tentativa) de Tarzan a Platini, com o braço, mas viu depois uma entrada a pés juntos do mesmo jogador sobre Ventosa, que seguia para a baliza deserta (Bruno Sousa tinha subido até à grande área contrária). O árbitro admoestou Tarzan com amarelo embora o jogador tenha, à 1.ª vista, apenas jogado a bola.

O resultado, em si, é adequado ao Sertanense que defendeu bem e explorou da melhor forma o contra-ataque, não se perdendo em anti-jogo e beneficiando, por isso, o espectáculo. A derrota terá de servir de lição ao Tondela porque, pela frente, terá mais equipas a jogarem assim.

Árbitro Pedro Maia deixou jogar tanto que não assinalou faltas claras, não viu agressões, empurrões e mostrou amarelos em lances que não mereciam tanto.

Vítor Ramos

Jornal do Fundão

10 Fev, 15:51h

Covilhã vai receber a Selecção com grande festa

Faltam três meses para a recepção a Cristiano Ronaldo e companhia mas já se trabalha numa campanha que até pode melhorar a economia da cidade

O PROTOCOLO para o estágio da Selecção Nacional de Futebol será assinado na Covilhã pelos presidentes da Câmara (CMC), Carlos Pinto, e da Federação (FPF), Gilberto Madaíl. A data será anunciada em breve mas a sessão, pública, visa apenas formalizar o acordo que foi plenamente assegurado numa reunião, em Lisboa, no passado dia 4, entre os dois responsáveis. Foi o próprio chefe do executivo, Carlos Pinto, quem no final da reunião da Câmara de sexta-feira, 5, informou a comunicação social que “o acordo estava fechado”.

A presença na Covilhã de Cristiano Ronaldo e companhia, na preparação para o Mundial, irá decorrer de 12 de Maio a 5 de Junho. Está prevista a realização, no Complexo Desportivo, de um ou mesmo dois jogos com selecções africanas, provavelmente com Cabo Verde e a Tunísia. A Selecção vai dormir todas as noites a 1600 metros de altitude, no Hotel das Penhas da Saúde e treinar no Complexo Desportivo, a 600 metros. Na Covilhã, o hotel Turismo, ao lado do Complexo Desportivo, servirá de quartel-general durante o dia. Haverá um acesso directo do hotel para o estádio.

A Covilhã foi considerada como “cidade adequada para receber a selecção, porquanto detém as condições técnicas e infra-estruturas hoteleiras e desportivas exigidas pelo corpo técnico da FPF”, refere a autarquia num comunicado onde também dá nota que foi já designada a equipa organizadora local, composta pelos vereadores Pedro Silva, Pedro Farromba e Paulo Rosa e ainda pelo coronel da GNR na reserva, Jorge Gaiolas, a quem caberá a coordenação das questões de segurança.

O inédito estágio da equipa das Quinas, na Covilhã que, de resto, praticamente todo o País ambicionava, promete ser uma verdadeira festa para a cidade, prevendo-se uma ‘invasão’ com milhares de pessoas, já que se trata de uma oportunidade única de ver na região os melhores craques mundiais da bola.

A verdade é que, nos últimos dias, na cidade praticamente não se tem falado de outra coisa. Para celebrar a estadia do grupo liderado por Carlos Queiroz, a Covilhã vai engalanar-se com as cores do concelho e da Selecção no quadro de uma campanha de promoção que segundo o vereador, Pedro Silva “irá ter todas as componentes” sendo a “principal a tranquilidade necessária para a selecção fazer o seu trabalho”. Mas, além disso, “vamos por a cidade em festa de forma a que as pessoas que queiram associar-se a este momento da Selecção possam ter outros tipos de actividades na cidade”. O autarca não adianta pormenores sobre um programa que está em fase de elaboração e ao qual se irá associar o comércio. Não é difícil prever que a cidade se vai vestir a rigor, com as ruas coloridas com outdoors, bandeiras de Portugal, da Covilhã e da África do Sul, e mensagens de boas-vindas a jogadores, equipa técnica e, naturalmente, a todas as pessoas que nesse período vão deslocar-se para assistir a alguns treinos.

SEGURANÇA

Face à previsível enorme afluência de público, alguns dos treinos da Selecção terão de ser, forçosamente, abertos a um número restrito de pessoas, de acordo com a lotação do estádio e, provavelmente, mediante convites disponibilizados pela Câmara. Regras de segurança rigorosas, acordadas entre a autarquia e a FPF, obrigam a um controlo efectivo do número de entradas. As bancadas do Complexo Desportivo vão, certamente, ser ampliadas, na perspectiva de o recinto acolher um maior número de pessoas, principalmente para verem os dois jogos que estarão na agenda do seleccionador.

Por: Romão Vieira

Diário de Leiria

Secretário de Estado do Comércio defende "diferenciação" e "especialização" no sector

O secretário de Estado do Comércio, Fernando Serrasqueiro, defende a “diferenciação e a “especialização” do comércio de rua (vulgo tradicional) para que o sector possa sobreviver e fazer face à expansão dos centros comerciais. A ‘ideia chave’ foi referida pelo governante na sexta-feira, em Leiria, durante a apresentação da quinta fase do programa Modcom (Modernização do Comércio), considerando que o comércio tradicional tem que se diferenciar não só pelo atendimento, mas na criação de um “conceito diferente”.

“Se o comércio de rua oferecer um serviço diferente, de qualidade, e diferenciado, se calhar o cliente evita as grandes superfícies”, referiu Fernando Serrasqueiro, destacando que a especialização poderá ser igualmente uma mola importante na sobrevivência das estabelecimentos comerciais.

Segundo o governante, uma das formas para “alavancar” o comércio tradicional é o programa Modcom, que visa a modernização dos estabelecimentos comerciais e a criação de mais postos de trabalho. Com a quinta fase do projecto, direccionado sobretudo para as micro e médias empresas, num investimento de 20 milhões de euros, o Governo pretende que seja “de fácil execução” e de “rápida implementação”.

As candidaturas ao programa poderão ser apresentadas até ao próximo dia 12 de Março e os resultados serão anunciados no dia 14 de Julho. O prazo de execução dos projectos é de 12 meses e mais 90 dias para a apresentação de documentação.

O Modcom pode ser desenvolvido em três acções. Uma destinada a projectos individuais de conjunto de modernização comercial exclusivamente para comerciantes já em actividade.

A segunda é direccionada para unidades comerciais integradas em redes logísticas, e a terceira que visem acções de animação, dinamização e divulgação dos centros urbanos, cujos projectos terão de ser apresentados pelas associações comerciais. O apoio ao investimento não pode ultrapassar os 60 por cento.

Nas primeiras quatro fases do Modcom, o Governo apoiou mais de quatro mil empresas e atribuiu incentivos de cerca de 114 milhões de euros.

Com e através deste da modernização do comércio, o Governo pretende “alavancar” a economia, numa “conjuntura depressiva”, uma vez que a maioria das obras de modernização são executadas por empresas de construção civil e de serviços em cada uma das regiões.

Mário Pinto

Record

Bettencourt: «Objetivo mais tangível é o 4.º lugar»

ASSUME TODAS AS RESPONSABILIDADES PELA MÁ ÉPOCA

José Eduardo Bettencourt não tem falsas esperanças e reconhece que dificilmente o Sporting poderá intrometer-se aspirar a mais do que o 4.º lugar na Liga. Em encontro mantido esta manhã com os jornalistas, o presidente dos leões assume a responsabilidade pela má época da equipa e admite todos os cenários em relação a Carlos Carvalhal.

"Neste momento sou pragmático: o objetivo mais tangível é o 4.º lugar", reconheceu Bettencourt, que, sobre a posição do treinador, referiu: "Renovação? Saída? Admito tudo. Vai depender da sorte e dos resultados".

"Assumo todas as responsabilidades pela situação que o Sporting atravessa", disse o presidente, salientando que "com um governo em guerra... não se pode sonhar".

Sobre o caso Sá Pinto/Liedson, José Eduardo Bettencourt diz que "ninguém saiu a ganhar ou a perder, porque os direitos e deveres de um jogador não são os mesmos de um dirigente". E promete "decretar um diretor-desportivo quanto antes".

Já sobre o investimento no futebol profissional, lembrou que "não se pode passar do 8 para o 80, mas é preciso passar do 8 para o 30".

O máximo dirigente do Sporting voltou a falar do ex-treinador, referindo: "Se o Paulo Bento cá estivesse, faríamos uma grande dupla, porque seríamos dois a dar o corpo às balas".

Data: Sexta-Feira, 12 Fevereiro de 2010 - 12:35

Jorge Jesus: «Rivals do Benfica têm postura diferente»
ALERTA PARA ATITUDE MAIS DEFENSIVA DO BELENENSES

O treinador do Benfica, Jorge Jesus, frisou que o encontro de sábado com o Belenenses será diferente dos demais. Apesar de a turma do Restelo se encontrar no último lugar do campeonato, o técnico amadorense frisa que um dérbi de Lisboa é sempre um jogo especial.

"É um dérbi, onde normalmente temos sentido mais dificuldades. O passado têm-no dito. O jogo enquadra-se numa história diferente e vai ser extremamente difícil para o Benfica", salientou Jorge Jesus na conferência de antevisão do jogo da 19.ª jornada, destacando que os azuis "motivam as equipas grandes".

O responsável técnico dos encarnados espera um Belenenses com uma atitude mais defensiva. Um aspecto comum a todos os adversários das águias, disse Jesus à Benfica TV. "Os rivais do Benfica têm uma postura tática diferente em relação aos outros jogos que disputam, tirando o FC Porto. Um ponto para o Belenenses é ótimo e vão jogar com esse fator."

A equipa encarnada vacilou na jornada passada frente ao V. Setúbal mas voltou às boas exibições frente ao Sporting, goleando em pleno Alvalade. Jesus lembra que é impossível estar sempre em alta rotação. "Temos sido muito fortes, há um ou outro jogo em que não o fomos, mas isso faz parte do campeonato."

Data: Sexta-Feira, 12 Fevereiro de 2010 - 12:38

Diário insular

Clube de Tiro apresenta calendário para 2010

A secção de tiro de bala e ar comprimido do Clube Desportivo de Tiro da Ilha Terceira deu a conhecer o calendário de atividades para o corrente ano de 2010, o qual arranca já durante o corrente mês de fevereiro e prolonga-se até dezembro. Aqui fica o respetivo programa (data, hora, prova e local), o qual se apresenta bastante preenchido e, esperam os responsáveis, sobremaneira competitivo:

Piloto Bruno Oliveira promove arquipélago

Vencedor do Desafio Elf/Mazda 2008 e piloto do Mazda Açores TT Team, Bruno Oliveira é um reconhecido impulsionador das atividades de turismo ativo no arquipélago dos Açores. De entre elas, um destaque muito especial para o mergulho. A sua prática juntou Bruno Oliveira e Elisabete Jacinto no pavilhão dos Açores da Sport Show 2010, onde estes destacados pilotos de todo-o-terreno puderam relatar, na primeira pessoa, as suas experiências vividas debaixo de água.

O Despertar

“O Despertar” comemora 92 anos

O jornal “O Despertar”, o jornal mais antigo da cidade de Coimbra, está a comemorar 92 anos. Ao longo de todas estas décadas assistiu e passou por diversos períodos, uns áureos, outros de grande luta. Neste caminho, nem sempre fácil, contou com a dedicação e empenho de grandes homens, pessoas que se dedicaram de alma e coração a este jornal, lutando sempre pela defesa das pessoas, da cidade e da região. Fundado por João Henriques em 1917, “O Despertar” conquistou simpatias e gerou paixões, unindo gerações na luta pela sua defesa e continuidade. João Henriques, António de Sousa, Lúcia de Sousa, António Almeida de Sousa, Armando de Sousa, Artur Almeida e Sousa e Fausto Correia são figuras que ficam eternamente ligados à história deste jornal que sempre colocou os interesses de Coimbra acima de tudo. “O Despertar” surgiu em 1917 como bi-semanário, com oficina e redação na Rua Dr. Pedro Roxa, exatamente onde o jornal ainda hoje mantém instalações abertas. Um modesto jornal de província que prometia não poupar elogios ao que merecesse ser louvado e críticas ao que merecesse ser reprovado. *“Deu-nos a amabilidade da sua visita este nosso novel colega conimbricense, que se apresenta bem redigido e com magnífico aspecto material. O Despertar sairá duas vezes por semana e tem como seu director o sr. Matos Miguens e como administrador o sr. João Henriques. Diz-se republicano independente. Agradecendo a visita, apeteçemos ao Despertar longa e desafogada vida”*. Assim saudava o jornal “A Província”, a 6 de março de 1917, o surgimento de “O Despertar”, cuja primeira edição data de 2 de março do mesmo ano. No mesmo teor, também outras publicações locais e regionais como a “Gazeta da Figueira”, “Voz da Justiça”, “Provir” e “Imparcial”, davam conta do início da publicação. “O Despertar” prometia ser um “modesto jornal de província” sem a “louca veleidade de se abalançar a grandiosas empresas ou arrogar eminentes virtudes”. Lia-se no primeiro editorial que a nova publicação pretendia ser “despretensiosa e humilde”, procurando seguir “uma só norma, a da correcção”, mas também “independente” e “alheio às facções partidárias”. “Tudo quanto entenda merecer louvor será louvado nas suas colunas, o que lhe pareça merecer reprovação reprova-lo-á com altivez”, escreviam então os responsáveis pelo jornal. E mais do que tudo, prometiam: “Uma coisa há que no nosso bi-semanário sempre há de encontrar eco, e nisso ele empenhará o melhor dos seus esforços, e é tudo quanto respeite aos legítimos interesses desta nossa encantadora Coimbra, a velhinha, mas formosa, princeza do Mondego, tão decantada pelos poetas e que tão amada devia ser pelas gerações que aqui teem engrandecido o seu espirito e para quem ela tantos carinhos e sorrisos teve”. Defesa dos interesses e do progresso de Coimbra parecia, efetivamente, ser o principal objetivo de “O Despertar”, um objetivo que sempre perseguiu e que hoje, aos 92 anos, continua a perseguir. Ao longo de todos estes anos, o mais antigo jornal de Coimbra tem acompanhado o evoluir da sociedade, adaptando-se e modernizando-se às exigências que esta evolução impõe. E é assim que se vai manter,

neste percurso nem sempre fácil, rumo ao tão ansiado centenário.

O Expresso

Morre-se de frio em Portugal por falta de isolamento das casas

"Países com climas mais temperados tendem a ter baixa eficiência térmica nas habitações e por isso é mais difícil manter estas casas quentes quando chega o inverno", refere estudo da Universidade de Dublin.

Lusa

12:36 Segunda-feira, 15 de Fev de 2010

Portugal é um dos países onde «onde as temperaturas no inverno são comparativamente mais temperadas e as taxas de excesso de mortalidade nesta estação muito elevadas», conclui o estudo

Pedro Rosário/Lusa

Portugal é dos países da União Europeia onde mais se morre por falta de condições de isolamento e aquecimento nas casas, segundo um estudo de especialistas da Universidade de Dublin que comparou 14 países europeus.

A falta de condições de isolamento das habitações poderá ter estado na origem da morte de quatro idosos em Lisboa, no domingo, uma situação que a PSP já admitiu poder dever-se às baixas temperaturas que se fazem sentir.

De acordo com a investigação, que analisou as potenciais causas da mortalidade no inverno em 14 países europeus, "Portugal tem a maior taxa (28%) de excesso de mortalidade no inverno", seguido de Espanha e Irlanda, ambos com 21%.

Mais mortes onde o inverno é menos severo

O trabalho sublinha um dos paradoxos da mortalidade no inverno: "As maiores taxas de mortalidade ocorrem geralmente em países onde o inverno é menos severo e onde deveria haver menos potencial/tendência para casos de gripe e para a mortalidade relacionada com a gripe".

"Os países com climas mais temperados tendem a ter baixa eficiência térmica nas habitações e por isso é mais difícil manter estas casas quentes quando chega o inverno", refere a investigação.

"Este é em particular o caso de Portugal, Espanha e Irlanda, onde as temperaturas no inverno são comparativamente mais temperadas e as taxas de excesso de mortalidade nesta estação muito elevadas", conclui.

Cruzamento de dados de 10 anos

A investigação da Universidade de Dublin, publicada em 2003, analisou durante 10 anos os índices de mortalidade de 14 países, cruzando os dados com informação sobre os fatores ambientais, estilo de vida, prestação de cuidados de saúde e gastos nesta área, desigualdades sociais e eficiência energética/isolamento das habitações.

O estudo conclui que a alta taxa de mortalidade nos países do sudoeste da Europa "poderia ser reduzida melhorando a proteção/isolamento das casas ao frio, aumentando o

investimento público em cuidados de saúde e melhorando as condições socioeconómicas da população para conseguir uma melhor distribuição da riqueza".

A investigação aponta ainda "níveis exemplares" de eficiência térmica no interior das casas em países com invernos rigorosos como a Finlândia e a Suécia, onde a totalidade das habitações têm vidros duplos e isolamento térmico nas coberturas, paredes e pisos.

Tentar melhorar a qualidade de vida

Portugal participa no projeto 'Habitação e Saúde', promovido pela Organização Mundial de Saúde, que pretende estabelecer as relações existentes entre a habitação e a saúde das populações.

Através deste estudo, os municípios podem diagnosticar os principais problemas locais e elaborar plano de ação para reduzir os problemas detetados e melhorar a saúde e a qualidade de vida das populações.

De acordo com os compromissos assumidos pelos 83 ministros da Saúde que participaram em 2004 na conferência em Budapeste sobre a matéria, ficou definida a elaboração de um estudo alargado em Portugal para apontar os problemas específicos das habitações portuguesas e as consequências na saúde.

De acordo com informação da Direção Geral de Saúde, os resultados deste estudo deverão ser apresentados este ano na 5ª Conferência Ministerial de Ambiente e Saúde, que decorrerá em Parma (Itália).

Este texto foi escrito ao abrigo do novo Acordo Ortográfico

Guantanamo: Espanha vai receber cinco presos e países europeus deviam fazer máximo esforço - Moratinos

Madrid, 15 fev (Lusa) - A Espanha, que em janeiro anunciou que ia acolher dois detidos de Guantanamo, vai receber cinco, declarou hoje o ministro dos Negócios Estrangeiros, Miguel Angel Moratinos.

Lusa

17:44 Segunda-feira, 15 de Fev de 2010

PUB

Madrid, 15 fev (Lusa) - A Espanha, que em janeiro anunciou que ia acolher dois detidos de Guantanamo, vai receber cinco, declarou hoje o ministro dos Negócios Estrangeiros, Miguel Angel Moratinos.

"O governo espanhol tem vontade de acolher cinco detidos de Guantanamo", disse Moratinos durante um encontro com a imprensa em Madrid.

"Encorajamos os diferentes países europeus a fazerem o máximo esforço" para receber outros prisioneiros de Guantanamo, declarou o chefe da diplomacia espanhola. "Se estamos todos de acordo (na UE) sobre o facto de a prisão de Guantanamo ser um horror, um anacronismo inaceitável e moralmente insuportável, façamos um esforço para a poder fechar", adiantou.

Aviação/Acidente: Amigo classifica ex-militar suicida como um homem "educado, correto e pouco falador"

Portalegre, 15 fev (lusa) - O ex-militar do Exército que se suicidou sexta-feira no aeródromo de Tires, após uma viagem de avioneta desde Évora e que residia na zona de Portalegre, é descrito pelos amigos como um homem "educado, correto e pouco falador".

Lusa

16:24 Segunda-feira, 15 de Fev de 2010

Portalegre, 15 fev (lusa) - O ex-militar do Exército que se suicidou sexta-feira no aeródromo de Tires, após uma viagem de avioneta desde Évora e que residia na zona de Portalegre, é descrito pelos amigos como um homem "educado, correto e pouco falador".

Em declarações à agência Lusa, José Dias, amigo há oito anos de José Oliveira, "protagonista" de todo o caso, recordou hoje o ex-militar como sendo uma pessoa "extremamente educada e correta e pouco faladora".

"Nos últimos anos, foi das pessoas que conheci mais educadas, correta nos seus atos e com uma cultura geral acima da média", acrescentou.

Fartos de Jardim

Pedro Passos Coelho afrontou Alberto João Jardim. Deu assim voz à perplexidade que se sentia entre os militantes do PSD e de outros partidos em relação à Lei das Finanças Regionais. Não tivesse a irresponsabilidade do PS sido tanta na gestão desta crise e muito mais vozes dos outros partidos se teriam ouvido.

Daniel Oliveira (www.expresso.pt)

9:38 Segunda-feira, 15 de Fev de 2010

PUB

Táctica ou coragem, pouco interessa: este fim-de-semana, Pedro Passos Coelho ganhou pontos ao afrontar Alberto João Jardim. É ridículo que o segundo maior partido português continue refém de um tiranete local sem estatura política, intelectual ou moral para determinar as decisões de seja quem for.

Jardim ameaçou: "Enquanto eu andar na política e no PSD, você vai ter-me sempre à perna". Passos Coelho respondeu: "Não tenho medo de si. Felizmente, a liberdade para fazer política no PSD não está dependente da sua vontade". E, ao que parece, a reacção mereceu um entusiasmado aplauso na sala do Conselho Nacional. Talvez o PSD comece a compreender que os votos que Alberto João Jardim lhe dá não valem a credibilidade que lhe tira.

Acredito que o PSD não será o único partido onde a votação da Lei das Finanças Regionais causou incómodo. Do PCP ao CDS, passando pelo Bloco de Esquerda, ele fez-se sentir. Foi apenas suavizado pelos excessos socialistas. Tivesse o PS sido menos irresponsável na gestão desta crise, não enviando para o exterior sinais impensáveis para o momento em que vivemos e não levando a chantagem até ao ponto a que levou, e é provável que se tivessem ouvido muito mais vozes internas a cada partido a manifestar a perplexidade geral.

O país começa a ficar farto de Alberto João Jardim. Farto! E quem esteja atento no PSD já estará a dar por isso.

Agência Lusa adopta Acordo Ortográfico a partir de 30 de Janeiro

A decisão de adoptar a partir de amanhã o Acordo Ortográfico foi tomada pela administração da Lusa para reforçar a "vocação global" da agência nos oito países de língua oficial portuguesa, em Macau e junto das comunidades espalhadas pelo mundo. (Nota da Direcção do Expresso no final do texto)

Lusa

6:04 Sexta-feira, 29 de Jan de 2010

A partir das zero horas de sábado, dia 30, a agência Lusa passa a distribuir o noticiário escrito nos termos do Acordo Ortográfico, cumprindo a vocação de ser "uma agência global" nos territórios onde o português é a língua oficial.

Os jornalistas da Lusa vão pôr em prática as regras aprendidas no período de formação iniciado em Novembro e contam com o auxílio do corrector ortográfico desenvolvido pelo Instituto de Linguística Teórica e Computacional (ILTEC).

A decisão de adoptar em Janeiro de 2010 o Acordo Ortográfico foi tomada pela administração para reforçar a "vocação global" da agência nos oito países de língua oficial portuguesa, no território de Macau e junto das comunidades espalhadas pelo mundo.

Preparação desde Novembro

Afonso Camões, presidente do conselho de administração da agência, sublinha que "em comunicação, a língua é o nosso mercado". Em declarações à Lusa, afirma-se consciente de que "todas as mudanças levantam problemas", mas diz que esse é "um desafio e uma oportunidade". "Estamos preparados para isso e estamos aptos a ajudar os nossos parceiros, os nossos clientes, a fazer esse trabalho", acrescenta.

A preparação dos jornalistas começou em Novembro de 2009, sublinha o director de Informação da Lusa, Luís Miguel Viana: "Fizemos acções de formação com o Ciberdúvidas e com o ILTEC ao longo do mês de Novembro, na sede em Lisboa, e também em Coimbra e no Porto".

"Cada jornalista esteve um dia a reflectir sobre a filosofia geral do Acordo, as raízes das mudanças nas ortografias e as principais questões que iriam colocar-se no nosso dia a dia de trabalho".

"Estivemos à espera durante o mês de Dezembro que o ILTEC terminasse o corrector ortográfico para o instalarmos nos nossos computadores", acrescenta Luís Miguel Viana.

Acordo coloca problemas

O corrector ficou disponível no início de Janeiro e seguiu-se uma fase de testes. A redacção teve, ao longo da semana que agora termina, acções de formação que refrescaram a aprendizagem anterior.

"Neste momento, temos o corrector pronto a ser instalado em todos os computadores", concluiu o director de informação, que não esconde a existência de "alguns problemas". "O Acordo tem alguma margem de ambiguidade, tem algumas regras que não resultam imediatamente claras. Nós e todos os utentes da língua vamos andar aqui uns

meses nessa margenzinha", esclarece Luís Miguel Viana.

Afonso Camões refere ainda que a tutela ministerial foi informada de que o trabalho de preparação ia ser iniciado. Posteriormente, "prevenimos que íamos aplicar o Acordo em Janeiro deste ano e é isso que vamos fazer".

Aprovado em 1990 por Portugal, Brasil e os cinco países africanos de língua oficial portuguesa, o Acordo Ortográfico foi ratificado pela Assembleia da República a 16 de Maio do ano passado e promulgado pelo Presidente da República a 21 de Julho.

O Brasil foi o primeiro país a aplicar o Acordo Ortográfico, em Janeiro de 2009. Portugal decidiu a sua entrada em vigor em 1 de janeiro de 2010, com um período de adaptação até 2016. Só Moçambique e Angola ainda não o ratificaram.

Nota: Todas as notícias que a agência Lusa colocar em linha a partir das zero horas de sábado terão, temporariamente, uma referência ao facto de terem sido redigidas segundo o Acordo Ortográfico.

Nota da Direcção do Expresso

O Expresso apoia e vai adoptar o novo Acordo Ortográfico. Do nosso ponto de vista, as novas normas não afectam - antes contribuem - para a clarificação da língua portuguesa.

Por outro lado, não consideramos a ideia de que a ortografia afecta a fonética, mas sim o contrário. O facto de a partir de 1911 a palavra phlegma se passar a escrever fleugma e, já depois, fleuma não trouxe alterações ao modo como é pronunciada. Assim como pharmacia ou philosophia.

O facto de a agência Lusa adoptar, a partir de amanhã, o Acordo, enquanto o Expresso, por razões técnicas (correctores e programas informáticos de edição) ainda não o fez, leva a que neste sítio na Internet coexistam as ortografias pré-acordo e pós-acordo.

Pedimos, pois, a compreensão dos nossos leitores.

Příloha 2: Beletristické texty analyzované v praktické části

Součástí této přílohy jsou následující verze knihy *Zločin pátera Amara* ve vydání z let 1920, 1998 a 2000. Ostatní analyzovaná vydání jsou identická s jednou z těchto edicí (blíže: viz kapitola 4.1.)